

KOHTI DEMOKRAATTISTA GLOBALISAATIOTA
Suomen ja Ranskan Attac finanssikriisin syiden ja ratkaisujen jäljillä

Laura Tikkanen
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2012

TIIVISTELMÄ

KOHTI DEMOKRAATTISTA GLOBALISAATIOTA

Suomen ja Ranskan Attac finanssikriisin syiden ja ratkaisujen jäljillä

Laura Tikkanen

Sosiologia

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Tapio Litmanen

Kevät 2012

113 sivua + liitteet 9 sivua

Vuonna 2007 Yhdysvaltojen rahoitusinstituutioiden ongelmat käynnistivät poikkeuksellisen ankaran maailmanlaajuisen finanssikriisin, joka on viimeisten vuosien aikana edennyt euroalueen velkakriisiksi. Globalisoituneen talouden vaikeuksiin etsitään ratkaisuja. Tässä tutkimuksessa tarkastelin, millaisia käsityksiä talouden globalisaatiota arvostelleilla globalisaatiokriitikoilla on finanssikriisistä. Tarkoitukseni oli selvittää, miksi kriisiin globalisaatiokriitikoiden mukaan päädyttiin, keitä he tilanteesta syyttävät ja millaisia ratkaisuehdotuksia heillä on tarjota. Lisäksi vertailin suomalaisten ja ranskalaisten globalisaatiokriitikoiden näkemyksiä. Aineistoni koostui Attac-järjestön aktivistien blogikirjoituksista ja artikkeleista, jotka ajoittuvat kriisin alkuvaiheeseen huhtikuusta 2008 kesäkuuhun 2009. Analyysimenetelmäni käytin sisällönanalyysiä.

Suomen ja Ranskan attacilaisten ajatukset finanssikriisistä olivat samansuuntaisia, mutta erojakin löytyi. Sekä suomalaiset että erityisesti ranskalaiset syyttävät kriisistä uusliberaalia talouden globalisaatiota. Suomalaiset aktivistit taas pitävät kriisiä ennen kaikkea talouden sääntelyn ja valvonnan puutteen kriisinä. Attacilaiset eivät halua nimetä kriisille syyllisiä vaan syyttävät koko uusliberalistista järjestelmää. Kuitenkin osansa arvostelusta saavat niin rahoitusalan vallan kasvu, ylikansalliset yritykset ja talousinstituutiot kuin ranskalaisten tapauksessa myös Yhdysvallat. Ranskalaiset langettavat syytökset myös poliitikkojen uusliberaalille agendalle sekä lisääntyneelle epätasa-arvolle.

Globalisaatiokriitikot toivovat nykyisen järjestelmän tilalle demokraattisempaa globalisaatiota. Kriisin ratkaisemiseksi he vaativat talouden tehokkaampaa sääntelyä ja valvontaa, joka on aktivistien mukaan mahdollista vain kansainvälistä yhteistyötä kehittämällä ja julkisen vallan roolia vahvistamalla. Tässä yhteydessä suomalaiset kannattavat hyvinvointivaltiollista sääntelyä, kun taas ranskalaiset painottavat valtion roolia julkisten palvelujen tuottajana. Attacilaiset vaativat kansalaislähtöistä demokratiaa, joka suomalaisten kohdalla tulee esille velvollisuutena aktiiviseen kansalaisuuteen ranskalaisten puhuessa oikeudesta aktiiviseen maailmanyhteiskuntaan. Lisäksi sekä suomalaiset että ranskalaiset tavoittelevat oikeudenmukaisuutta ja kestäväää kehitystä. Ympäristöasiat eivät kuitenkaan nousseet niin vahvasti esiin globalisaatiokriitikoiden asialistalla kuin muissa yhteyksissä. Tutkimus osoitti ranskalaisten suhtautuvan ylipäänsä kriittisemmin globalisaatioon, kun taas suomalaiset ovat maltillisempien uudistusten kannalla. Suomalaisten kohdalla tuli esiin myös vahva usko hyvinvointivaltiolliseen sääntelyyn.

Avainsanat: globalisaatio, globalisaatiokriittinen liike, finanssikriisi, syyt, ratkaisut

SISÄLLYS

1	Finanssikasino kriisissä	4
2	Talouden globalisaatiosta uusliberalismiin	7
2.1	Uusi vai vanha globalisaatio?	9
2.2	Globalisaatiokeskustelu yhteiskuntatieteissä.....	10
2.3	Valtiosta maailmanyhteiskuntaan.....	10
2.4	Kansallisista markkinoista globaaliin kapitalismiin	12
3	Globalisaatiokriitikot taistoon talouden globalisaatiota vastaan	17
3.1	Globalisaatiokritiikin käsitteestä	17
3.1.1	Talouden globalisaatio epätasa-arvon synnyttäjänä	19
3.2	Globalisaatiokriittisen liikkeen vaihtoehto uusliberalismille	20
3.2.1	Seattlesta Genovaan.....	21
3.2.2	Monimuotoisia globaaleja verkostoja.....	22
3.2.3	Unelma toisenlaisesta maailmasta	25
3.2.4	Suomen globalisaatiokriitikot tasa-arvon ja ympäristön asialla	27
3.2.5	Työttömien liikkeestä ranskalaiseen globalisaatiokritiikkiin	30
3.2.6	Attac matkalla kohti oikeudenmukaisempaa globalisaatiota.....	31
4	Globalisaatiosta talouskriisiin.....	36
4.1	Globaali finanssikriisi 2007–?	38
4.2	Globalisaatiokritiikki ja finanssikriisi	43
5	Aineisto ja menetelmä	45
5.1	Tutkimuskysymykset.....	45
5.2	Aineisto ja sen rajaus	46
5.3	Aineiston kuvaus	48
5.4	Blogit aineistona	50
5.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	51
5.6	Sisällönanalyysi	55
5.7	Aineiston analysointi	59
6	Globalisaatiokriitikot finanssikriisin syiden ja ratkaisujen jäljillä	63
6.1	Miksi finanssikriisiin päädyttiin?	63
6.1.1	Kaiken takana talouden globalisaatio.....	63
6.1.2	Talouden sääntelyn ja valvonnan puutteen kriisi	67
6.1.3	Poliitikot uusliberalismin edistäjinä	68

6.1.4	Rahoitusalan voitontavoittelua	70
6.1.5	Taloudellisen eliitin tekosia.....	73
6.1.6	Lisääntyvää epätasa-arvoa.....	76
6.2	Miten kriisi ratkaistaan?	78
6.2.1	Kohti demokraattista globalisaatiota	78
6.2.2	Tehokkaampaa talouden sääntelyä ja valvontaa.....	81
6.2.3	Kansainvälistä yhteistyötä	84
6.2.4	Valta takaisin valtiolle	86
6.2.5	Kansalaislähtöistä demokratiaa	88
6.2.6	Oikeudenmukaisuutta ja kestäväää kehitystä	91
7	Pohdinta.....	94
Lähteet		106
Liite 1: Aineistoviitteet.....		114
Liite 2: Sisällönanalyysi Suomen Attacin finanssikriisiteksteistä.....		118
Liite 3: Sisällönanalyysi Ranskan Attacin finanssikriisiteksteistä		121
Taulukko 1. Kirjoittajat maittain ja kirjoitusten lukumäärät.		49
Taulukko 2. Sisällönanalyysi Suomen Attacin finanssikriisiteksteistä.		118
Taulukko 3. Sisällönanalyysi Ranskan Attacin finanssikriisiteksteistä.		121
Taulukko 4. Suomen ja Ranskan Attacin finanssikriisitekstien vertailu.		62

1 FINANSSIKASINO KRIISISSÄ

Syksyllä 2007 Yhdysvaltojen asuntolainamarkkinoiden kuplasta alkunsa saanut finanssikriisi saavutti aallonpohjansa syksyllä 2008, kun investointipankki Lehman Brothers kaatui. Finanssikriisillä viitataan pankkien ja muiden rahoitusinstituutioiden ongelmiin, jotka ajoivat maailmantalouden poikkeuksellisen jyrkkään laskusuhdanteeseen ja taantumaa vuosien 2007–2009 aikana. Yhdysvalloista vaikeudet levisivät ensin Iso-Britanniaan ja sitten muihin maihin. Eurooppa on ollut siitä asti ennen näkemättömässä talouskaaoksessa. Maa toisensa jälkeen on joutunut velkavaikeuksiensa takia turvautumaan Euroopan Unionin apuun. Euro on ollut kaatumaisillaan ja Suomessakin on kiistelty Kreikan ja Portugalin tukipaketteihin osallistumisesta. Finanssikriisi on muuttunut euroalueen velkakriisiksi. Myös kansalaisliikkeet ympäri maailman ovat aktivoituneet ja mielenosoituksia rahan valtaa vastaan on marssittu niin Yhdysvaltain ja Euroopan kaupungeissa kuin arabimaailmassakin. Ilmassa on pelkoja siitä, miltä maailmantalouden tulevaisuus näyttää.

Pro gradu -tutkimuksessani tarkastelen, millaisia käsityksiä globalisaatiokriitikoilla on maailmantaloutta ravistelleesta finanssikriisistä. Globalisaatiokriitikot ovat arvostelleet talouden globalisaation negatiivisia seurauksia, kuten maailmanlaajuisen epätasa-arvon ja rahan vallan kasvamista. Heidän mukaansa talouden globalisaatio tuo mukanaan muun muassa taloudellista epävarmuutta, kuten finanssikriisejä. Globalisaatiokriitikoiksi tunnustautuneet ovat usein korkeasti koulutettuja ja asiantuntijoina arvostettuja. Heidän mielipiteitään on kuunneltu esimerkiksi Eduskunnan täysistunnoissa. Heillä voi olla varteenotettavia kannanottoja myös tämän kriisin syistä ja ratkaisuista.

Yhteiskuntateoreetikot pitävät globalisaatiota uudenlaisena ilmiönä, joka sitoo ihmiset maailmanlaajuisiin verkostosuhteisiin. Globalisaatiokeskusteluun on osallistunut muiden muassa Manuel Castells (2004), jonka mukaan informaatioteknologian vallankumous ja kapitalismin uudelleenmuotoutuminen ovat muodostaneet verkostoyhteiskunnan, jolle on luonteenomaista taloudellisten toimintojen globalisoituminen. Sen sijaan Ulrich Beckin (1999) mielestä globalisaatio on uudenlaisesta valtapeliä kansallisvaltiollisten ja ylikansallisten toimijoiden välillä, jossa poliittisuus murtautuu kansallisvaltion ulkopuolelle. Kansainvälisen kaupan kehitys ja teknologian mahdollistama nopea

tiedonkulku maanosien välillä mielletään usein globalisaation myönteisiksi seurauksiksi, mutta erityisesti talouden globalisaation negatiiviset seuraukset ovat saaneet osakseen runsaasti kritiikkiä.

Globalisaatiokriitikoilla viitataan yhteiskunnallisiin ja poliittisiin toimijoihin, jotka taistelevat uusliberaalia talouden globalisaatiota ja markkinatalouden ylivoimaa vastaan (Dufour 2009, 317, 336). Manuel Castellsin (2004, 153–154) mukaan globalisaatiokriitikot vastustavat nykyistä globalisaatiokehitystä, jota hallitsee liberaali yrityskapitalismi. He ajavat nykyisen kehityksen järjestelmällistä uusiutumista, jonka mukaan toisenlainen maailma on mahdollinen. David Held ja Anthony McGrew (2005, 66) nimittävät globalisaatiokriitikoita radikaaleiksi. Radikaalien mielestä maailmanlaajuiset talousinstituutiot ovat liberaalin, globaalin hallinnon ydin, joka alistaa maailman uusliberalismin ja globaalin yrityskapitalismin vaatimuksille. Kattavimman tutkimuksen globalisaatiokriittisestä liikkeestä Suomessa on tehnyt Arto Lindholm (2005), joka väitöskirjassaan *Maailman parantajat. Globalisaatiokriittinen liike Suomessa* kertoo, keitä suomalaiset globalisaatiokriittiset aktivistit ovat ja miten globalisaatiokriittinen protesti Suomessa rakentui.

Tuoreinta finanssikriisiä käsitelleitä yhteiskuntatieteellisiä tutkimuksia ei ole vielä ilmestynyt montaakaan. Yrjö Kallisen, Juha Koiviston, Lauri Lahikaisen ja Antti Ronkaisen (2011) toimittamassa teoksessa *Kurssi kohti konkurssia. Talouskriisin syyt ja seuraukset* kansainvälisesti tunnetut tutkijat selvittävät finanssikriisin taustoja ja seurauksia. Kirjoittajien mukaan kapitalismiin luonteeseen kuuluu tuottaa finanssikriisejä aika ajoin, kuten jo Marx aikoinaan havaitsi. Tutkijat peräänkuuluttavatkin vaihtoehtoja uusliberalistiselle järjestelmälle. Saara Lemponen (2010) taas on vertaillut Suomen vuosien 1991–1993 ja 2007–2009 finanssikriisien selvittämisen keinoja ja esteitä valtiopin gradussaan *Finanssikriisi Suomessa silloin ja nyt: tutkimus kriisistä selviämisen keinoista ja esteistä Helsingin Sanomien pääkirjoitusten pohjalta*. Lemposen mukaan hänen tutkimuksessaan tärkeimmiksi keinoiksi selvitä tuoreimmasta finanssikriisistä nousivat kireä finanssipolitiikka sekä aiemman finanssikriisin opit ja esteiksi taas julkisen keskustelun puuttuminen sekä ulkoisen toimintaympäristön muutokset.

Kiinnostuin globalisaatiokriitikoista kandidaatin tutkielmaani *Toisenlainen on maailma mahdollinen*”. *Kirjallisuuskatsaus globalisaatiokriittisestä liikkeestä* (Tikkanen 2008)

tehdessäni. Graduaihetta pohtiessani uutiset finanssikriisistä täyttivät lehtien palstat ja päätin tarkastella globalisaatiokriitikoita ajankohtaisesta näkökulmasta. Aineiston rajaamiseksi keräämäni kirjoitukset sijoittuvat kriisin alkuvaiheeseen vuoden 2008 keväästä vuoden 2009 kesään. Tällöin kansalaisliikkeet eivät vielä olleet aktivoituneet näkyviin mielenosoituksiin talouskriisin seurauksena, joten keskityin verkossa tapahtuvaan keskusteluun. Tutkimuskohteekseni valitsin globalisaatiokriittisen liikkeen keskeisimmän toimijan, Attac-järjestön. Attacista kertovia tutkimuksia on ilmestynyt vain kourallinen. Suvi Ervamaa (2003) on vertaillut eri aikakausina toimineita järjestöjä sosiologian pro gradussaan *Anti-imperialismista vaihtoehtoiseen globalisaatioon: Vertaileva tutkimus TRICONT (1968–1973) ja Attac (2001-) -liikkeistä Suomessa*. Marcos Ancelovici ja Vincenzo Ruggiero ovat puolestaan tarkastelleet Attacin organisoitumista Ranskassa.

Koska finanssikriisi on luonteeltaan maailmanlaajuinen, toivoin aineistoni edustavan muidenkin kuin suomalaisten aktivistien ajatuksia. Aineistoni koostui sekä Suomen että Ranskan attacilaisten finanssikriisiä käsittelevistä blogikirjoituksista ja artikkeleista. Analyysilläni halusin löytää vastauksia sellaisiin kysymyksiin kuin, miksi finanssikriisiin on ajautettu, keitä tai mitä tilanteesta on syyttämisen ja mitä globalisaatiokriitikoiden mielestä pitäisi tehdä kriisin ratkaisemiseksi. Oletuksenani oli, että nykyinen finanssikriisi on vain entisestään kiihdyttänyt globalisaatiokriitikoiden arvostelua uusliberalistista talousjärjestelmää ja globaalia kapitalismia kohtaan. Analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysiä. Tavoitteenani oli tuottaa uutta tutkimustietoa globalisaatiokriittisestä liikkeestä ja finanssikriiseistä. Lisäksi globalisaatiokriitikoiden kannanotot voivat toimia apuna poliittisessa päätöksenteossa kriisin syitä ja ratkaisuja pohdittaessa.

2 TALOUDEN GLOBALISAATIOSTA UUSLIBERALISMIIN

Globalisaatio on monimuotoinen ja moniulotteinen ilmiö. Se on pitkään jatkunut historiallinen prosessi, jolla on sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia. Sanaa käytetään nykyään monissa yhteyksissä, mutta erityisesti taloudesta puhuttaessa. Globalisaatiolla on myös erilaisia sosiaalisia, kulttuurisia, yhteiskunnallisia ja poliittisia vaikutuksia. Ulrich Beck (1999, 59) luettelee lisäksi kommunikaatioteknisen, ekologisen, työnorganisatorisen ja kansalaisyhteiskuntaan liittyvän globalisaation ulottuvuuden, mutta julkisessa keskustelussa painottuu myös Beckin (mts. 59) mielestä taloudellisen ulottuvuuden merkitys.

Globalisaatio näkyy monella tapaa arkipäivässämme. Esimerkiksi ruokakaupoissa ulkomaisten tuotteiden valikoima ja saatavuus ovat laajentuneet huimasti viime vuosikymmenten aikana. Rajat ovat avautuneet, matkustaminen on nopeampaa ja sitä kautta vieraiden kulttuurien vaikutteiden kokeminen on osa jokapäiväistä elämää. (Giddens 2002, 12 ja 2006, 50.) Anthony Giddens (2006, 50) näkee globalisaation viittaavan siihen tosiasiaan, että elämme nykyisin enenevässä määrin yhdessä suuressa maailmassa, jossa yksilöistä, ryhmistä ja kansoista on tullut riippuvaisia toisistaan. Globalisaatiossa on siten kyse maailmanlaajuisesta verkottumisesta. Ylikansallisten yritysten toiminnot yltyvät kansallisten rajojen ulkopuolelle vaikuttaen globaaleihin tuotantoketjuihin ja kansainväliseen työnjakoon. (Giddens 2002, 12 ja 2006, 50.)

Anthony Giddensin (2006, 65) mielestä globalisaatiota on vauhdittanut erityisesti informaatioteknologian kehittyminen, joka on helpottanut ja nopeuttanut ihmisten välistä kanssakäymistä eri maanosien välillä. Monet uskovat, että esimerkiksi internetin saatavuuden nopea kasvu edistää niin sanotun globaalin kulttuurin syntymistä. Koska suurin osa internetin käyttäjistä on Euroopasta tai Pohjois-Amerikasta, kyse on nimenomaan länsimaisesta kulttuurista, joka leviää ympäri maailman. Monelle Euroopan ja Pohjois-Amerikan ulkopuolella asuvalle globalisaatio näyttäytyykin länsimaistumisena tai amerikkalaistumisena. Esimerkiksi useimmat monikansallisista suuryrityksistä ovat USA:sta. Globalisaatioon kriittisesti suhtautuvat pitävätkin ilmiötä teollistuneen Pohjoisen

tuotteena. Giddens (2002, 15–16) kuitenkin huomauttaa, että globalisaatiota voi vain osittain pitää länsimaistumisena, sillä sen vaikutukset hajaantuvat ympäri maailman.

Yksilön kannalta globalisaatio merkitsee sekä uhkia että mahdollisuuksia. Olemme tietoisia globaaleista uhkista, kuten väestönkasvusta ja ympäristön tuhoutumisesta. Lisääntyvän liikkumisen seurauksena tiedostamme myös globaalit mahdollisuudet, kuten uudenlaiset elämäntavat ja kansainvälisen verkostoitumisen. (Hermonen 2001, 9–10.) Talouden globalisaatio on edistänyt kasvua ja taloudellista avoimuutta. Siksi siitä on ollut yhteiskunnallista hyötyä konkreettisestikin. Toisaalta globalisaation sivuvaikutukset ovat luoneet tarpeen hallita sitä politiikan tarjoamin keinoin. (Jokisipilä 2004, 7.) Esimerkiksi talouden globalisaation aiheuttamista ristiriidoista Sofia Laine (2005, 289–290) mainitsee Kiina-ilmion, josta alettiin keskustella Suomen mediassa vuonna 2003. Useat suomalaiset yritykset siirsivät tuolloin tuotantaan alempien tuotantokustannusten maihin. Globalisaation katsotaankin edistäneen uusliberalistista talousideologiaa, joka on nähty syynä heikentyneisiin työolosuhteisiin kehitysmaissa.

Yhteiskunnallisia liikkeitä tutkinut Rod Bantjes (2007, 327) huomauttaa, että globalisaatio ei syntynyt itsestään vaan ihmiset loivat sen. Se ei olisi pystynyt etenemään ilman valtioiden välistä yhteistyötä, jossa luotiin kansainväliset lait hyödykkeiden vapaalle liikkuvuudelle ja sallittiin yritysten toimia rajoittamatta eri puolilla maailmaa. Näitä sopimuksia ei toteutettu YK:n kautta vaan perustettiin useita rinnakkaisia foorumeita, kuten seitsemän rikkaimman maan yhtymä G7. Kansainvälisen kaupan edistämiseksi solmitun GATT-sopimuksen pohjalta syntyi Maailman kauppajärjestö WTO, josta tuli globalisaatiokriittisten protestien kohde Seattlessa vuonna 1999. Kansainvälistä rahoitusjärjestelmää valvoo teollisuusmaita edustava Washingtonin konsensukseksi kutsuttu viranomaiskonsortio: Bretton Woods -instituutiot IMF ja Maailmanpankki, joissa Yhdysvalloilla on etuoikeutettu asema (Soros 2008, 95). George Soroksen (2008, 95) mielestä finanssimarkkinoiden globalisaatio onkin onnistunut markkinafundamentalistinen projekti. Jos rahoituspääoma voi liikkua vapaasti, minkään valtion on vaikeaa verottaa tai säännöstellä sitä, koska se voi aina siirtyä muualle. Siten hallitukset joutuvat antamaan enemmän arvoa kansainvälisen pääoman vaatimuksille kuin oman maan kansalaisten haaveille.

2.1 Uusi vai vanha globalisaatio?

Siitä, onko globalisaatio vanha vai uusi ilmiö, on kiistelty yhteiskuntateissa paljon. Jan Aart Scholten (2005, 49) mukaan maailmanlaajuisuudesta on puhuttu pitkään, mutta globaalisuus ja globalisaatio -käsitteitä on käytetty 1980-luvulta lähtien. Anthony Giddens (2002, 7–8) nimittää skeptikoiksi niitä, jotka kiistävät koko globalisaation olemassaolon. Skeptikot väittävät, että nykyisessä maailmantaloudessa ei ole mitään erityistä verrattuna edeltäviin aikakausiin. Skeptikoiden mukaan useimmat maat tienaavat vain pienen osan tuloistaan ulkomaankaupan kautta. Kauppaa käydään ennemminkin alueiden kesken kuin maailmanlaajuisesti. Radikaalien näkemyksen mukaan globalisaatio taas on hyvinkin todellinen ilmiö, jonka vaikutukset ovat nähtävissä kaikkialla. Maailmanmarkkinat ovat radikaalien mielestä kehittyneemmät kuin ennen ja ylittävät kansalliset rajat. Myös valtiot ovat heidän mukaansa menettäneet itsemääräämisoikeuttaan markkinoilla. Giddens (mts. 10) kuitenkin huomauttaa, että sekä skeptikot että radikaalit näkevät globalisaation vain taloudellisena ilmiönä, mikä on hänen mielestään virhe. Giddens (mts. 10) ei pidäkään globalisaatiota ainoastaan uutena ilmiönä vaan suorastaan vallankumouksellisena.

Kun globalisaatiolla viitataan kansainvälistymiseen, liberalisaatioon, yhdenmukaistumiseen tai länsimaistumiseen, ei myöskään Jan Aart Scholten (2005, 49) mielestä globalisaatiossa ole juuri mitään uutta. Sen sijaan uusi näkökulma avautuu, kun globalisaatio ymmärretään maailmanlaajuisen ja alueiden välisten yhteyksien leviämisenä ihmisten välillä. Chris Chase-Dunn ja Barry Gills (2005, 45) ehdottavatkin ratkaisuksi jakoa rakenteelliseen ja ideologiseen globalisaatioon. Rakenteellinen globalisaatio viittaa heidän mukaansa paikallisen vuorovaikutuksen laajentumiseen intensiivisiksi vuorovaikutusverkostoiksi. Ideologinen globalisaatio eli niin sanottu ”globalisaatioprojekti” sen sijaan kuvaa poliittista ideologiaa, joka suosii markkinoiden tehokkuutta ja yksityisesti omistettuja yrityksiä hyökäten ammattiliittojen ja muiden työntekijöiden tuloja suojelleiden instituutioiden kimppuun. Tästä näkökulmasta katsottuna ideologinen globalisaatio näyttäisi olevan uusi ilmiö, kun taas rakenteellinen globalisaatio on vuosisatoja kestänyt prosessi ala- ja ylämäkineen (Arrighi 2005, 37). Giovanni Arrighin (2005, 37) mielestä kuitenkin myös rakenteellisessa globalisaatiossa on paljon uutta ja ideologisessa taas jotakin jo koettua.

2.2 Globalisaatiokeskustelu yhteiskuntatieteissä

Globalisaatio on herättänyt yhteiskuntatieteissä viime vuosikymmeninä runsaasti keskustelua puolesta ja vastaan. Arto Lindholmin (2005b, 21) mukaan globalisaatiota käsittelevää yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ilmestyi huomattavan paljon 2000-luvun vaihteessa ja siitä tuli Lindholmin (2005b, 21) mielestä yhteiskuntatieteen muotikäsite. Keskustelussa pyrittiin avaamaan globalisaation käsitettä, jota tarkasteltiin globalisaation ulottuvuuksien ja globalisaatioprosessiin liittyvien aikakausien kautta. Markku Jokisipilän (2004, 6) mukaan globalisaatiokeskustelun käynnistäjinä voidaan pitää kolmea historiallista muutosprosessia. Nämä olivat kommunismin romahdus ja sitä seurannut Kylmän sodan päättyminen, viestintäteknologian vallankumous ja informaation moninkertaistuminen sekä pääoman nopea kansainvälistyminen ja maailmantalouden vapauttaminen. Kriittinen globalisaatiotutkimus näkee globalisaation historiallisena muutoksena markkinavoimien, poliittisten viranomaisten ja elämäntyylien välisissä suhteissa niiden yhtyessä toistensa ja paikallisten olojen kanssa (Mittelman 2005, 20).

2.3 Valtiosta maailmanyhteiskuntaan

Ulrich Beckin (1999) mielestä globalisaatiossa on kyse uudenlaisesta valtapelistä kansallisvaltiollisten ja ylikansallisten toimijoiden välillä. Hänen mukaansa globalisoituminen merkitsee poliittisuuden murtautumista kansallisvaltion ulkopuolelle (mts. 31). Beck (mts. 45–47) erottelee toisistaan globaalisuuden ja globalisaation. Globaalisuudella hän tarkoittaa maailmanyhteiskuntaa, joka luo ylikansallisia sosiaalisia siteitä, antaa uutta arvoa paikallisille kulttuureille ja edistää kolmansia kulttuureja. Sen sijaan globalisaatiolla Beck (mts. 45–49) viittaa prosesseihin, joiden seurauksena kansallisvaltiot altistuvat ylikansallisten toimijoiden valtamahdollisuuksille ja pyrkimyksille sekä joutuvat niiden verkostojen sitomiksi. Globalisaatio tarkoittaa Beckin (mts. 49 ja 177) mukaan maailmanyhteiskuntaa ilman maailmanvaltiota eli sellaista yhteiskuntaa, jossa valtioiden alueellinen järjestys ja politiikan säännöt menettävät merkityksensä. Kimmo Saaristo ja Kimmo Jokinen (2004, 221) tulkitsevat Beckin tarkoittavan tällä, että globaalia järjestelmää luonnehtii ennen kaikkea auktoriteetin ja vallan lähteiden moninaisuus.

Riski yhteiskunnan käsitteestäkin tunnettu Beck (1999, 31) näkee globalisaatiokeskustelussa keskeisenä poliittiset seuraukset, jotka aiheutuvat taloudellisista globalisaatoriskeistä riippumatta siitä viitataan globalisaatiolla talouteen, markkinoihin, työpaikkakilpailuun, tuotantoon, tavaroihin ja palveluihin, rahavirtoihin, informaatioon vai elämäntyyliin. Beckin (mts. 31–32) mukaan globalisaatio mahdollistaa kapitalismin toimintakyvyn vapauttamisen ja sen, että varsinkin maailmanlaajuisesti toimivilla yrityksillä on avainrooli määrättäessä talouden asioista, mutta myös yhteiskunnasta kokonaisuudessaan. Maailmanlaajuisesti toimiva talous alistaa itselleen kansantalouden ja kansallisvaltioiden perustan. Siksi alkaa politisointi, jonka mittakaava on aivan uudenlainen ja jolla on ennalta arvaamattomat seuraukset. Beck (mts. 60) kuitenkin korostaa, että globalisaatio tulee erottaa kansainvälistymisestä, koska globalisaatiossa kauppasuhteet keskittyvät yhä selkeämmin nimenomaan korkeasti teollistuneiden maiden välille.

David Heldin ja Anthony McGrewn (2005, 9) määritelmän mukaan globalisaatiolla tarkoitetaan mannerten välisten sosiaalisen vuorovaikutuksen virtojen ja käytäntöjen lisääntymistä, kasvua, kiihtymistä ja aiempaa suurempaa merkitystä. Myös Held ja McGrew (mts. 15–16) toteavat, että globalisaatiossa sosiaalisen, taloudellisen ja poliittisen toiminnan ei voida enää ajatella rajoittuvan vain kansallisvaltioiden rajojen sisään. Heidän mielestään, globalisaatiokeskustelun ytimessä ovatkin valtasuhteet. Eri alueiden väliset valtasuhteet järjestäytyvät uudelleen siten, että usein vallanpitäjät ja alistetut ovat tuhansien kilometrien päässä toisistaan. Lisäksi toisella puolen maailmaa tehdyillä poliittisilla päätöksillä saattaa olla nopeasti maailmanlaajuisia vaikutuksia. Globaalien kehityssuhteiden voimat saattavat aiheuttaa lähes välittömästi paikallisia seurauksia ja päinvastoin. (Held ja McGrew 2005, 25.)

Malcolm Waters (1995, 3) taas määrittelee globalisaation yhteiskunnalliseksi prosessiksi, jossa maantieteelliset rajat hämärtyvät sosiaalisissa ja kulttuurisissa konteksteissa ja ihmisistä tulee tästä entistä tietoisempia. Watersin (mts. 7–10) mukaan globalisaatio lävistää kolme yhteiskunnallisen elämän aluetta: talouden, politiikan ja kulttuurin. Näistä materiaallinen vaihto lokalisoituu, poliittinen vaihto kansainvälistyy ja symbolinen vaihto globalisoituu. Tämän perusteella hän näkee, että globalisaation vaikutus on suurempaa kulttuurissa kuin kahdella muulla alueella. Watersin näkemys on päinvastainen kuin

esimerkiksi Immanuel Wallersteinin maailmanjärjestelmäteoriassa, jossa globalisaatiota ajaa eteenpäin kapitalistinen voitontavoittelu (ks. Wallerstein 1974).

2.4 Kansallisista markkinoista globaaliin kapitalismiin

Talouden globalisaatio on viimeisen puolen vuosisadan aikana merkittävästi vahvistanut kapitalismin asemaa maailman johtavana tuotantojärjestelmänä. Yhteiskunnan muuttuminen maailmanlaajuiseksi on auttanut ylijäämän kartuttamisessa sekä alkutuotannossa että teollisuudessa. Globaalien verkostojen laajeneminen on luonut offshore-keskukset, ylikansalliset yhtiöt, yritysten fuusiot ja ostot sekä oligopolit. (Scholte 2005, 159.)

Immanuel Wallerstein (1974, 347–351) tarkastelee valtioiden välistä keskinäisriippuvuutta globalisaation aikakautena kapitalistisen maailmanjärjestelmän näkökulmasta. Wallersteinin maailmanjärjestelmä perustuu kansainväliseen työnjakoon ja yksiin maailmanlaajuisiin markkinoihin. Maailmanjärjestelmässä työnjako jakaa maailman kolmenlaisiin alueisiin. Keskukset hallitsevat maailmankauppaa ja keräävät suurimmat hyödyt muiden alueiden kustannuksella. Ne ovat vauraita alueita, jonne pääoma on keskittynyt. Periferiat ovat köyhiä, tuotannollisesti ja teknologisesti alikehittyneitä alueita, jotka tuottavat keskuksien käyttöön raaka-aineita ja elintarvikkeita. Semiperiferia taas toimii puskurina näiden välissä. Siihen kuuluvat alueet, jotka ovat joko nousemassa keskuksiksi tai ajautumassa periferiaksi. Wallersteinin (mts. 347–351) mukaan näin maailmanjärjestelmä toimii kehikkona sosiaaliselle eriarvoisuudelle maailman mittakaavassa. Wallerstein (2004, 9) näkee nykyisen kapitalistisen maailmanjärjestelmän olevan kriisissä ja hän pitää sen kaatumista todennäköisenä. Sitä, mitä sen jälkeen tulee, ei hänen mukaansa voi vielä ennustaa.

Michael Hardt ja Antonio Negri (2005, 11–12) taas puhuvat maailmanmarkkinoiden myötä kehittyneestä uudesta maailmanjärjestyksestä, jota he nimittävät Imperiumiksi. Imperiumi on maailmaa hallitseva suvereeni mahti, joka sääntelee globaalia vaihtoa. Kansallisvaltioiden valta on globalisaation myötä heikentynyt, mutta suvereenius ei ole. Se on vain muuttanut muotoaan. Suvereenius muodostuu kansallisten ja ylikansallisten organismien ketjusta, joita yhdistää samanlainen vallan logiikka. Tätä suvereeniuden

globaalia muotoa Hardt ja Negri (mts. 11–12) kutsuvat Imperiumiksi. Imperiumi on teoreettinen käsite, jolle olennaista on rajattomuus: sen valta ulottuu kaikkialle. Imperiumilla ei ole valtakeskusta, vaan hajautettu valtakoneisto. Sen enempää Yhdysvallat kuin muukaan kansallisvaltio ei ole Imperiumin keskus. Imperialismin valta leviää verkostojen kautta kontrollimekanismien välityksellä. Yhtiöt muodostavat tärkeän biopoliittista maailmaa yhdistävän perusverkoston ja ne muokkaavat alueita ja väestöä. Ne eivät tuota pelkästään hyödykkeitä vaan subjektiivisuuksia biopoliittisessa kontekstissa, kuten tarpeita, sosiaalisia suhteita, ruumiita ja mieliä eli toisin sanoen kuluttajia. Toiseksi Imperiumin käsite viittaa järjestelmään, joka on ajallisesti rajaton: sillä ei ole historiaa vaan se on vallitseva asiointila. Kolmanneksi Imperiumi toimii kaikilla yhteiskuntajärjestelmän tasoilla. Imperiumissa varallisuuden luominen tähtää biopoliittisen eli yhteiskuntaelämän tuotantoon, jossa taloudelliset, poliittiset ja kulttuuriset tekijät kietoutuvat toisiinsa. (mts. 12–15, 46–47, 369.)

Max Weber (Saariston ja Jokisen 2004, 186 mukaan) tarkoittaa vallalla toimijan kykyä toteuttaa omaa tahtoaan muiden toimijoiden vastustuksesta huolimatta. Sen sijaan Imperiumissa kontrolliyhteiskunnan ja biovallan käsitteet ovat keskeisiä. Imperiumi hallitsee koko yhteiskuntaelämää, joten sen vallan muoto on biovaltaa. Biovalta sääntelee yhteiskunnallista elämää sisältä käsin, tulkitsee ja omaksuu sen. Vallan tärkein tehtävä on hallita elämää. Ainoastaan kontrolliyhteiskunta pystyy omaksumaan biopolitiikan yksinomaiseksi viitekehiksekseen. Valta ilmenee kansalaisten ruumiiden ja mielten kokonaisvaltaisena kontrollina. Poikkeustila ja poliisivalta muodostavat imperiaalisen oikeuden perustan. (mts. 39–41). Lopuksi Imperiumi tähtää yleismaailmalliseen rauhaan, joka on historian ulkopuolella. Monimuotoisuus on Imperiumille olennaista. Monenkirjavat identiteetit, joustavat hierarkiat ja monimuotoinen kanssakäyminen mukautuvat verkostojen välityksellä. Hardtin ja Negrin (mts. 15–26) mielestä globalistuminen merkitsee olennaista historiallista muutosta. Siirtyminen Imperiumin globalisaatioprosesseihin antaa myös uusia mahdollisuuksia muutokseen. Väen on luotava uusia demokraattisia muotoja, vastaimperiumi, joka johdattaa ulos Imperiumista. Hardtin ja Negrin (mts. 329) mukaan globalisaation aikana keinottelu- ja finanssipääoma menee sinne, missä työn hinta on alhaisin. Globaalit rahamekanismit rankaisevat maita, joissa työn joustavuus ja vapaa liikkuvuus eivät täysin toteudu.

Manuel Castells (2010, 77) puolestaan kuvailee 1900-luvun lopulla syntyneitä uutta taloutta informaationaaliseksi, globaaliksi ja verkostoituneeksi. Myös Castells (2004, 419) näkee, että moderni kansallisvaltio on menettänyt merkitystään rahan, vallan ja informaation maailmanlaajuisille verkostoille. Castellsin (mts. 1) näkemyksen mukaan informaatioteknologian vallankumous ja kapitalismin uudelleenmuotoutuminen ovat muodostaneet uudenlaisen verkostoyhteiskunnan, jolle on luonteenomaista taloudellisten toimintojen globalisoituminen. Verkostoyhteiskunta rakentuu pääomavirtojen solmukohtien ja niihin kytkeytyvien verkostosuhteiden ympärille. Sen moottorina toimii informaatio. Menestyäkseen kansainvälisillä markkinoilla yritysten on luotava verkostoja. Syntyy verkostotalous, joka vaikuttaa työmarkkinoihin ja työnjakoon. Verkostotalous jakaa ihmiset verkkolaisiin, joustajiin ja uloslyötyihin. Tämä kolmijako nousee vanhan luokkajaon tilalle. Yhteiskunnallinen eriarvoisuus riippuu siitä, onko toimija mukana verkostoissa vai ei. Verkko on irtautunut paikallisista siteistä ja elää voitontavoittelun ehdoilla. Se ei kiinnitä huomiota yksittäisten ihmisten tai luonnon kärsimyksiin. Verkkolaisia, joustajia tai uloslyötyjä ei voi yksiselitteisesti sijoittaa eri paikkoihin tai maihin. Kuitenkin rikkaiden ja köyhien maiden välinen ero on olemassa. (Jokisipilä 2004, 12–13; Saaristo ja Jokinen 2004, 217–218). Myös rahoitusmarkkinat ovat integroituneet globaalisti ja melkein mitä tahansa voidaan vaihtaa markkinoilla. Siten rahoitusmarkkinat muodostavat Castellsin (2010, 153 ja 155–156) mukaan strategisesti hallitsevan verkoston uudessa taloudessa.

Saskia Sassen (1998, xix–xx) sen sijaan väittää, että globalisaatio on yleensä esitetty jakona kansalliseen ja globaaliin, jossa globaali kerää vallan ja edut kansallisen kustannuksella. Hän ehdottaakin, että talouden globalisaatiota tarkasteltaisiin suurkaupunkien kautta, koska siten talouden globalisaation prosessit pystytään käsittämään konkreettisina rakennelmina, jotka sijoittuvat johonkin tiettyyn paikkaan. Sassenin (mts. xix–xx) mukaan näin havaitaan sekä talouksien ja työkulttuurien moninaisuus että paikalliset globalisaatioprosessit, kuten myös se, että monikulttuurisuus suurkaupungeissa on yhtä lailla globalisaatiota kuin kansainvälinen talous. Lisäksi pystytään määrittelemään strategiset paikat maailmankartalla, jotka linkittyvät toisiinsa talouden globalisaation dynamiikan kautta.

William I. Robinson (2003, 191) taas näkee globalisaatiossa kaksi toisiinsa kietoutunutta prosessia. Ensinnäkin se on vuosisatojen pituisen prosessin kulminaatiopiste, jossa

kapitalistinen tuotanto on levinnyt ympäri maailman korvaamalla esikapitalistiset suhteet. Sitä voi myös kutsua modernisaatioksi. Toiseksi se viittaa viimeisten vuosikymmenien aikana tapahtuneeseen muutokseen kansakuntien yhteyksissä hyödykekaupan ja pääomavirtojen kautta integroituneisiin kansainvälisiin markkinoihin, joissa eri tuotantomuodot artikuloituivat tuotantoprosessin globalisaatioksi. Kansakuntien yhteyksiä katsottiin ennen maailmankaupan näkökulmasta, mutta globalisaation myötä muodostuu ylikansallinen tai globaali yhteiskunta, jossa suhteita tarkastellaan globaalin talouden näkökulmasta. Olennaista globalisaatiossa on Robinsonin (mts. 191) mielestä globaali kapitalismi, joka on korvannut kansallisvaltiovaiheen kapitalismin. Kansakunnat eivät enää yhdisty ulkopuolelta laajaksi järjestelmäksi vaan sisäisesti yhdeksi globaaliksi sosiaalisesti muodostelmäksi.

Leslie Sklair (2005, 55) puolestaan tarkastelee globaalia järjestelmää transnationaalien toimintojen kautta. Transnationaalilla Sklair (mts. 58) viittaa toimintoihin, jotka ylittävät valtioiden rajat, mutta joiden valta ei ole peräisin mistään yksittäisestä valtiosta. Transnationaalit yritykset eroavatkin kansainvälisistä tai monikansallisista yrityksistä, jotka kiinnittyvät pitkälti johonkin tiettyyn maahan. Sklairin sanoin (mts. 58) transnationaalit toiminnot läpäisevät yhteiskunnan taloudellisen, poliittisen ja ideologiskulttuurisen tason. Globaalia taloutta hallitsevat ja luonnehtivat transnationaalit yritykset. Poliittisella tasolla valtaa pitää yllä transnationaali kapitalistinen luokka ja ideologiskulttuurista tasoa määrittää kuluttaminen. Globaalin kapitalismin tavoitteena on Sklairin (mts. 55–59) mukaan saada ihmiset kuluttamaan yli tarpeidensa. Tällä varmistetaan globaalin kapitalistisen järjestelmän jatkumo. Konsumerismin ideologiassa elämäntarkoitus määrittyy omistamisen kautta ja ihmiset nähdään ensisijaisesti kuluttajina. Transnationaalien yritysten tavoitteena on varmistaa, että kulutettavaa löytyy. Transnationaali kapitalistinen luokka taas ylläpitää kulutuksen suotuisia olosuhteita politiikan keinoin. Koska kapitalistinen globalisaatio luo luokkien välistä epätasa-arvoa ja ekologista kestättömyyttä, transnationaali luokka ja sen instituutiot joutuvat globalisaatiokriitikoiden arvostelun kohteeksi. Sklairin mielestä (mts. 62–63) kapitalistisen globalisaation ongelmat voidaan ratkaista sosiaalisten ja taloudellisten ihmisoikeuksien globalisaatiolla, joka on mahdollista saavuttaa aidon demokratian kautta.

Michael Mann (2003, 153) sitä vastoin ei näe, että olisi olemassa maailmanjärjestelmää tai globaalia yhteiskuntaa, jonka sisällä globaalit kaupungit toimisivat globaalin kapitalismin

kontrolloivina keskuksina. Hänen mielestään ei ole myöskään globaaleja yrityksiä, globaalia kapitalismia tai edes globalisaatioprosessia, jos globaalisuudella viitataan yritysten, kapitalismin tai modernin yhteiskunnan olennaiseen olomuotoon. Mannin (mts. 153) mukaan yhteiskunnat eivät ole koskaan olleet yksiselitteisesti rajattuja kokonaisuuksia vaan ne ovat muodostuneet moninaisista vuorovaikutusverkostoista, joilla on vaihtelevat ja päällekkäiset rajat. Mann (mts. 153–154) erottelee viisi sosiaalisen vuorovaikutuksen tasoa: lokaalin, nationaalisen, internationaalisen, transnationaalisen ja globaalin. Viimeisten vuosisatojen aikana paikallisten vuorovaikutusverkostojen painoarvo on suhteellisesti pienentynyt, kun taas kansalliset, kansainväliset ja ylikansalliset verkostot ovat tihentyneet vaikuttaen enemmän ihmisten elämään. Globaalit verkostot sen sijaan ovat laajentuneet vasta aivan viime aikoina. Siitä huolimatta Mann (2003, 154) näkee, että jokainen viisi tasoa vieläkin muodostaa makrososiaalisia rakenteita.

3 GLOBALISAATIOKRIITIKOT TAISTOON TALOUDEN GLOBALISAATIOTA VASTAAN

Globalisaatiokriittisestä protestiaallosta on voitu puhua 1980-luvun puolivälistä lähtien. 2000-luvulla globalisaatiokriitikistä on tullut sosiaalisen liikehdinnän yleisnimi. (Luhtakallio 2001, 26.) Pascale Dufourin (2009, 317 ja 336) mukaan käsitteellä globalisaatiokriitikki viitataan yhteiskunnallisiin ja poliittisiin toimijoihin, jotka taistelevat uusliberaalia talouden globalisaatiota ja markkinatalouden ylivoimaa vastaan. Globalisaatiokriitikot puhuvat demokratian, taloudellisen oikeudenmukaisuuden ja ihmisoikeuksien puolesta.

3.1 Globalisaatiokriitiikin käsitteestä

Globalisaation vaikutus näkyy myös kapitalismin vastavoimien luonteessa (Nyyssölä 2010, 208). Christopher Chase-Dunn (2005, 182–183) erottelee globalisaation globalisaatiokehitykseksi, joka viittaa talouden, kulttuurin ja politiikan maailmanlaajuiseen integroitumiseen sekä globalisaatioprojektiksi, jolla hän viittaa globalisaatioon liittyvään uusliberalistiseen ajatteluun. Chase-Dunn (mts. 182–183) toteaaakin globalisaation vastaisen toiminnan kohdistuvan nimenomaan globalisaatioprojektiin, eikä globalisaatioon sinänsä.

Ulrich Beck (2005, 286) on havainnut globalisaation synnyttävän monimuotoista vastarintaa. Vastakkaiset ryhmittymät, kuten anarkistit, ammattiliittojen aktivistit, ympäristöaktivistit, kirkon miehet, kommunistit, fasistit, feministit ja uskonnolliset fundamentalistit taistelevat terrorin globalisaation muuttamisesta toivon globalisaatioksi. Beckin (mts. 286–287) mukaan globalisaation vastustaminen tekee globalisaatiosta täydellistä juuri vastustuksen kautta. Globalisaatiota ajetaan eteenpäin kahdesta vastakkaisesta suunnasta: puolesta ja vastaan. Globalisaation vastustajat jakavat samat globaalit viestintäkanavat, markkinat, työnjaon ja oikeudet kuin globalisaation puolestapuhujat. He ajattelevat ja toimivat globaaleissa kategorioissa. Niiden kautta he luovat globaalia julkisuutta teoillaan, jotka käsittävät globaalilla tasolla. Vastustajien tähtäimenä on taltuttaa rahoitusmarkkinat ja siksi he vetoavat markkinoita valvoviin globaaleihin sopimuksiin ja organisaatioihin. Globaaleja markkinoita voidaankin Beckin

(mts. 286–287) mielestä säädellä vain globaalilla tasolla ja vain heillä, jotka taistelevat tätä tavoitetta kohti globaalisti, on mahdollisuus onnistua. Beck (mts. 287) toteaa kuitenkin, että globalisaation uusliberaalin agendan vastustaminen väistämättä myös nostaa globalisaation kosmopoliittia agendaa. Globalisaation tuottamat kriisit ja konfliktit vahvistavat kosmopoliitin regiimin vetoa ja avaavat tietä globaalille vallanjoolle ja lakijärjestelmälle. Globalisaation synnyttämät kriisit ja konfliktit siis globalisoivat globalisaatiota.

Raimo Väyrysen (2001, 5) mielestä globalisaatiosta on tullut keskeinen ideologinen kiistakysymys, jonka ytimessä on kehitysmaiden köyhyys. Hänen mukaansa globalisaation kritiikkiä ovat tuoneet näyttävämmin esiin kansalaisjärjestöt. Heidän kritiikkinsä tulilinjalla ovat erityisesti Kansainvälinen valuuttarahasto IMF ja Maailmanpankki, joiden katsotaan ajavan vain monikansallisten yritysten etuja. Kehitysmaiden velkojen anteeksiantamisesta onkin tullut keskeinen vaatimus kansalaisjärjestöille. James H. Mittelmanin (2005, 23) mukaan vastarinta kuuluukin itse asiassa sisäänrakennettuna globalisaatio-termiin, koska ilmiö tuo mukanaan uusia voittajia ja suuren joukon häviäjiä, joista osa esittää vastareaktionsa yhteiskunnallisten liikkeiden kautta, osa taas ei. Koska globalisaatiokritiikkiä ei ole pelkästään yhteiskunnallisissa liikkeissä, vaan myös esimerkiksi ihmisten mielissä ja kulttuurituotteissa, ei Mittelmanin (mts. 23) mielestä pitäisikään puhua globalisaation vastaisesta liikkeestä.

Markku Jokisipilän (2004, 1–2) mielestä globalisaatiokritiikkiä voidaan pitää jopa ensimmäisenä laajalle levinneenä ja vakavasti otettavana kylmän sodan jälkeisen ajan ideologisena suuntauksena. Jokisipilä (mt., 2) katsoo, että globalisaatiokritiikin ideologisena lähtökohtana on ajatus siitä, että globalisaatiolla on myös negatiivisia taloudellisia, poliittisia, kulttuurisia ja ekologisia vaikutuksia. Näiden vaikutusten hallinta ei kriitikoiden mukaan ole mahdollista ilman määrätietoista poliittista toimintaa. Hallitsemattomana globalisaation katsotaan johtavan maailmanlaajuisen köyhyysongelman pahenemiseen, laajoihin ympäristötuhoihin ja työpaikkojen menetyksiin myös teollisuusmaissa. Myös Folke Sundman (2001, 232–233) luettelee pitkän listan kohteita, joihin globalisaation vastaiset verkostot näkevät globalisaatiolla olevan tuhoisia vaikutuksia. Näitä ovat työmarkkinat ja elinkeinot, sukupuolten tasa-arvo, alkuperäiskansojen ja etnisten ryhmien asema, luonto ja maatalous, kulttuuri, tietotaito ja teknologia, koulutus ja nuoriso, militarisoituminen sekä siirtotyöläisten syrjintä.

Raimo Väyrysen (2001, 57) mukaan globalisaatiokritiikki tarttuu eriarvoisuuden kasvuun, ihmisoikeuksien polkemiseen, epäoikeudenmukaisiin työoloihin, hyvinvointipolitiikan supistamiseen ja demokratian sisällön heikkenemiseen. Se arvostelee myös kapitalismia, vapaakauppaa ja kehityspolitiikkaa edistäviä kansainvälisiä järjestöjä sekä usein myös amerikkalaista elämäntapaa ja Yhdysvaltojen vaikutusvaltaa taloudellisena ja sotilaallisena mahtina. Maailmanlaajuisen talousjärjestelmän ajatellaan aiheuttavan köyhyyden ja muut epäoikeudenmukaisuudet. Väyrysen (2001, 125) mukaan globalisaatiokritiikin taustalla onkin vaatimus maailmanlaajuisesta sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja ympäristönsuojelusta.

3.1.1 Talouden globalisaatio epätasa-arvon synnyttäjänä

Globalisaatiokritiikki kohdistuu ennen kaikkea talouden globalisaation negatiivisiin seurauksiin. Sofia Laineen (2005, 290) mukaan globalisaatiokritiikki kyseenalaistaa nykyiset toimintamallit globaalissa maailmankaupassa. Se keskittyy usein arvostelemaan halpatuotannon sivuvaikutuksia, välinpitämättömyyttä työntekijöiden ja ympäristön hyvinvoinnista halpojen tuotteiden tuottamiseksi länsimaiden markkinoille tai markkina- ja valuutansiirtomekanismeja sekä kansainvälisiä talousinstituutioita. Jan Aart Scholte (2001, 600) toteaa globalisaatiokriittisen liikkeen syyttävän talouden globalisaatiota myös korkeasta työttömyydestä, työolosuhteiden huononemisesta, kasvavasta eriarvoisuudesta, köyhyydestä, finanssikriiseistä ja ympäristön tuhoutumisesta.

Anthony Giddens (2002, xx–xxi) nostaa kolme teemaa globalisaatiokriitikoiden puheenvuoroista: Amerikan ja Lännen vastaisuuden, kritiikin suuryrityksiä kohtaan ja epätasa-arvon maailmassa. Globalisaation ajatellaan ajavan vain USA:n ja Länsimaiden etuja. Globalisaatiokriitikoiden lempiboikotintikohteita ovat sellaiset suuryritykset, kuten McDonald's, Starbucks ja Nike, joiden liikevaihto ylittää köyhimpien maiden bruttokansantuotteen. Kriitikoiden mukaan suuryrityksillä on enemmän valtaa kuin demokraattisilla valtioilla ja ne eivät välitä köyhien maiden intresseistä etsiessään halvempia raaka-aineita ja työvoimaa. Kuitenkin tärkein kohta asialistalla monille globalisaatiokriitikoille on Giddensin (mts. xx–xxi) mukaan kasvava epätasa-arvo rikkaiden ja köyhien välillä, johon globalisaatio on pääsyyllinen.

Myös David Held ja Anthony McGrew (2005, 85–86) toteavat, että globaali epätasa-arvo on kiistatta suurin kurjuuden aiheuttaja nykyisin. Monien mielestä syynä tähän kurjuuteen on uusliberaali talouden globalisaatio. Heldin ja McGrewn (mts. 66) mukaan globalisaatiota vastustavat mielenosoittajat pitävät globalisaatiota hankkeena, jota ohjaa Yhdysvaltojen ympärille noussut maailman poliittinen ja taloudellinen eliitti eli kosmokratia ihmiskunnan pienen vähemmistön parhaaksi. Toiminta tapahtuu virallisten instituutioiden ja epävirallisten eliittiverkostojen kautta, joista tärkeimpiä ovat Kansainvälinen valuuttarahasto, Maailmanpankki, Maailman kauppajärjestö, G7-maat sekä kansainvälinen järjestelypankki (BIS).

Held ja McGrew (mts. 66) kutsuvat globalisaatiota vastustavia radikaaleiksi. Radikaalien mielestä varakkaiden sijoittajien hallitsemat maailmanlaajuiset talousinstituutiot muodostavat liberaalin, globaalin hallinnon ytimen, joka alistaa maailman uusliberalismin ideologian ja globaalin yrityskapitalismin vaatimuksille. Heldin ja McGrewn (mts. 10–11) mukaan globalisaatioon epäilevästi suhtautuvat näkevät globalisaatiokeskustelun pyrkivän oikeuttamaan ja legitimoimaan maailmanlaajuisten vapaiden markkinoiden luomisen ja angloamerikkalaisen kapitalismin vakiinnuttamisen maailman tärkeimmille talousalueille. Held ja McGrew (mts. 121) lisäävät, että radikaalit pyrkivät luomaan olosuhteet, joissa ihmiset voivat tehdä itse omaa elämäänsä koskevia päätöksiä ja luoda yhteisöjä, jotka perustuvat tasa-arvoon, yhteiseen hyvään sekä luonnon kanssa sopuinnassa elämiseen. Globalisaatiokriitikoiden näkemyksen mukaan tarvittaisiin vaihtoehtoinen globaalin hallinnon järjestelmä, joka asettaisi etusijalle ihmiset eikä taloudellisia voittoja ja paikallisen globaalin asemasta. Liikkeen vallankumouksellisimpien voimien strategiana on kiistää vallitsevan järjestyksen oikeutus ja saattaa yleiseen tietoisuuteen järjestystä ylläpitävä logiikka. (mts. 72.)

3.2 Globalisaatiokriittisen liikkeen vaihtoehto uusliberalismille

2000-luvun vaihteen tienoilla syntyi nopeasti laajentuva liike, jota David Held ja Anthony McGrew (2005, 71–72) kutsuvat globaaliksi kapitalismin vastaiseksi liikkeeksi. Tämä globalisaatioon kriittisesti suhtautuva kirjava joukko yhdisti yhteiskunnallisia liikkeitä ja kansalaisjärjestöjä aina anarkisteista sosiaalidemokraatteihin asti. Se juonti juurensa voimakkaasta reaktiosta yritysten ajamaa ja valtioiden edistämää globalisaatiota kohtaan.

Keskeisinä ongelmina aktivistit näkivät taloudellisen vallan keskittymisen suuryrityksille, demokratiavajeen, ympäristöongelmat, kehitysmaiden kurjistumisen ja epätasa-arvon lisääntymisen (Saaristo ja Jokinen 2004, 221). Liike on käyttänyt suoraa toimintaa, ylikansallisia kampanjoita ja protestipolitiikkaa kiinnittääkseen maailman huomion siihen, miten inhimillinen ja ekologinen turvallisuus alistetaan maailmanmarkkinoille. Aktivistit järjestivät vuosituhannen alkupuolella kaikkien tärkeimpien globaalien ja alueellisten instituutioiden huippukokousten yhteydessä joukkomielenosoituksia. (Held ja McGrew 2005, 71–72.)

3.2.1 Seattlestä Genovaan

Globalisaation vastaisten mielenosoitusten sarja sai alkunsa Seattlessa, Yhdysvalloissa vuonna 1999, jolloin WTO:n huippukokouksen rinnalla osoitettiin mieltä sankoin joukoin. Tapahtuman seurauksena aktivistit onnistuivat estämään maailmankaupan vapauttamiseen, erityisesti sijoitus- ja julkisten palvelujen osalta tähtäävät toimet. Seattlen mielenosoittajien kritiikki kohdistui uusliberalismiin ja globaalin kapitalismiin. (Lindholm 2005a, 225 ja 2005b, 11; Della Porta jne. 2006, 1.) Työväen-, ympäristö-, alkuperäiskansojen, naisten, opiskelijoiden ja rauhan järjestöt sekä anarkistit yhdistyivät globaalia kapitalismia vastaan (Bantjes 2007, 320). Seattlessa luotiin liikkeen toimintamalli, jota käytettiin protesteissa eri maanosissa (Lindholm 2005b 11). Rob Bantjesin (2007 320) mukaan Seattle merkitsi monille uuden tyyppistä yhteiskunnallisten liikkeiden politiikkaa ja uutta haastetta uusliberaalille globalisaatiolle. Liikkeessä yhdistyivät erilaiset poliittiset identiteetit globaalissa mittakaavassa. Seattlen tapahtumien lisäksi globalisaatiokritiikkiä kiihdytti ainakin neljä muuta tapahtumaa, jotka olivat zapatista-sissien kapina Meksikossa, nigerilaisen kansalaisaktivistin Ken Saro-Wiwan hirttäminen, monenkeskisen investointisopimuksen eli MAI-sopimuksen kaataminen ja Prahan mielenosoitukset Maailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) kokouksen yhteydessä vuonna 2000 (Lindholm 2005b, 11 ja 14).

Lindholmin (2005a, 232) sanoin globalisaatiokriittisen protestin hulluuden hetkistä ei puuttunut draamaa. Protesti huipentui, kun italialainen poliisi ampui mustaan huppuun pukeutuneen ja uhkaavasti käyttäytyneen mielenosoittajan, Carlo Giulianin, kuoliaaksi Genovan mielenosoituksissa heinäkuussa 2001. Tämän jälkeen globalisaatiokriittinen

protesti alkoi laantua. Tähän oli Lindholmin (2005b, 168–171) mukaan kolme syytä. Ensiksikin kyse oli protestiaallon normaalista väsymisestä. Liike muuttui vähemmän innovatiiviseksi ja rutiininomaisemmaksi. Toinen syy olivat New Yorkin terroristi-iskut syyskuussa 2001, jotka lisäsivät viranomaisten oikeutusta tukahduttaa mielenilmaukset. Kolmantena syynä voidaan pitää sitä, että suhtautuminen väkivaltaan jakoi protestoijat kahteen osaan. Semi Purhonen (2005, 242) kuitenkin huomauttaa, että väitteet globalisaatiokriittisen liikkeen ajautumisesta kriisiin terrori-iskujen jälkeen ovat osoittautuneet vääriksi ja liioitteleviksi. Globalisaatiokriittinen liike on edelleen ollut keskeinen kansalaisyhteiskunnan toimija reagoitaessa maailmanpolitiikan tapahtumiin, kuten Irakin sotaan.

Vaikka kovaääniset mielenosoitukset laantuivatkin muutamiksi vuosiksi, globalisaatiokriittinen liike on jatkanut toimintaansa. Liikeaallon huipulta siirryttiin hetkeksi seesteisempään vaiheeseen. Semi Purhonen (2005, 242) kuvaa tätä vaihetta siirtymällä re-aktiivisesta toiminnasta pro-aktiiviseen toimintaan. Globalisaatiokriittisen protestin sanomaa kuulutetaan järjestöjen, kuten Attacin ja Maan ystävien toimesta sekä Maailman sosiaalifoorumien, lukuisien kansallisten ja paikallisten sosiaalifoorumien kautta. Lindholmin (2005a, 233) mielestä mielenosoitusten laannuttua Attacista on tullut keskeisin globalisaatiokriittisen puheen kanavoija Suomessa. Maailmalta kantautuvien uutisten perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että tuorein talouskriisi on tuonut mukanaan jälleen myös globalisaatiokriittisen ja kapitalismin vastaisen protestin kiihtymistä. Tästä esimerkkinä käyvät vaikkapa mielenosoitukset Lontoon kaduilla huhtikuun 2009 alussa G20-maiden kokouksen yhteydessä, Kreikan mielenosoitukset kesällä 2010 maan velkaisen taloustilanteen tultua ilmi tai syksyn 2011 Wall Streetiltä lähtölaukauksensa saaneet rahan vallan vastaiset mielenosoitukset, jotka ovat levinneet ympäri Euroopan maita ja Australiaan asti.

3.2.2 Monimuotoisia globaaleja verkostoja

Internet ja muut tiedonvälityksen muodot sekä ihmisten liikkuvuuden lisääntyminen ovat mahdollistaneet myös kansalaisliikkeiden globalisoitumisen (Juppi ym. 2003, 276). Donatella Della Portan (2008, 19–23) mukaan Seattlen mielenosoitukset osoittivatkin, että vaikka globalisaatio rajoittaa kollektiivista toimintaa joiltain osin, se tarjoaa myös uusia

järjestäytymisen mahdollisuuksia. Globalisaatio, viestintävälineiden kehittyminen ja viestinnän nopeutuminen mahdollistavat eräänlaisen julkisen transnationaalisen tilan luomisen. Tällä Della Porta (mts. 19–23) viittaa tilaan, jossa eri paikoista ja valtioista tulevat ihmiset, organisaatiot ja yritykset keskustelevat ja toimivat valtioiden rajoista välittämättä. Näin syntyvät transnationaalit yhteiskunnalliset liikkeet muodostavat globaaleja, valtioiden rajat ylittäviä verkostoja, määrittelevät tavoitteensa globaalilla tasolla ja organisoivat protestikampanjoita valtioiden rajojen yli. Seattlen tapahtumien jälkeen yhteiskunnallisten liikkeiden tutkijat ovatkin havainneet tällaisen transnationaalisen yhteiskunnallisen liikehdinnän kasvua.

Manuel Castellsin (2004, 154–155) mielestä globalisaatiokriittisessä liikkeessä olennaista onkin juuri internetin kautta tapahtuva verkostoituminen. Organisoituminen ja keskustelut, jotka johtivat Seattleen ja muiden suurkaupunkien mielenosoituksiin, tapahtuivat internetissä. Internetin käytön takia liike ei tarvitse keskitettyä käskyrakennetta, jota rahoittavat viranomaiset ja päättäjät. Eri ryhmittymät esittävät omat, toisistaan eroavat näkemyksensä ja huolenaiheensa muille ryhmille internetin kautta. Internet mahdollistaa siten, että liike pystyy olemaan sekä koordinoitu että monimuotoinen samaan aikaan. Myös Arto Lindholm (2005b, 17–18) toteaa globalisaatiokriittisen liikkeen olevan suurelta osin sähköistä aktivismia. Liikkeen vastustajia häiritään roskaposteilla ja pääsy protestin kohteen verkkosivuille estetään siten, että suuri määrä aktivisteja tukkii vastustajan palvelimen. Verkon välityksellä levitetään myös tietoa ja taktisia ideoita.

Ari Rasimus (2003, 42) toteaa, että vasta Seattlen kokouksen yhteyteen liitetyt mielenilmaukset havahduttivat huomaamaan globalisaatiokriittisen liikkeen moninaisuuden. Hänen mukaansa liikeaallon ytimeen kuuluvat eläinoikeusteeman lisäksi ainakin ympäristö-, rauhan-, ihmisoikeus-, kehitysmaa-, anarkisti- ja naisliikkeiden kysymykset. Manuel Castells (2004, 148–149) puolestaan on havainnut, että Seattlessa suurin osa mielenosoittajista edusti työväenliikettä. Mukana oli myös edellä mainittujen liikkeiden lisäksi maanviljelijöiden ja alkuperäiskansojen edustajia. Näiden ympäri maailmaa tulleiden aktivistien voimat yhdistyivät suurmielenosoituksissa poliittisesti aktiivisten paikallisten nuorten kanssa, joilla oli jotakin vallitsevaa järjestelmää vastaan.

Castells (2004, 148) haluaa erotella toisistaan joukkomielenosoituksiin osallistuneet tahot ja liikkeet, jotka toimivat tiettyssä, kiinteässä paikassa tai ovat vain yhteydessä maailmanlaajuiseen protestiverkostoon. Held ja McGrew (2005, 72) painottavat myös, että

joukkomielenosoitusten lisäksi yhden asian liikkeet ovat onnistuneet muuttamaan maailmanlaajuisten järjestöjen asialistoja. Tällaisia liikkeitä olivat esimerkiksi Jubilee 2000 -liike, joka tähtäsi kehitysmaiden velkojen anteeksiantamiseen ja värväsi ihmisiä vastustamaan monenkeskistä investointisopimusta (MAI), joka ajaa erioikeuksia monikansallisille yrityksille, sekä finanssikeinottelua vastustava kampanja Tobinin veron puolesta.

Amory Starr (2000, xi) jakaa globalisaatiokriittiset liikkeet kolmeen eri tyyppiin sen mukaan, miten ne ymmärtävät vihollisensa ja minkälaista tulevaisuutta ne tavoittelevat. Ensimmäisen tyyppin liikkeet yrittävät rajoittaa yritysvaltaa demokraattisen instituutioiden ja suoran toiminnan kautta. Vincenzo Ruggieron (2002, 57) mielestä Attac edustaa tätä tyyppiä, kuten myös rauhan- ja ihmisoikeusliikkeet (Starr 2000, xi). Toisessa kategoriassa ovat liikkeet, jotka tähtäävät toisenlaiseen globalisaatioon, jota toteutetaan ”alhaaltapäin” ja jossa yritykset muotoutuvat uusien kansainvälisten demokraattisten rakenteiden kautta, jotka ovat populistisia, osallistuvia ja oikeudenmukaisia. Tähän kategoriaan kuuluvat ympäristö-, yhteiskunnalliset ja työväenliikkeet. Kolmannen tyyppin liikkeet taas haluavat irrottaa ympäristönsä ja yhteisönsä globaalista taloudesta ja rakentaa tilalle pieniä yhteisöjä, joissa suuryrityksillä ei ole sijaa. Tämän kategorian liikkeitä edustavat anarkistit, uskonnolliset nationalistiset liikkeet ja kestävän kehityksen puolesta taistelevat liikkeet.

Christopher Chase-Dunn ja Barry Gills (2005, 53) huomauttavat, että uudet yhteiskunnalliset liikkeet saattavat vaikuttaa hajanaisilta eikä niitä halutakaan yhdistää yhden ideologian, organisaation tai puolueen alle. Ennemminkin ne haluavat luoda uutta poliittista tilaa kansallisilla, alueellisilla ja globaaleilla tasoilla, joilla eri liikkeet voivat tavata ja jakaa kokemuksia ja toisinaan myös suunnitella yhteisiä toimia. Maailman sosiaalifoorumi toimii näiden periaatteiden mukaisesti. Chase-Dunnin ja Gillsin (mts. 52–53) mukaan ei ole sattumaa, että uusia globaaleja vastarintaliikkeitä johdetaan yleensä Etelästä eli globaalista periferiasta ja semiperiferiasta käsin. Tämä heijastaa sitä, että uusliberaalin talouden globalisaation saavutukset ovat tapahtuneet paljolti Etelän köyhien tai työtätekevän enemmistön kustannuksella. Viestintäyhteyksien kehittyminen on palvellut globaalien solidaarisuuden leviämistä vastarintavoimien kesken. Chase-Dunn ja Gills (mts. 53) kutsuvat ilmiötä vastarinnan globalisaatioksi. Globaalit solidaarisuusliikkeet noudattavat osallistuvampaa, suurempaa ja kattavampaa politiikkaa kuin aiemmat liikkeet. Yritysten ylivalta ja globalisaatio ovat vastarintaliikkeitä yhdistäviä

teemoja. Myös ruohonjuuripolitiikka, osallistuminen, demokratia, desentralisaatio ja autonomia yhdistävät liikettä. Muita arvoja ovat väkivallaton kapina, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, sekularismi, rauhan aate, solidaarisuus ja tasa-arvo.

Globalisaatiokriittisen liikkeen hajanaisuudesta johtuen voidaan kyseenalaistaa, onko todella olemassa yksi yhtenäinen liike vai vain joukko liikkeitä ja yhteiskunnallisia toimijoita. Lindholm (2005b, 26) pohtii, voidaanko liikettä ylipäänsä kutsua liikkeeksi. Hänen mielestään globalisaatiokritiikki voidaan kuitenkin nähdä monia liikkeitä yhdistävänä kattokäsitteenä. Myös Manuel Castellsin (2004, 147) mielestä yhtenäinen globalisaatiokriittinen liike voidaan tunnistaa, mutta se on hyvin erityinen verrattuna muihin liikkeisiin. Se on maailmanlaajuinen ja verkostomaisesti toimiva liike, joka syntyi vastustamaan globaalin kapitalismin hallinnan muotoja. Globalisaatiokriittisen liikkeen moninaisuudesta johtuen Castells (2004, 150) pitääkin yhteisiä arvoja ja päämääriä tärkeämpinä liikettä määrittelevinä tekijöinä kuin muita sosiaalisia piirteitä.

3.2.3 Unelma toisenlaisesta maailmasta

Manuel Castellsin (2004, 153–154) mukaan globalisaatiokriittisen liikkeen eri toimijoiden ajamat agendat yhtyvät vastustamaan nykyistä globalisaatiokehitystä, jota hallitsee liberaali yrityskapitalismi. Suurin osa kannattajista ajaa nykyisen kehityksen järjestelmällistä uusiutumista, jonka mukaan toisenlainen maailma on mahdollinen. Myös kapitalismin oikeutus kyseenalaistetaan.

Globalisaatiokriittisen liikkeen ehkä tunnetuin iskulause on ”toisenlainen maailma on mahdollinen”. Se kumpuaa tavoitteesta kumota vapaakauppa-ajattelulle perustuva uusliberalistinen politiikka. Tämä on kuitenkin vain pitkän aikavälin tavoite. Lyhyellä aikavälillä tavoitteena on paljastaa totuus niille, jotka eivät ole oivaltaneet talouden globalisaation haittoja. (Lindholm 2005b, 176.) Globaalille liikehdinnälle on tunnusomaista erityisesti ylikansallisten yritysten vallan ja kapitalistisen kulutusyhteiskunnan elämäntapojen kritiikki sekä ”hikipajojen” työläisten oikeuksien ajaminen. Myös alkuperäiskansojen oikeustaistelut ovat herättäneet maailmanlaajuista mielenkiintoa. Esimerkiksi ogonien taistelu öljy-yhtiö Shellia vastaan Nigeriassa synnytti yhtiön vastaisen boikottirintaman myös Suomessa. (Juppi ym. 2003, 276.)

Globalisaatiokriitikoiden mukaan globaalissa kilpailussa häviäjiä ovat myös länsimaiden pätkätyöläiset, työttömät ja viime kädessä kaikki tavalliset ihmiset (Lindholm 2005b, 173).

Erityisesti globalisaatiokriittistä liikettä luonnehtii Manuel Castellsin (2006, 154) mielestä globaalien hallinnan instituutioihin kohdistuva poliittisen edustuksen mekanismien radikaali kritiikki, josta liike lähtikin alun perin liikkeelle. Castells (mts. 154) näkee, että liikettä pitää koossa yhteinen pyrkimys vaihtoehtoiseen demokraattiseen edustukseen ja uudenlaisiin hallinnan muotoihin. Castells (mts. 154) toteaaakin, ettei liike itse asiassa ole globalisaation vastainen vaan demokraattista globalisaatiota ajava liike. Tuomas Ylä-Anttilan (2010, 211) mukaan globalisaatioliike palautti politiikan ytimeen kapitalistisen maailmanjärjestyksen toimivuutta ja reilua koskevat kysymykset, kuten työn ja pääoman väliset ristiriidat sekä tuotetun vaurauden reilun jakamisen. Karl Marxin (ks. Marx 1957) määrittelemät kapitalistiseen tuotantoon kuuluvat epätasa-arvoiset tuotantosuhteet ja tuotantovoimien omistuksen perusteella jakautuvat yhteiskuntaluokat eivät siis ole hävinneet, vaan ne ovat vain muuttaneet muotoaan. Globalisoituneessa taloudessa keskeistä on jako Pohjoisen pääoman omistajien eli porvariston ja Etelän työläisten eli proletariaatin välillä.

Globalisaatiokriittinen liike kiinnittyi ensi vaiheessaan eläinoikeusliikkeeseen. Seattlen tapahtumien jälkeen eläinoikeusasiat eivät olleet enää niin olennaisia ja radikaali toimintakenttä keskittyi globalisaatioon liittyneisiin kysymyksiin. (Lindholm 2005b, 154–155.) Alussa globalisaatiokriittinen liike ajoi ympäristöasioita, puolusti työväen, alkuperäiskansojen ja naisten oikeuksia sekä yritti parantaa köyhien asemaa. Myöhemmin keskustelu kohdistui siihen, kuinka vallitseva järjestelmä tulisi korvata. Uusliberalismista tuli yhteinen vihollinen. Kuitenkaan uusliberalismi ei merkinnyt koko liikkeelle samaa asiaa, vaikka useimmat yhdistivät sen kapitalismiin. Lopulta liike oli Castellsin (2004, 152) mukaan jakaantunut sekä järjestelmän uusiutumiseen tähtäävään että kapitalismia vastustavaan haaraan. Castells (mts. 153) näkee kuitenkin liikkeen kaksitahoisen luonteen enemmän voimavarana kuin heikkoutena. Erot lisäävät hänen mielestään kannattajakuntaa, koska useat yhteiskunnalliset toimijat voivat yhtyä ainakin johonkin liikkeen ajamista asioista ja eivät tunne painetta kannattaa jotakin, josta ovat eri mieltä.

Frederick H. Buttel ja Kenneth A. Gould (2004, 38, 54 ja 58) kritisoivat sitä, että globalisaatiokriittisen liikkeen keskustelun kärki ei enää kohdistu niin paljon

ympäristöasioihin vaan on kääntynyt kohti Pohjoisen ja Etelän välillä olevaa epätasa-arvoa. Jotta liike menestyisi, heidän mielestään sen pitäisi onnistua yhdistämään sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden että ympäristöä ja kestävästä kehitystä koskeva agenda. Arto Lindholmin havainnot ekologisen oikeudenmukaisuuden teeman kuulumisesta suomalaisten globalisaatiokriitikkojen puheenvuoroissa osoittavat Buttelin ja Gouldin huolen kyseenalaiseksi (vrt. Lindholm, 2005b, 141).

3.2.4 Suomen globalisaatiokriitikot tasa-arvon ja ympäristön asialla

Globalisaatiokriittisen liikkeen kansainvälisyys on silmiinpistävää. Suomalaiset aktivistit ovat raportoineet toiminnastaan ulkomaille ja osallistuneet kansainvälisiin tapahtumiin. Taustalla voidaan nähdä kokemus kansallisen yhtenäiskulttuurin katoamisesta globaalien yhteisöjen ja monikulttuurisuuden tieltä. (Juppi, Peltokoski ja Pyykkönen 2003, 277.) Tuomas Ylä-Anttila (2005, 51) tulkitsee, että globalisaatiokriittisen liikkeen globaaleille verkostoille rakentuvaa toimintaa voidaankin pitää yhtenä muotona kansalaistoiminnan globalisaatiosta. Folke Sundmanin (2001, 222) mukaan globalisaatiota ja sen kritiikkiä voidaan kansainvälisesti ja myös Suomessa tarkastella omana ilmiönään 1990-luvun puolivälistä lähtien. Sadat suomalaiset aktivistit osoittivat mieltään Prahassa, Göteborgissa sekä Kööpenhaminassa ja osallistuivat kuokkavierasjuhliin presidentin itsenäisyyspäivän linnan juhlien varjossa (Lindholm 2005a, 225). Kansainvälisten mielenosoitusten innoittamana Suomeen rantautui uudenlaisia järjestöjä, kuten Attac ja Valkohaalarit (Stranius 2005, 325).

Liittyminen Euroopan unioniin kiihdytti Arto Lindholmin (2005, 154–155) mukaan globalisaatiokritiikkiä Suomessa. Kriitikot käyttivät liittymistä ylikansallista valtaa toteuttavaan unioniin argumenttina, jonka mukaan yhteiskuntajärjestelmä oli muuttunut epäoikeudenmukaisemmaksi. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen toteuttaman Attacin jäsenkyselyn (Järvelä ja Luhtakallio 2002, 6) perusteella suhtautuminen EU:hun kuitenkin jakaa Suomen attacilaisia: jäsenyyttä vastustavia on suurin piirtein yhtä paljon kuin kannattajiakin.

Alkuvaiheessaan suomalainen globalisaatiokritiikki kanavoitui epämuodollisen aktivistikentän kautta vakiintuneiden yhdistysten sijaan. Aktivistien toiminta ja

yhteiskuntatieteellinen globalisaatiokriittinen tutkimus nivoutuivat toisiinsa ja liike alkoi professionalisoitua nopeasti, jolloin kritiikin levittäminen siirtyi epämuodollisilta toimijoilta organisoiduille järjestöille ja puolueille. Folke Sundmanin (2001, 223–228) mukaan esimerkiksi Kehitysyhteistyön palvelukeskus nosti aktiivisesti globalisaatioon liittyviä kysymyksiä poliittiselle asialistalle ja hän näkeekin kehityskaaliikkeen toimineen globalisaatiokritiikin moottorina 1990-luvulla. Lopulta itse tasavallan presidenttikin kuului globalisaatiokritikoihin. Samalla globalisaatiokritiikki siirtyi marginaalisilta toimijoilta koko yhteiskunnan käsitteistöön. Esimerkiksi Maan ystäviä alettiin kuunnella eduskunnan valiokunnissa globalisaatioon liittyvissä kysymyksissä. Eduskuntaan perustettuun Attac-ryhmään liittyi alussa viidesosa kaikista kansanedustajista. Suomessa valtio ja kansalaisyhteiskunta ovatkin perinteisesti olleet läheisessä suhteessa toisiinsa. Muun muassa aktivistien osallistumista Maailman sosiaalifoorumeille on rahoitettu ministeriöiden toimesta. (Ylä-Anttila 2010, 31, 75 ja 89.) Suvi Ervamaa (2004, 50–51) toteaaakin, että esimerkiksi Attacille valtio on yhteistyökumppani, jonka kautta järjestön on mahdollista hyödyntää valtaresursseja, joita sillä itsellään ei ole. Järjestö on pyrkinyt aktiiviseen dialogiin valtiovallan kanssa muun muassa järjestämällä tiedotustilaisuuksia eduskunnassa. Valtiota ei olekaan Ervamaan (2004, 54) mukaan mielletty Suomessa viholliseksi toisin kuin esimerkiksi Ranskassa.

Globalisaatiokritiikki on saanut eri maissa eri muotoja. Suomalaisessa globalisaatiokriittisessä liikkeessä omalaatuista Arto Lindholmin (2005b, 59) tutkimuksen perusteella on se, että suomalainen aktivismi on rauhanomaisempaa ja ympäristöasioilla on Pohjoismaissa suurempi merkitys kuin muualla maailmassa. Myös Tuomas Ylä-Anttila (2010, 90–91) toteaa suomalaisen aktivismin olleen perinteisesti rauhanomaista, mutta Attac toi sitä vastoin hänen mukaansa Suomeen myös väkivaltaiset mielenosoitukset. Toisaalta Folke Sundman (2001, 222 ja 237) totesi 2000-luvun alussa, että siihen mennessä Suomessa käydyssä globalisaatiokeskustelussa oli hyvin vähän omintakeisesti suomalaista.

Globalisaatiokritiikki kumpuaa Suomessa vasemmistolaisuudesta (Lindholm 2005b, 86). Esimerkiksi Eeva Luhtakallion (2001, 30) mukaan Attacin Suomeen toivat vanhemman polven suomenruotsalaiset vasemmistoaktiivit, jotka olivat käyneet katsomassa Ruotsin Attacin perustamista. Globalisaation nähdään uhkaavan vasemmistolle perinteisesti tärkeitä arvoja, kuten pohjoismaista hyvinvointivaltiota, julkisia palveluja ja yhteisöllistä huolenpitoa (Lindholm 2005a, 230). Globalisaatiokritikoiden mielestä talouspolitiikan

nykyinen suunta aiheuttaa lisääntyvää eriarvoisuutta sekä Suomessa että kansainvälisesti. Kriitikot ovat huolestuneita yhteiskunnallisen vallan valumisesta markkinavoimille ja harvalukuiselle eliitille (Ervamaa 2004, 53). Arto Lindholmin (2005b, 91) tutkimuksen perusteella muita suomalaisten globalisaatiokriitikkojen huolenaiheita olivat ympäristön saastuminen, ihmisoikeuksien rikkominen, tuloerojen kasvaminen, rasismi, yksilöiden vaikutusvallan kaventuminen, eläinten oikeuksien puuttuminen, kansallisvaltion vallan väheneminen ja sodan uhka.

Globaali sosiaalinen tasa-arvo ja ympäristön tila nousivat Lindholmin (2005b, 92 ja 95) tutkimuksessa tärkeimmiksi poliittisiksi teemoiksi suomalaisille aktivisteille. Myös Suomen Attacin jäsenkyselyssä samat teemat tulivat esille. Globalisaation suurimpina uhkina pidettiin sen vaikutuksia demokratiaan, köyhyyteen ja luonnon monimuotoisuuteen (Järvelä ja Luhtakallio 2002, 5). Ympäristöhuolesta onkin tullut kaikkia globalisaatiokriittisiä aktivisteja yhdistävä tekijä. Lindholm (2005b, 92) huomauttaa kuitenkin, että ympäristöasiat saattavat olla Pohjoismaissa ylipäätäänkin tärkeämpi teema kuin Pohjois-Amerikassa tai Etelä-Euroopassa. Sen sijaan Folke Sundman ei näe, että ympäristökysymyksillä olisi ollut keskeistä sijaa suomalaisessa globalisaatiokritiikissä, vaan pääosassa ovat olleet talous ja kauppa. Sundman (2001, 222 ja 237) kuitenkin myöntää, että löytyy esimerkkejä ympäristöongelmista kumpuavasta globalisaatiokritiikistä. Esimerkiksi Maan ystävien toiminnassa ympäristöasiat ovat osa perustoimintaa.

Suomen Attacille suunnatussa jäsenkyselyssä vastaajat pitivät järjestön tärkeimpänä tavoitteena globalisaation nykyisen suunnan muuttamista. Lisäksi kannatettiin Tobinin veron toteuttamista, yksityistämisen lopettamista, veroparatiisien lakkauttamista, kansainvälisten talousinstituutioiden demokratisoimista ja kehitysmaiden velkojen mitätöimistä (Järvelä ja Luhtakallio 2002, 5). Sen sijaan Arto Lindholmin (2005b, 129–130) tutkimuksen perusteella suomalaisten aktivistien toiminnan tavoitteina olivat vapaus, kapitalismin kaataminen, raha- ja talousvallan lopettaminen, vallan hajauttaminen, oikeudenmukaisempi maailma, nälän, köyhyyden ja sotien poistaminen, sosialistinen vallankumous ja palaaminen paikallistalouteen. Lisäksi useimmat tavoittelivat luonnon kunnioittamista ja eläinten oikeuksien huomioon ottamista. Lindholm (2005b, 141) puhuu ekologisesta oikeudenmukaisuudesta, jolla hän viittaa aktivistien kirjoituksissa näkyneeseen ympäristöajattelun sulautumiseen globaalin oikeudenmukaisuuden

kysymykseen. Tästä esimerkkinä Lindholm (2005b, 141) mainitsee huolen alkuperäiskansojen elinmahdollisuuksien heikkenemisestä, etelän ja pohjoisen välisestä elintasokuilusta ja luonnonvarojen riistokäytöstä.

Suomalaiset globalisaatiokriitikot katsovat, että globalisaation ongelmien ratkeaminen edellyttää perusteellisia muutoksia yhteiskunnan rakenteissa (Järvelä ja Luhtakallio 2002, 5). Lindholm (2005b, 30) näkee, että lyhyellä aikavälillä aktivistien tärkein tavoite on kriittisen keskustelun herättäminen. Halutaan osoittaa, että kaupan vapauttamiselle ja uusliberalismille on vaihtoehtoja. Viime kädessä tavoitteena on totuuden paljastaminen niille, jotka eivät ole oivaltaneet globaalin talouden rakenteiden olevan (väki)valtarakenteita. Suomessa aktivistit ovat nostaneet esiin myös epäoikeudenmukaisuuden teknologiaosakkeiden kuplan tuottamien optiomiljonäärien ja työttömien sekä alipalkattujen pätkätyöläisten välillä. Suomalaiset aktivistit yrittävät vaikuttaa myös poliittisilla kulutusvalinnoillaan esimerkiksi boikotoimalla monikansallisia yritysten tuotteita. (Lindholm 2005b, 133–173.)

3.2.5 Työttömien liikkeestä ranskalaiseen globalisaatiokritiikkiin

Ranskassa globalisaatiokriittinen liike ei ole yhteiskunnallinen liike sellaisenaan vaan useista yhteiskunnallisista ja poliittisista järjestöistä muodostuva protestikenttä. Useimmat näistä järjestöistä olivat olemassa jo kauan ennen kuin globalisaatiosta alettiin puhua, kun taas toiset järjestöistä, kuten Attac, syntyivät alun alkaenkin vastustamaan globalisaatiota. Myös Ranskassa globalisaatiokriittinen liike on ollut hajanainen sekä ajallisesti, sisällöltään että muodoltaan. (Dufour 2009, 317.) Se käsitti useita globalisaation vastaisia organisaatioita, jotka olivat huolissaan esimerkiksi hyvinvointivaltion kriisistä, työläisten oloista, ympäristöstä ja geenimanipulatiosta (Ancelovici 2002, 5). Ranskan kielessä globalisaatiokriittiseen liikkeeseen viitataan termillä ”altermondialisation”, joka tarkoittaa suoraan käännettynä vaihtoehtoista globalisaatiota (Ylä-Anttila 2010, 51).

Pascale Dufourin (2009, 322) mukaan Ranskassa erityisesti työttömien liike oli keskeisessä roolissa globalisaatiokriittisen protestin kehittämisessä 1990-luvulla. Työttömien epäviralliset verkostot nostivat globalisaatiokriitikkojen asialistalle yhteiskunnalliset ongelmat aiemmin ajettujen kehitysmaiden ongelmien rinnalle. Kun Attac vuonna 1998

perustettiin Ranskassa, epävirallisten verkostojen ja järjestöjen väliset yhteydet virallistuivat ja globalisaation vastainen taistelu siirtyi globaalille tasolle (mts. 324). Attacista tuli Semi Purhonen (2005, 243) mukaan kenties näkyvin globalisaatiokriittinen järjestö maassa.

Ranskassakin toiset aktivistit osallistuivat suoraan toimintaan, kun taas järjestöt, kuten Attac keskittyvät intellektuelliin työhön ja analysoivat protesteja (Dufour 2009, 324–325). Globalisaatiokriittisen protestin kiihtymisen alkuvuosina äärivasemmiston poliittiset puolueet, ammattiyhdistykset ja työttömien liike olivat tiukasti mukana radikaalissa toiminnassa, joka keräsi median mielenkiintoa ja toi siten näkyvyyttä julkisuudessa. Työttömien liikkeet vakiinnuttivat vastahuippukokoukset Euroopassa, joista tuli eurooppalaisten globalisaation vastaisten protestien keskeinen toimintatapa. (mts. 325.) Vastakokoukset vaihtuivat vähitellen rauhallisempiin sosiaalifoorumeihin. Samalla globalisaation vastaisuudesta siirryttiin globalisaatiokritiikkiin. Järjestöt, joilla oli enemmän resursseja, kuten Attac, etäännyivät radikaaleista epävirallisista verkostoista luodakseen legitimeettiä laajan yleisön keskuudessa. (mts. 327–328.) Dufourin (mts. 332) mukaan Ranskassa äärivasemmiston puolueiden osallistuminen liikkeeseen oli merkittävää. Ranskalainen globalisaatiokritiikki sai myös huomattavaa kannustusta koulutetulta keskiluokalta.

3.2.6 Attac matkalla kohti oikeudenmukaisempaa globalisaatiota

Valitsin tutkimuskohteekseni globalisaatiokriittisen Attac-järjestön, koska Attac on ollut yksi näkyvimpiä toimijoita globalisaatiokriittisessä liikkeessä. Pascale Dufourin (2009, 328–329) mukaan Attacilla onkin ollut erityinen asema globalisaatiokriittisessä liikkeessä maailmanlaajuisesti ajatellen. Se on ollut myös yksi Maailman sosiaalifoorumin keskeisistä järjestäjistä ja organisoijista (Seoane & Taddei 2002 Purhosen 2005, 242 mukaan). Attac perustettiin Ranskassa vuonna 1998 Aasian finanssikriisin nostattaman globalisaatiokritiikin seurauksena. Kymmenen vuotta myöhemmin maailmantalous on jälleen kriisissä, joten oli kiinnostavaa tarkastella, millaista kritiikkiä tuorein kriisi attacilaisissa herättää.

Attac on lyhenne sanoista ”Association pour une Taxation des Transactions financières pour l’Aide aux Citoyens” eli valuutansiirtoveroa kansalaisten hyödyksi kannattava yhdistys. Arto Lindholmin (2005b, 234) mukaan Attac tunnetaan erityisesti juuri niin sanotun Tobinin veron vaatimuksestaan. Attacin juuret ovat Ranskan nuoriso- ja koulutusjärjestöissä (Ruggiero 2002, 49). Aasian finanssikriisin puhjettua loppuvuodesta 1997 globalisaation vastustajat tulivat vakuuttuneiksi siitä, että finanssikriisi todisti finanssimarkkinoiden vahingollisuuden ja hegemonisen roolin globalisoitumisprosessissa. Markkinoiden taltuttamisesta tulikin ensisijainen tavoite taistelussa uusliberaalia globalisaatiota vastaan. (Ancelovici 2002, 12.) Joulukuussa 1997 ranskalainen lehti *Le Monde Diplomatique* peräänkuulutti markkinoiden hillitsemistä ja uuden kansainvälisen järjestön perustamista, joka ottaisi Tobinin veron asialistalleen. Tobinin vero symbolisoi sitä, että vaihtoehtoja nykyiselle järjestelmälle on olemassa ja, että taloudellista epävarmuutta ja sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta on mahdollista rajoittaa. (Ruggiero 2002, 49–50.)

Attacin perustava kokous pidettiin lokakuussa 1998 ja puheenjohtajana toimi *Le Monde Diplomatique*n päätoimittaja Bernard Cassen, josta tuli järjestön ensimmäinen puheenjohtaja. Attac kasvatti nopeasti suosiotaan sekä paikallisesti että läpi valtioiden rajojen. Vuoteen 2001 mennessä Tobinin veron vaatimuksen oli allekirjoittanut yli 200 parlamenttien edustajaa ja vuonna 2002 Attacilla oli 90 000 jäsentä maailmalaajuisesti (Ruggiero 2002, 49–50; Ronkainen 2002, 86). Vaikka uudet yhteiskunnalliset liikkeet ovat luonteeltaan ylikansallisia, Attac toimii kansallisina järjestöinä, eikä transnationaalisena verkostona (Dufour 2009, 324). Nykyään Attac toimii noin 50 maassa. Suomeen Attac rantautui keväällä 2001. (Meriläinen 2002, 20.) Janne Ronkainen (2002, 86–87) kuitenkin huomauttaa, että Attac ei ole järjestäytynyt Yhdysvalloissa eikä muussakaan englanninkielisessä maailmassa. Ranskalaisen kulttuurin voimakas asema Attac-liikkeessä näkyykin englanninkielistä kulttuuria kohtaan vastenmielisyytenä ja USA-vihamielisyytenä, mikä on herättänyt kritiikkiä pohjoismaisissa Attaceissa.

Attac määrittelee itsensä kansansivistysliikkeeksi. Sen toiminta muodostuu paikallistason itseopiskeluryhmistä sekä tiedontuotannosta ja -jakelusta opetuskokonaisuuksien ja julkisten keskustelunavausten kautta (Luhtakallio 2001, 28). Eeva Luhtakallion (mts. 29) mielestä Attacin toiminnan tavoitteet ovat tiivistetyksi vastustaa uusliberalistisen talouspolitiikan ja siihen liittyvien kansainvälisten instituutioiden valta-asemaa ja tuottaa

tutkimus- ja opetustoiminnalla konkreettisia uudistusehdotuksia. Vincenzo Ruggieron (2002, 50) mukaan Attacin jäsenet näkevät järjestön rakenteen ainutlaatuisena ja innovatiivisena. Kansallinen Attac antaa yleisiä ohjeistuksia ja ehdottaa mahdollisia kampanjointikohteita, kun taas paikalliset verkostot toimivat itsenäisesti. Attac painottaa sähköisten viestintäverkostojen tärkeyttä ja hyötyy suuresti informaatioteknologiasta kampanjoinnissaan. Ruggieron (mts. 50) mielestä järjestön epähierarkkinen rakenne heijastaakin sähköisten verkostojen toimintatapaa.

Attac vastustaa uusliberalistiseen talousajatteluun kuuluvaa käsitystä, jonka mukaan markkinat säätelevät itse itseään. Tämä näkymätöntä kättä suosiva politiikka syövyttää järjestön mukaan demokratian periaatteita ja aiheuttaa köyhyyttä ja eriarvoisuutta sekä paikallisesti että maailmanlaajuisella tasolla. (Ervamaa 2004, 49.) Marcos Ancelovici (2002, 19) näkee Attacin toiminnan päämääränä vaihtoehtoisen globalisaation diskurssin luomisen. Tätä päämäärää järjestö toteuttaa globaalien markkinoiden vastaisen politiikan kautta. Ancelovicin (mts. 20) mukaan Attacin esittämät epäkohdat, kuten kasvava eriarvoisuus, taloudellinen epävarmuus, työttömyys, palkkataso, demokratian puute ja yhteiskuntien hajoaminen, eivät ole uusia asioita. Sen sijaan uutta Attacin agendassa Ancelovicin (mts. 20) mielestä on, että nämä piirteet esitetään uuden ilmiön eli globalisaation kautta.

Suomen Attacin (2011) verkkosivujen mukaan järjestö haluaa kulkea kohti oikeudenmukaisempaa ja tasapuolisempaa globalisaatiota. Attac pyrkii edistämään kriittistä globalisaatiokeskustelua, sosiaalista oikeudenmukaisuutta, kansalaislähtöistä demokratiaa, yhteiskunnallista avoimuutta ja kestäväää kehitystä. Arto Lindholmin (2005b, 234) sanoin Attac tavoittelee nykyistä demokraattisempaa globalisaatiota. Semi Purhosen (2005, 243) mielestä taas Tobinin vero on ollut järjestön ensisijainen tavoite ja vaikka Attacin agenda on laajentunut, tähtäävät sen toimet edelleen finanssimarkkinoiden ja sen instituutioiden demokraattisen hallinnan parantamiseksi. Ylikansallisten organisaatioiden osallistumista globalisaation haittojen ehkäisemiseen piti myös enemmistö Attacin jäsenkyselyyn vastanneista välttämättömänä (Järvelä ja Luhtakallio 2002, 5).

Tobinin veron lisäksi muita keskeisiä Attacin vaatimuksia ovat veroparatiisien sulkeminen ja Etelän köyhien maiden velkojen mitätöiminen (Ylä-Anttila 2010, 75). Lisäksi Suomen

Attacin perustavassa kokouksessa 20.5.2001 hyväksytyssä julistuksessa vaaditaan kansainvälisten talousinstituutioiden uudistamista ja kehittämistä demokraattisempaan suuntaan, ylikansallisten yritysten vaikutusvallan vähentämistä, pankki- ja vakuutustoiminnan sääntelyä niin, etteivät ne voi toiminnallaan vahingoittaa kansalaisten ja elinympäristön hyvinvointia sekä terveydenhuollon, koulutuksen ja valtionyhtiöiden yksityistämisen estämistä, jotta julkisten palveluiden saatavuus voidaan turvata kaikille kansalaisille. (Meriläinen 2002, 28 ja 30.) Suvi Ervamaan (2003, 2005) mukaan Attacin agenda kotimaassa liittyykin ennen kaikkea hyvinvointivaltion ja julkisten palvelujen turvaamiseen.

Attacin mukaan globalisaatio vähentää ihmisten valinnan mahdollisuuksia, rajoittaa demokraattisten instituutioiden valtaa, vähentää valtioiden itsenäisyyttä ja lisää epätasa-arvoa. Attac vaatii uusien talouden sääntelyä ja valvontaa tehostavien instrumenttien kehittämistä kansallisella, Euroopan ja kansainvälisellä tasolla. Järjestön mukaan tarvitaan kansainvälistä yhteistyötä ja kansainvälisiä talouteen liittyviä sopimuksia. Attacin mielestä työssä kansallisvaltioiden yhteistyötä on välttämätöntä. Järjestö kannattaakin parlamentaarista demokratiaa, jota kansalaisjärjestöt täydentävät. Lisäksi Attac kampanjoi paikallisen demokratian lisäämisen ja aktiivisen kansalaisuuden puolesta, sillä järjestö näkee tärkeänä kansalaisten osallistumisen rahoitusmekanismien sääntelyyn. Myös yrityksiltä halutaan kerätä varoja paikalliseen kehitykseen ja apuun. Globaalien ongelmien lisäksi Attac on puolustanut julkisten palvelujen säilyttämistä kansallisella tasolla. (Järvelä ja Luhtakallio 2002, 5; Ruggiero 2002, 51–53 ja 328; Ervamaa 2004, 50.)

Attac on puoluepoliittisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö, jonka toiminnan painopiste vaihtelee maasta toiseen (Meriläinen 2002, 20). Attacista tekemänsä tutkimuksen perusteella Marcos Ancelovici (2002, 15-16) kokee, että globalisaatiokriittisyys ei vaihtele maasta toiseen sen mukaan, mitkä maat tai sosiaaliset ryhmät kärsivät eniten globalisaation vaikutuksista vaan vastustus riippuu poliittisista, kulttuurisista ja institutionaalisista tekijöistä. Tuomas Ylä-Anttila (2010, 105) näkee, että ay-liikkeen ja globalisaatioliikkeen välille ei syntynyt Suomessa niin vahvaa asemaa kuin Ranskassa, koska Suomessa ay-liike on vahvempi kuin Ranskassa, jossa jäseniä on vähemmän ja kenttä on hajanainen. Ay-liikkeen asema näkyikin Ranskassa Ylä-Anttilan (2010, 97) mukaan siinä, että Attacista on tullut yleisvasemmistolainen järjestö, joka on keskittynyt kommentoimaan kotimaan politiikkaa, kun taas Suomessa järjestö on ottanut kantaa etupäässä maailmanpolitiikkaan.

Marcus Ancelovicin (2002, 15–16) mukaan Attacin jäsenistössä on huomattavan paljon intellektuelleja sekä ammattiliittojen ja työväen järjestöjen edustajia. Martti Siisiäisen (2003, 58) mielestä Attacin toimijoissa ruumiillistuu huomattava määrä kulttuurista, sosiaalista ja poliittista pääomaa ja siinä toimii runsaasti politiikan, median, akateemisen maailman ja keskeisten vapaaehtoisorganisaatioiden parissa työskenteleviä. Pascale Dufourin (2009, 325–326) mukaan Attac tarjosi vastakkaisia näkemyksiä hallitseville diskursseille ja levitti globalisaatiokriittistä sanaa globaalilla tasolla. Suvi Ervamaan (2005, 29–30) sanoin järjestön julkisuusstrategialle onkin ominaista neuvotteleva vasta-asiantuntijuus suhteessa uusliberalismin projektiin. Aktivistit pyrkivät dialogiin päättäjien kanssa ja tekemään tavoitteitaan tunnetuksi median välityksellä.

Attac sai Suomen mediassa osakseen huomattavaa julkisuutta jo ennen kuin järjestö virallisesti perustettiin. Julkisuus takasi myös suuren suosion. (Purhonen 2005, 241–242.) Suomessa poliitikon ja kansalaisaktivistin roolien yhteensovittaminen herätti 2000-luvun alussa laajaa keskustelua, sillä Attacin toimintaan lähti mukaan useita maamme poliittiseen eliittiin kuuluvia henkilöitä, kuten silloinen ulkoasiainministeri Erkki Tuomioja. Jotkut jopa epäilivät, että tällainen roolien päällekkäisyys on omiaan tuottamaan hankaluuksia sekä poliittiselle hallinnolle että järjestölle itselleen. Etuna voidaan Rasimuksen (2003, 29) mielestä kuitenkin nähdä järjestön saama julkisuushyöty.

4 GLOBALISAATIESTA TALOUSKRIISIIN

Taluskriisejä on ollut ennen vuonna 2007 alkanutta finanssikriisiäkin (Scholte 2005, 204). Jo Karl Marx (Kallisen ym. 2011, 16 mukaan) havaitsi aikoinaan epävakaisuuden olevan luontaista kapitalismille. Taloudellisia kriisejä on esiintynyt aina, mutta nykyisessä maailmantaloudessa kriisejä on aikaisemmasta poiketen samanaikaisesti useilla alueilla ja nämä kriisit vahvistavat globalisaation luomien yhteyksien vuoksi toisiaan (Väyrynen 2000, 58).

Raimo Väyrynen (2000, 55) avaa globalisaation ja taluskriisin suhdetta seuraavasti. Talouden globalisaation mukanaan tuoma kansainvälisesti liikkuva pääoma pyrkii hakemaan korkeita tuottoja alueilta, joilla talous kasvaa nopeasti. Yritykset tavoittelevat tällöin voittoja eivätkä ajattele toimintansa pitkän aikavälin seurauksia. Pääoman ahtautuminen kasvualueille aiheuttaa herkästi talouden ylikuumenemista ja epävakaisuutta, jota hatarat yhteiskunnalliset instituutiot varsinkin vastateollistuneissa maissa eivät kestä ja heikko valtio ajautuu ennemmin tai myöhemmin kriisiin. Kaakkois- ja Itä-Aasiassa 1990-luvun lopussa jyllännyt taluskriisi noudatti Väyrysen (mts. 55) mukaan hyvin tätä logiikkaa. Myös Jeffrey Sachs (2003, 230–231) on havainnut sekä Meksikon että Itä-Aasian finanssikriisien osoittavan, että vapaat rahavirrat kehittyneiltä markkinoilta kehittyville voivat synnyttää syvää epävakautta. Ongelmana on hänen mielestään, että finanssimarkkinat ovat herkkiä markkinoiden häiriöille, jotka vielä kärjistyvät globalisaation vaikutuksesta. Esimerkiksi pankkijärjestelmän liberalisaatio houkuttelee ylilainaan ja väistämättömään finanssikriisiin.

Manuel Castellskin (2000, 3) näkee Itä-Aasian kriisin syyksi globalisaation ja kehittyvien valtioiden välisen kasvavan jännitteen. Globalisaation myötä taluskriisit leviävät helposti maasta toiseen. Esimerkiksi Venäjän kehitys saattaa vaikuttaa Brasiliaan, vaikka niiden välillä ei ole juurikaan taloudellista riippuvuutta. (Väyrynen 2000, 57.) Väyrysen (mts. 58) mielestä vain harvat teollistuneet maat ovat globalisaation ja yhteiskunnallisten instituutioiden heikkouksien synnyttämältä epävakaisuudelta suojassa. Globalisaation vaikutukset eivät kuitenkaan Väyrysen (mts. 57) sanoin kulje pelkästään maailmantaloudesta kansallisiin talouksiin vaan myös päinvastoin. Kansallisten talouksien kriisiytyessä sijoitukset pakenevat niistä ja kansainvälinen pääoma ei myöskään helposti

palaa. Tällainen tilanne on omiaan lisäämään globalisaatiokritiikkiä. Marx (Hardtin ja Negrin 2005, 267 mukaan) on kuitenkin todennut, että talouskriisi ei ole pääoman näkökulmasta pelkästään epätoivottava, koska siinä piilee muutosvoimaa. Talouskriisit voivat tuhota kannattamattomia sektoreita, uusia tuotannon organisaatiota ja modernisoida teknologiaa.

Hardtin ja Negrin (2005, 267) mukaan 1970-luvulla kapitalismin kriisi muuttui viralliseksi ja rakenteelliseksi. 1970-luvun alussa Bretton Woods -järjestelmän kaaduttua erilaiset talouskriisit syvenivät ja muuttuivat maailmanlaajuisiksi (Väyrynen 2000, 70–74). Oli selvää, että kapitalistinen järjestelmä tarvitsi muutosta (Hardt ja Negri 2005, 267). Globalisaation edetessä Kansainväliselle valuuttarahastolle (IMF) sysättiin maailmantalouden tasapainon säilyttäminen. Sen tehtävänä on seurata maailmantalouden ja yksittäisten maiden talouskehitystä, varoittaa ongelmista, kuten tulevista finanssikriiseistä ja auttaa ongelmien ratkaisussa. Viime aikoina myös kriisimaiden köyhyyden poistamiseen on kiinnitetty entistä enemmän huomiota ja tämä on nähtykin edellytyksenä globalisaation jatkumiselle. IMF:n toiminnan ongelmana on kuitenkin se, että kansainvälisten rahamarkkinoiden kehitystä on hyvin vaikea ennustaa ja globaali hallinta ei ole useinkaan mahdollista ilman hallitusten apua. (Väyrynen 2000, 70–74.)

Finanssikriisien ja muiden markkinoiden epävakauksien seurauksena monet ovatkin kritisoineet kansainvälisten pääomavirtojen vapaata liikkuvuutta ja halunneet jarruttaa pääoman liikkeitä. On ehdotettu esimerkiksi kansainvälisten liiketoimien verottamista, kuten James Tobinin ehdotuksessa valuutanvaihtoverosta (Sachs 2003, 230–231). Heikki Patomäen (2003, 294) mielestä aloitteet, kuten Tobinin vero luovat uskoa uudelle vaiheelle globalisaatiopolitiikassa. Valuutanvaihtovero puolustaisi valtioiden autonomiaa ja antaisi niille enemmän tilaa harjoittaa omaa talouspolitiikkaansa. Patomäen (2003, 294) mielestä Tobinin vero avaisi myös muita hallinnan ongelmia, jolloin globalisaatiopolitiikassa alettaisiin puhua vallasta, demokratiasta, sosiaalisesta vastuusta ja oikeudenmukaisuudesta.

Raimo Väyrynen (Ulkopoliittisen instituutin 2009 mukaan) toteaa, että globalisaation mukanaan tuomat finanssikriisit osoittavat monien maiden ja kansainvälisen pankkijärjestelmän haavoittuvuuden. Kansainvälinen finanssijärjestelmä tarvitsisikin Väyrysen mielestä globaalin hallinnan instituutioita, joissa otettaisiin huomioon sekä hallitusten että yritysten tarpeet. Väyrynen vierittääkin syyn vuonna 2007 alkaneesta

finanssikriisistä ahneille finanssipireille ja epäonnistuneelle finanssivalvonnalle ja peräänkuuluttaa toimivampaa valvontaa.

Ulrich Beck (2005, 221–222) puolestaan sanoo, että finanssikriisejä olisi mahdollista estää kehittämällä kosmopoliitteja valtioita. Kosmopoliitit valtiot ja hallitukset voivat estää pääoman tuhoavia vaikutuksia ja yrittää muuttaa kriisiin ajautunutta tilannetta. Jakamalla suvereenisuutta globaalien sopimusten muodossa kosmopoliitit valtiot voisivat muuttaa kriisit voitoiksi. Kosmopoliitti näkemys etsii vaihtoehtoja luodakseen uusia kosmopoliittisia säädöksiä ja instituutioita, joista sekä valtiot, yritykset että luonto hyötyvät.

4.1 Globaali finanssikriisi 2007–?

Syksyllä 2008 uutiset finanssikriisistä tulvivat tiedotusvälineiden kautta suomalaisten tietoisuuteen. Talouden noususuhdanteesta huolimatta rahoitusmarkkinoiden kasvusta ja luottomarkkinoiden riskeistä oli varoiteltu jo vuosien ajan. Finanssikriisi onnistui kuitenkin yllättämään talousasiantuntijat ja poliitikot. (Korkman ja Suni 2010, 72; Simola ja Reunanen 2010, 5, 9 ja 16.)

Kansainvälinen talouskriisi sai alkusysäyksensä keväällä 2007 Yhdysvaltojen niin sanotuista subprime-asuntolainamarkkinoiden ongelmista (Korkman ja Suni 2010, 72; Simola ja Reunanen 2010, 9 ja 16.) Sijoittaja George Soroksen (2008, xii) mukaan finanssikriisin voidaan sanoa kuitenkin virallisesti puhjenneen elokuussa 2007. Silloin keskuspankit joutuivat tarjoamaan likviditeettiä pankkijärjestelmälle sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa. Vuosien 2007 ja 2008 aikana maailman suurimmat asuntoluotto- ja investointipankit ajautuivat suuriin vaikeuksiin ja kriisi huipentui Lehman Brothers -investointipankin kaatumiseen 15.9.2008. (Krugman 2009, 188; Korkman ja Suni 2010, 72; Simola ja Reunanen 2010, 9 ja 16.) Finanssikriisi kehittyi huippuunsa muutaman viikon aikana syys-lokakuussa 2008. Kriisi alkoi Yhdysvalloista, missä pankit ajautuivat pahoihin rahoitusvaikeuksiin, konkurssiin ja fuusioihin (Torbat 2008). USA:n suurin taloudellinen epäonnistuminen sitten 1930-luvun suuren laman oli totta. Tämän jälkeen kriisi laajeni muihin rahoitusinstituutioihin sekä Yhdysvalloissa että Isossa-Britanniassa. Aiemmista Aasian ja Latinalaisen Amerikan talouskriiseistä poiketen tämä kriisi osui

suoraan kapitalistisen maailman ytimeen molemmin puolin Atlanttia ja levisi sieltä myös muihin maihin.

Rahoitusmaailman kriisi käynnisti maailmantalouden poikkeuksellisen jyrkän laskusuhdanteen ja taantumana alentaen voimakkaasti tuotannon ja maailmankaupan tasoa. (Korkman ja Suni 2010, 72; Simola ja Reunanen 2010, 9 ja 16.) Paul Krugmanin (2009, 188) mielestä mittakaava tässä kriisissä oli aiempia kriisejä paljon suurempi. Krugmanin (mts. 188) sanoin syntyi kaikkien valuuttakriisien äiti, joka merkitsee uutta katastrofia maailman finanssijärjestelmälle. Uusliberalismin ideologia kirottiin yhtäkkiä läpi maailman. Myös Petri Rouvisen ja Pekka Ylä-Anttilan (2010, 7) mielestä tämä kriisi on ollut verkkottuneen, globalisoituneen maailmantalouden ensimmäinen syvä taantuma ja sitä voidaan jopa verrata 1930-luvun suureen lamaan. Carl Dahlman (2010, 153) toteaa, että tämän finanssikriisin kohdalla on kyseessä merkittävä rakenteellinen muutos. Kriisi levisi laajalle ja on luonteeltaan systeeminen (Rouvinen ja Ylä-Anttila 2010, 8). Sillä tulee olemaan pitkäaikaisia vaikutuksia ja rakenteellisia seurauksia kaikilla yhteiskunnan alueilla. Rouvisen ja Ylä-Anttila (2010, 8) näkevät nykykriisin olevan siinä mielessä ainutlaatuinen että lähes kaikki maat ovat kärsineet siitä samanaikaisesti. Koska kriisi on globaali ja sen ytimessä on rahoitusjärjestelmä, toipumisen ennustetaan olevan hidasta.

Valtioneuvoston kanslian (2011, 7) raportin *Finanssikriisin reaalityaloudelliset vaikutukset Suomessa: alustava kokonaisarvio* mukaan vuonna 2007 alkanutta finanssikriisiä seurannut taantuma heijastui myös Suomen kokonaistuotantoon kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellisen ankarasti. Finanssikriisin vaikutukset ovat näkyneet erityisesti reaalityalouden kautta. Vienti romahti, investoinnit pienentyivät rajusti, bruttokansantuote supistui ja valtio velkaantui. Yritykset joutuivat lomauttamaan joukoittain työntekijöitään. Rouvinen ja Ylä-Anttila (2010, 7) väittävät Suomen olleen jopa yksi eniten talouskriisistä kärsineistä maista, vaikka Suomella ei varsinaisesti ollut mitään tekemistä kriisin syntymisen kanssa. Paineet menojen karsimiseen ja verotuksen kiristämiseen ovat olleet suuret. Kari E. O. Alhon ja Jaakko Kianderin (2010, 231) mukaan finanssikriisin seurauksena Suomen talous joutui vuonna 2009 työttömyyskriisiin ensimmäisen kerran sitten 1990-luvun alun. Bruttokansantuotteen voimakkaaseen laskuun nähden kulutus ja työllisyys säilyivät kuitenkin suhteellisen vahvoina, joten kriisin alkuvaiheessa Suomessa tilanteesta tunnuttiin selviävän vähäisin vaurioin. Syksyllä 2011 Valtiovarainministeriö (2011) raportoi valtion talouden kääntyneen uudelleen taantumaa Suomessakin.

Euroalueen syvenevän velkakriisin valossa näyttää tästä huolimatta siltä, että Suomessa kriisin vaikutukset ovat olleet kaiken kaikkiaan pienempiä kuin esimerkiksi monissa Etelä-Euroopan maissa.

Taloustieteilijä Akbar E. Tokbarin (2008) mukaan finanssikriisi juonsi juurensa 2000-luvun alun talouden taantumaa Yhdysvalloissa. Silloin korkoja laskettiin kysynnän elvyttämiseksi ja alemmat korot lisäsivät muun muassa asuntojen kysyntää. Pankit pystyivät siten tarjoamaan lainaa alhaisilla koroilla asunnon ostajille. Juuri ja juuri luottokelpoisille lainottajille tarkoitettuja asuntolainoja kutsuttiin supprime-lainoiksi (Dahlman 2010, 153). Vuonna 2006 korkoja nostettiin inflaation estämiseksi, jolloin vähävaraisimmilla ei ollut enää varaa lainanlyhennyksiin. Asuntojen arvot tippuivat, kun myymättömien asuntojen määrä markkinoilla kasvoi ja asunnot eivät olleet arvoltaan edes lainaa vastaavaa määrää. Pankkien täytyi saada asunnot nopeasti myytyä halvempaan hintaan kuin annetut lainat ja ottaa maksettavakseen aiheutuneet tappiot. Tämä aiheutti sen, että osa pankeista menetti rahaa ja niistä tuli maksukyvyttömiä ja näin pankkikriisi oli valmis.

Myös Carl Dahlman (2010, 153) määrittelee kriisin syyksi arvopaperi- ja asuntomarkkinoiden kuplan, jonka synnytti Yhdysvaltojen keinotekoisesti alhainen korkotaso, sekä rahoitussektorin innovaatiot, ylilyönnit markkinoilla ja sääntelyn puutteen. Bengt Holmström (2010, 39–40) näkee kriisin taustalla olleen pitkään jatkuneen globaalin epätasapainon ja talletuspaon USA:n varjopankkijärjestelmässä. Osasyllisiä ovat hänen mielestään myös rahoitusmarkkinoilla toimivien ahneus ja taitamattomuus sekä rahoitusinstrumenttien läpinäkymättömyys. Hän peräänkuuluttaa keinoja järjestelmäriskien tunnistamiseen ja hallintaan (Holmström 2010, 42). Antti Suvannon ja Kimmo Virolaisen (2010, 58) mukaan läpinäkyvyyden ja valvonnan heikkeneminen rahoitusmarkkinoilla loi otolliset olosuhteet pankkien liialliselle riskinotolle. Useita vuosia jatkunut riskinotto tuli tiensä päähän vuonna 2007, jolloin lisääntyvät ongelmat Yhdysvaltain asuntomarkkinoilla johtivat epäluottamuksen kasvuun pankkien välisillä markkinoilla (Suvanto ja Virolainen 2010, 58). Varainhankinnan ongelmat paljastivat vakavia puutteita liiketoimintamalleissa ja ajoivat pankit vaikeuksiin useissa maissa (Suvanto ja Virolainen 2010, 60).

Manuel Castells (2010, xix–xx) puolestaan luettelee finanssikriisin syntymiselle kuusi syytä. Ensiksikin rahoitusmarkkinoiden teknologisoituminen loi pohjan globaaleille

finanssimarkkinoille ja mahdollisesti rahoitusinstituutioiden käyttämät monimutkaiset matemaattiset mallit, joiden avulla transaktioita pystytään suorittamaan salaman nopeudella. Toiseksi syyksi Castells nimeää rahoitusmarkkinoiden vapauttamisen ja sääntelyn puutteen ja kolmanneksi talouden arvopaperistumisen. Neljäntenä syynä hän näkee holtittoman lainaamisen, joka johtui epäbalanssista teollistuvien maiden pääoman kumuloitumisen ja rikkaimpien maiden pääoman lainaamisen välillä. Viides syy on Castellsin mielestä Yhdysvaltojen asuntoluottokriisi, joka vaikutti läpi globaalin finanssijärjestelmän. Viimeisenä syynä Castells pitää vaihto- ja rahoitustoimintojen valvonnan puutetta, joka mahdollisti riskialttiit lainat.

Taloushistorioitsija Niall Fergusonin (Lim 2009) mielestä sen sijaan tuoreimman finanssikriisin juuret ovat globalisaatiossa itsessään. Hän näkee, ettei asuntokuplaa olisi voinut syntyäkään ilman halvan pääoman virtaa Aasiasta USA:han, jolla rahoitettiin USA:n budjettivajetta. Tämän kaiken mahdollisti globalisaatio. Pentti Vartia (2010, 86) toteaaakin globaalien kriisien olevan se hinta, jonka maat joutuvat maksamaan globalisaation tuomista eduista.

Raimo Väyrynen (2010, 113) ajattelee, että finanssikriisissä on kyse korostuneen merkityksen saaneen finanssipääoman luomista ongelmista, joihin ei ole yksiselitteistä ratkaisua. Myös Väyrynen (mts. 113) toteaa finanssikriisin osoittavan globalisaation haavoittuvan luonteen. Väyrysen (mts. 113) mielestä tarvitaan uutta, taloudellisen vallan jakoa heijastavaa globaalin hallinnan mallia, jota ei vielä ole olemassa. Uudelleen syntyvä IMF ja G20 ovat merkkejä uudesta toimintatavasta, mutta eivät lopullisia ratkaisuja. Esimerkiksi G20 vaikuttaa Väyrysen (mts. 121) mielestä puolipakolla finanssikriisin hallintaan synnytettyltä elimeltä. Väyrysen (mts. 123) mielestä uuden maailmanjärjestyksen täytyy muotoutua globaalilla tasolla, mikä on prosessi, jota yksikään valtakeskus ei pysty ohjaamaan. Hän peräänkuuluttaakin tehokkaampia kansainvälisiä instituutioita (mts. 123). Myös taloustieteen nobelisti Paul Krugman (2009, 186 ja 199–200) vaatii parempaa valvontaa kaikille sellaisille toiminnoille, jotka rahoitusmarkkinoiden kriisitilanteessa joudutaan pelastamaan. Valvonnalla estetään liiallisten riskien ottaminen. Sen sijaan Leo Panitch ja Martijn Konings (2011, 38–39 ja 51–52) eivät näe, että vahvempi finanssimarkkinoiden sääntely yksinään auttaisi ehkäisemään talouskriisejä. He ehdottavatkin rahoitusalan vallan vähentämistä esimerkiksi valtioiden väliintulolla.

Yrjö Kallinen, Juha Koivisto, Lauri Lahikainen ja Antti Ronkainen (2011, 25–26) näkevät nykyisen talouskriisin osoituksena uusliberaalin kapitalismin perustavanlaatuisista ongelmista. Heidän mielestään kriisi ei ratkea ilman merkittäviä yhteiskunnallisia rakenteellisia muutoksia. On pohdittava uudenlaista talousmallia ja sen institutionaalista rakennetta, rahoitusta sekä ihmisten ja ympäristön hyvinvointia. Myös Mario Candeias (2011, 206 ja 223–225) näkee uusliberaalin globalisaation edistämisen törmänneen rajoihinsa. Hänen mukaansa finanssikriisi avaa vasemmistolaisille voimille mahdollisuuksia tuoda esiin vaihtoehtoisia kehityspolkuja, joissa otetaan huomioon ainakin ekologinen muutos, osallisuuden laajentaminen, julkisten palvelujen uudelleenrakentaminen ja irtisanomisten kieltäminen. Globalisaatiokriitikoiden mahdollisuuksiin tuoda esiin vaihtoehtoja Candeias (2011, 224) kuitenkin suhtautuu epäilevästi. Hänen mukaansa globalisaatiokriittinen liike on itsekin ajautunut kriisiin, mistä hänen mielestään käy osoituksena Attac-aktivismiin pysähdystila. Myös David Harvey (2011, 233–261) kyseenalaistaa kapitalismin tulevaisuuden yhteiskuntajärjestelmänä. Hän toteaa finanssikriisin syiden löytyvän kapitalistisesta järjestelmästä. Vaihtoehtona kapitalismille Harvey näkee toisenlaisen sosialismin tai kommunismin, jossa on opittu aiemmista kommunismin virheistä. Tätä vaihtoehtoa voisivat hänen mielestään tuoda esiin esimerkiksi antikapitalistiset liikkeet. Myös Niall Fergusonin (Lim 2009) mielestä tästä kriisistä selviytymiseksi tarvitaan radikaalia ajattelua.

Julkisten tukitoimien avulla finanssikriisistä alettiin toipua vuonna 2009 (Suvanto ja Virolainen 2010, 60). Suvanto ja Virolainen (mts. 7 ja 60) arvioivat ennen kuin merkkejä Euroopan velkakriisistä oli näkyvissä, että kriisin pohja koettiin useimmissa maissa loppuvuodesta 2009. Euroalueen kriisi käänsi kuitenkin tilanteen pääläelleen. Eurooppa on painiskellut yhtäjaksoisissa talousvaikeuksissa nyt noin kolmen vuoden ajan. Koska velkakriisi ei ollut vielä puhjennut ensimmäisten finanssikriisiä koskevien tutkimusten valmistuessa, tutkimuksissa esitetyt arviot ja ennustukset eivät anna oikeanlaista kuvaa kriisin kulusta.

Petri Rouvinen ja Pekka Ylä-Anttila (2010, 7) arvioivat, että kriisin seurauksena on siirrytty niin sanottuun uuteen normaaliin, jossa kansainväliset suhteet ovat muuttuneet. Rahoitusmarkkinoiden globaalia sääntelyä ja seurantaan tullaan lisäämään monin tavoin. Maailmantalouden rakenteelliset muutokset tulevat olemaan merkittäviä. Vaatimukset suorasta julkisesta puuttumisesta yksityiseen liiketoimintaan ovat lisääntyneet. Rouvinen ja

Ylä-Anttila (2010, 8) lisäävät, että syvä taantuma jättää pitkäaikaisia arpia talouteen ja muuttaa samalla rakenteita. He sanovat uuden normaalin poikkeavan vanhasta siten, että kulutusmania ei todennäköisesti palaa samalla tasolle lähivuosina ja, että halua velkavetoiseen kasvuun ei ole samassa määrin kuin ennen kriisiä. Tämä voi heidän mukaansa tuoda vakautta, mutta rajoittaa samalla kasvua ja hyvinvointia. Rouvisen ja Ylä-Anttilan (2010, 7) mielestä pohjoismainen hyvinvointimalli voidaan kuitenkin säilyttää, mikäli julkisen sektorin tuottavuutta pystytään parantamaan ja palvelurakenteita uudistamaan.

4.2 Globalisaatiokritiikki ja finanssikriisi

Itä-Aasian talouskriisi oli dramaattinen tapahtuma, joka veti maailman huomion osakseen 1990-luvun lopulla. Silloin vaikutti, että tapahtumilla olisi kauaskantoisia vaikutuksia, jotka voisivat horjuttaa globaalin kapitalismin perusteita. Epäilemättä kriisi syvensi ainakin globaalia epätasa-arvoa (Smith 2005, 293–295). David A. Smithin (mts. 295) mukaan Itä-Aasian talouskriisi synnytti globalisaatiokritiikkiä sekä talouseliitin että kansanliikkeiden keskuudessa. Myös Attac perustettiin Aasian finanssikriisin vanavedessä. Globalisaation vastustajille finanssikriisi toimi todisteena markkinoiden vaarallisuudesta globalisoitumisprosessissa. (Ancelovici 2002, 12.) Uusliberaalin globalisaation retoriikka kehysti keskustelua talouskriisin syistä, seurauksista ja ratkaisuista (Smith 2005, 297).

David A. Smith (2005, 297–300) uskoo, että ylenpalttinen luotto markkinoihin ja vapauden ideologiaan yllyttää vastarintaliikkeitä. Aasian kriisin yhteydessä tyytymättömyyttä uusliberaaliin globalisaatioon ilmeni sekä yritysjohtajien ja poliittisen eliitin keskuudessa että tavallisten ihmisten taholla. Yksi esiin tulleista kriitikoista oli globaali rahoittaja George Soros, joka vaati rajoittamattoman kilpailun ja oman edun tavoittelun hillitsemistä. Ironisesti eliitin globalisaatiokritiikki nousikin ensin maailman keskuskaupunkien yritysten kokoushuoneista. Tavallisen kansan keskuudessa globalisaation vastaiset mielenosoitukset, protestit ja väkivaltaiset mellakat yleistyivät. Monissa Itä-Aasian maissa kriisi elvytti kansan liikehdintää. Itä-Aasian kansalaisjärjestöt nostivat keskusteluissa esille epäileilyn kehityksen ja maailman epätasa-arvon. Smith (mts. 301) toteaa, että yritykset istuttaa uusliberaali ratkaisu Itä-Aasiaan tyyliin ”sama malli sopii kaikille” aiheutti voimakasta vastarintaa erityisesti kriisistä kärsineiden alueiden työläisväestön keskuudessa.

Tuomas Ylä-Anttilan (2010, 225) mukaan tuorein finanssikriisi ei vielä vuonna 2010 ollut saanut aikaan globalisaatiokriittisen liikkeen uutta nousua. Tämän jälkeen kansanjoukot ovat yltyneet mielenosoituksiin ympäri maailman kritiikin kohteenaan kasvava epätasa-arvo rikkaiden ja köyhien välillä. Immanuel Wallerstein (2011) nimittää tätä liikehdintää maailmanlaajuisesti sosiaalisen oikeudenmukaisuuden liikkeeksi. Kallisen ym. (2011, 30) mukaan uusliberalismin vahvistumisen synnyttämät kriisit avaavatkin kapitalismin vastaisille voimille uudenlaisen toimintatilan.

5 AINEISTO JA MENETELMÄ

Pro gradu -tutkielmani aiheen valinta tapahtui jo oikeastaan kandidaatin työtä tehdessäni. Silloin löysin laitokseni graduaihepankista kiinnostavalta kuulostavan teeman ”suomalainen globalisaatiokriittikki” ja päädyin lukemaan globalisaatiokriittisestä liikkeestä tehtyä kirjallisuutta. Kandidaatin tutkielmassani *Toisenlainen maailma on mahdollinen. Kirjallisuuskatsaus globalisaatiokriittisestä liikkeestä* (Tikkanen 2008) selvitin, millaista tutkimusta globalisaatiokriittisestä liikkeestä on sosiologian kentällä tehty. Koska globalisaatiokriittinen liike ilmiönä kiinnosti minua vielä tämänkin jälkeen, päätin jatkaa tutkimusta aiheesta myös graduvaiheessa. Aloittaessani graduprojektiani finanssikriisi oli ilmiönä ajankohtainen, joten opinnäytetyönohjaajani ehdotti, että voisin tarkastella globalisaatiokriitikoiden käsityksiä finanssikriisistä. Aihe vaikutti kiinnostavalta, joten ryhdyin muodostamaan tutkimuskysymyksiäni.

5.1 Tutkimuskysymykset

Tavoitteenani oli selvittää, millaisia käsityksiä globalisaatiokriitikoilla on vuonna 2007 alkaneesta maailmanlaajuisesta finanssikriisistä. Tarkoitukseni oli tutkia, mitkä tekijät globalisaatiokriitikoiden mielestä ovat edesauttaneet maailmantalouden ajautumista finanssikriisiin ja ketkä ovat syypäitä tilanteen syntymiseen. Halusin myös selvittää, mitä globalisaatiokriitikoiden mielestä olisi mahdollista tehdä tilanteen korjaamiseksi.

Tutkimusongelmani muotoutui yhdeksi pääkysymykseksi:

- millaisia käsityksiä globalisaatiokriitikoilla on vuonna 2007 alkaneesta maailmanlaajuisesta finanssikriisistä?

Lisäksi jaottelin tutkimusongelmani kahteen tarkentavaan alakysymykseen.

- 1) Miksi finanssikriisiin globalisaatiokriitikoiden mielestä on ajautettu ja keitä ilmiöstä voidaan syyttää?

Tämän kysymyksen avulla pyrin löytämään aineistosta globalisaatiokriitikoiden mielipiteitä siitä, mitkä tekijät ovat aiheuttaneet finanssikriisin ja keitä tilanteesta voi syyttää. Oletuksenani oli, että globalisaatiokriitikot näkevät maailmanlaajuisen finanssikriisin olevan etupäässä talouden globalisaation etenemisen seurausta ja, että he syyttävät kriisistä kansainvälisiä talousinstituutioita, kuten WTO:ta, IMF:aa tai G20:ta. Aineistoni avulla halusin selvittää, pitävätkö globalisaatiokriitikot talouden globalisaatiota suurimpana syyllisenä finanssikriisiin vai keksivätkö he muitakin syitä kriisille.

2) Millaisia kehitysehdotuksia globalisaatiokriitikoilla on finanssikriisin ratkaisemiseksi?

Tarkoituksenani oli selvittää, mitä globalisaatiokriitikkojen mielestä olisi mahdollista tehdä tai pitäisi tehdä, jotta finanssikriisi selätettäisiin. Yritin löytää aineistosta konkreettisia ratkaisuehdotuksia. Etsin myös näkemyksiä siitä, miten globalisaatiokriitikoiden mielestä globalisaatiokehitystä pitäisi muuttaa, ettei toistuviin finanssikriiseihin ajauduttaisi.

5.2 Aineisto ja sen rajaus

Tutkimusaineistonani käytin globalisaatiokriittisen Attac-järjestön Suomen ja Ranskan jaostojen internetsivujen kautta löytämiäni blogitekstejä ja artikkeleita. Valitsin aineistonkeruuvälineeksi internetin, koska maailmanlaajuinen globalisaatiokriittinen liike toimii pitkälti verkon välityksellä. Ajattelin, että sitä kautta tulen löytämään globalisaatiokriitikoiden kirjoituksia myös finanssikriisiä koskien. Alun perin tarkoituksenani oli keskittyä ainoastaan blogiteksteihin, koska minulla oli sellainen mielikuva, että niitä on varsin helppo löytää järjestöjen ja aktivistien sivuilta. Lisäksi ne ovat avoimia ja julkisesti saatavilla olevia eikä niiden tutkiminen edellytä lupaa sivustojen haltijoilta (ks. Kuula 2006, 187–188).

Aineistoa etsiessäni tarkastin ensimmäiseksi Attacin verkkosivut, koska se on järjestöistä minulle tutuin. Suomen Attacin sivuilta löytyikin finanssikriisille ihan oma sivunsa, johon oli koottu attacilaisten kirjoittamia artikkeleita aiheesta. Myös Suomen Attacin blogista löytyi tutkimusaineistoksi sopivia tekstejä. Seuraavaksi kävin läpi Attacin muiden maiden jaostojen verkkosivuja, koska minusta oli mielenkiintoista saada esiin myös muiden kuin suomalaisten aktivistien näkemyksiä, koska finanssikriisi on maailmanlaajuinen ilmiö.

Koska kielitaitoni on kuitenkin rajallinen, totesin että minun oli keskityttävä maihin, joiden järjestöjen sivuja pystyin kielitaitoni turvin ymmärtämään. Ruotsin Attacin sivuilla oli blogi, mutta siinä ei käsitelty finanssikriisiä kovinkaan paljoa. Sen sijaan Ranskan Attacin sivuilta löysin pelkästään finanssikriisiin keskittyvän blogin, jossa käytiin vilkasta keskustelua. Myös yhdysvaltalaisen aktivistien näkemyksiä olisi ollut mielenkiintoista saada tutkimukseen mukaan, koska finanssikriisi lähti liikkeelle juuri sieltä. Englanninkielistä aineistoa olisin myös pystynyt analysoimaan kielitaitoni rajoissa. Esimerkiksi Attac ei kuitenkaan toimi Yhdysvalloissa tai Isossa-Britanniassa, joten blogien löytyminen osoittautui hankalaksi. Yhdysvalloissa toimivien globalisaatiokriittisten järjestöjen kautta olisin ehkä törmännyt sopiviin blogeihin, mutta näistä järjestöistä en löytänyt tietoa. Eri maiden Attac-jaostojen verkkosivuihin perehdyttyäni selasin myös muiden tietämiäni globalisaatiokriittisten järjestöjen, kuten Maan ystävien sekä muutamien tunnettujen globalisaatiokriittisten aktivistien verkkosivuja blogien toivossa, mutta en onnistunut löytämään niitä montaakaan.

Kartoittaessani tutkimukseni aineistoksi soveltuvia blogeja, päänvaivaa minulle aiheutti myös kysymys, kenen tekstien voin luotettavasti väittää olevan globalisaatiokriitikon kirjoittamia globalisaatiokriittisen liikkeen hajanaisuudesta ja moniäänisyydestä johtuen. Lopulta päädyin valitsemaan tutkimuskohteekseni Attac-järjestön, koska Attac on globalisaatiokriittisistä järjestöistä kenties tunnetuin ja laajalle levinnein, joten voin olla melko varma, että valitsemani tekstit edustavat nimenomaan globalisaatiokriittisen liikkeen kantaa finanssikriisiin. Attacia ei myöskään ole tutkittu paljon, mikä on Semi Purhosen (2005, 243) mielestä yllättävää, sillä Attac on muodollisesti organisoituneena järjestönä helpompi rajata tutkimuskohteena kuin monet muut löyhemmin organisoituneet globalisaatiokriittisen liikehdinnän osat. Pascale Dufour (209, 434) huomauttaakin, että vaikka uudet yhteiskunnalliset liikkeet ovat ylikansallisia, Attac ei toimi transnationaalisenä verkostona vaan kansallisina järjestöinä. Yhden järjestön aktivistien mielipiteisiin keskittyminen on perusteltua myös siksi, että pystyn siten rajaamaan aineistoani järkeviin mittasuhteisiin ja selkeyttämään tutkimuskohdettani eli sitä, mitä tarkoitan tutkimuksessani globalisaatiokriitikoilla. Lisäksi tutkittuani tarkemmin Attacin sivujen kautta löytämiäni blogeja ja kirjoituksia, totesin, että niistä yksistäänkin saa koottua riittävän ja varsin kattavan aineiston.

Aineistoni keräsin 4.6–16.6.2009 välisenä aikana, joten aineistooni valikoitui ennen 16.6.2009 ilmestyneet finanssikriisiä käsittelevät kirjoitukset. Ensimmäiset kirjoitukset ovat huhtikuulta 2008. Finanssikriisin puhjettua syksyn 2008 ja kevään 2009 aikana ilmiöstä kirjoiteltiin Attacin blogeissa varsin aktiivisesti. Lokakuussa 2009 tarkastin, oliko blogeihin ilmestynyt vielä uusia kirjoituksia aiheesta. Koska teema ei näyttänyt olevan sillä hetkellä enää niin ajankohtainen, päätin keskittyä tutkimuksessani finanssikriisin alkuvaiheiden kirjoitteluun.

5.3 Aineiston kuvaus

Pertti Alasuutarin (2011, 83) mukaan merkitysrakenteita tutkittaessa aineistona tulee olla tekstiä, jossa ihmiset puhuvat asioista omin sanoin eikä tutkijan jäsentämien vastausvaihtoehtojen mukaan. Koska tarkoitukseni oli tutkia globalisaatiokriitikoiden ajatuksia finanssikriisistä, valitsinkin aineistokseni valmiita tekstejä. Aineistoni koostui Suomen ja Ranskan Attacin verkkosivujen kautta löytämistäni blogiteksteistä ja artikkeleista. Ajatukseni oli ensin ottaa mukaan pelkästään blogitekstejä, mutta koska en Suomen tapauksessa löytänyt niitä tarpeeksi, mukaan valikoitui myös attacilaisten kirjoittamia artikkeleita, jotka löysin Suomen Attacin verkkosivujen kautta.

Suomen aineistoon valitsin mukaan kirjoituksia ensiksikin Suomen Attacin *Toisenlainen maailma (ja Suomi) on mahdollinen* -blogista (attacsuomi.blogspot.com). Koska finanssikriisiä koskevia kirjoituksia ei ollut blogissa mielestäni tarpeeksi ja ne olivat kaikki muutaman aktivistin kirjoittamia, yritin etsiä lisää suomalaisten Attac-aktiivien blogeja. Attacin blogiin linkitettyinä löysin Attac ry:n hallituksen puheenjohtajan Mikko Saulin blogin *Edistyksen voima* (edistyksenvoima.blogspot.com), jonka otin mukaan aineistooni. Myös Attacin hallituksen jäsenen Jussi Saramon blogin (jussi.ehdolla.fi/blogi/) ja eduskunnan Attacin puheenjohtajan Outi Alanko-Kahiluodon blogin (www.outialanko.fi/blogi/) keksin tätä kautta. Koska varsinaisia finanssikriisiä käsitteleviä blogitekstejä en löytänyt lisää Attacin blogin suosittamana, perehdyin Attacin *Finanssikasino kiinni!* (huom. ei enää toiminnassa kesällä 2011) -sivulle koottuihin attacilaisten kirjoituksiin. Sivulla olleista kirjoituksista valitsin tutkimukseeni mukaan kaksi Attac-aktiivi Ville-Pekka Sorsan artikkelia, Attacin hallituksen jäsenenä toimineen Matti Ylösen kirjoituksen ja myös Attacissa vaikuttaneen Teppo Eskelisen kirjoituksen.

Lisäksi Attacin ylläpitämältä Maailmantalous.net-verkkosivustolta valitsin mukaan vielä yhden Ville-Pekka Sorsan artikkelin. Ranskan Attacin sivuilla finanssikriisille oli omistettu kokonainen blogi nimeltään *Speculand – le blog de la crise* (www.speculand.com), joka edusti yksinään Ranskan attacilaisten näkemyksiä tutkimuksessani.

Aineistoa kertyi arviolta noin 51 A4-liuskaa kirjoitettuna fonttikoolla 12. Suomen Attac-aktiivien kirjoituksia oli yhteensä 17 kappaletta pituudeltaan noin 23 sivua. Ranskan attacilaisten tekstejä valitsin mukaan 28 kappaletta, mikä vastaa noin 28 sivua. Suomen aineistossa oli yhteensä kuuden eri attacilaisen kirjoituksia, joista merkittävä osa oli yhden henkilön tuotosta. Yksi blogikirjoitus oli lisäksi kahden henkilön allekirjoittama. Ranskan Attacin blogiin kirjoituksia oli lähettänyt yhteensä yhdeksän eri henkilöä, jotka jakautuivat hieman tasaisemmin eri henkilöiden kesken kuin Suomen aineistossa, mutta sielläkin oli muutama aktiivisempi tekstin tuottaja.

Kirjoittajat ja kirjoitusten lukumäärät olen tiivistänyt alla olevaan taulukkoon 1. Päätin mainita tutkimuksessani kirjoitusten tekijöiden nimet, koska ne ovat joka tapauksessa kaikkien saatavilla internetissä. Itse analyysiosuudessa en kuitenkaan nosta esiin yksittäisten ihmisten nimiä vaan puhun yleisesti globalisaatiokriitikoista tai aktivisteista. Aineistoviitteet löytyvät liitteestä 1.

TAULUKKO 1. Kirjoittajat maittain ja kirjoitusten lukumäärät.

Maa	Kirjoittaja	Kirjoitusten lukumäärä kpl
Suomi	Mikko Sauli	7,5
	Ville-Pekka Sorsa	4
	Jussi Saramo	2
	Matti Ylönen	1
	Teppo Eskelinen	1,5
	Outi Alanko-Kahiluoto	1
	yhteensä	17
Ranska	Djilali Benamrane	9
	Ivan Du Roy	1
	nimimerkki ”aiouto”	3
	Jacques Cossart	1
	Marc Delepouve	1
	Jean-Marie Harribey	6
	Jean Tosti	3
	Claude Layalle	3
	Mael Theulière	1
	yhteensä	28

5.4 Blogit aineistona

Tutkimukseni aineistona käytin pääasiassa blogeja. Arjan Kuulan (2006b, 187–188) mielestä internetissä päiväkirjojaan pitävät ihmiset tekevät yksityisyydestään tietoisesti julkista kirjoittamalla tekemisistään ja ajatuksistaan. Blogeja voivat pitää niin yksityiset ihmiset kuin yhdistykset ja organisaatiot. Yksittäisten henkilöiden blogit ovat organisoimattomia ja julkisesti saatavilla olevia verkkojulkaisuja. Tuomas Kilven mukaan (2006, 3) blogi on verkkosivu, johon tuotetaan ajankohtaista, päivämäärällä varustettua sisältöä. Luonteenomaista sille on, että vanhat merkinnät säilytetään muuttumattomina ja luettavissa. Yleensä blogeja voi myös kommentoida ja usein bloggaaja linkittää ahkerasti toisille verkkosivuille ja blogeihin. Arja Kuula (2006b, 188) toteaa blogien olevan avoimia ja luonteeltaan julkaisun omaisia. Niissä ylläpitäjät käsittelevät itselleen tärkeitä ja kiinnostavia asioita. Samalla, kun verkkopäiväkirjat ovat julkisia julkaisuja, ne voidaan Kuulan (mts. 188) mukaan nähdä myös keinona kommunikoida samanhenkisten ihmisten kanssa.

Blogit kehittyivät internetin keskustelupalstojen pohjalta. Ensimmäiset blogit perustettiin vuonna 1994 ja ne olivat kaikille julkisia, henkilökohtaisia päiväkirjoja. Blogit ovat ilmaisia ja kuka tahansa pystyy sellaisen perustamaan. Blogien kautta ihmiset esittävät mielipiteitään eri asioista tai keskittyvät pelkästään yhteen teemaan. Ne tarjoavat yhteenkuuluvuuden tunnetta samanhenkisille. (Barlow 2007, 143–152.) Blogien suosiota kasvattaa Barlown (2007, 152–162) mukaan esimerkiksi aihepiirien runsaus ja se, että lukija pystyy niiden kautta halutessaan löytämään linkkejä uusiin blogeihin ja artikkeleihin. Lisäksi blogit mahdollistavat useat samanaikaiset käyttäjät ja kommentoijat. Blogien kautta yksilöt osallistuvat julkiseen keskusteluun. Poliittisesti orientoituneet blogit ovat kasvattaneet suosiotaan, koska blogin pitäjän politiikalle myötämieliset lukijat voivat osallistua niiden kautta esim. vaalityöhön.

Aaron Barlown (2007, xiv–xxi ja 152–183) mukaan blogien ja kansalaisjournalismin suosion nousu on saanut alkunsa tyytymättömyydestä ihmisistä vähitellen etääntyneeseen uutismediaan, jonka neutraalisuuteen ei enää luotettu. Blogit syntyivät myös vastaiskuna lehdistön ja internetin kaupallistumiselle. Blogeissa voi nähdä yhtymäkohtia perinteiseen journalismiin, mutta myös jotakin täysin uutta. Blogeista on tullut kansalaisille merkittäviä,

vaihtoehtoisia uutislähteitä ja uusi areena, jonka kautta he voivat vaikuttaa mediaan ja kansalliseen politiikkaan. Barlown (mts. 183) mielestä blogien merkitys on kuitenkin suurempaa kuin pelkästään keskustelun laajentuminen julkisen kentän sisällä. Niiden kautta eri alojen asiantuntijat voivat saada äänensä kuuluviin paremmin kuin perinteisessä mediassa. Blogit ovat varmasti erinomainen areena vaikuttaa myös kansalaisliikkeille, kuten globalisaatiokriitikoille. Sitä kautta he voivat omalta osaltaan osallistua poliittiseen keskusteluun.

5.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Pertti Alasuutari (2011, 95) toteaa, että faktanäkökulmaa sovellettaessa tulee aina ottaa kantaa siihen, miten luotettavia annetut tosiasiatiedot ovat. Klaus Mäkelän (2006, 360) mukaan tutkijalla onkin velvollisuus tuottaa luotettavaa tietoa maailmasta, velvollisuus ylläpitää tieteellistä julkisuutta ja kunnioittaa tutkittavien oikeuksia. Tutkimusta tehdessä on tärkeää pohtia tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. On myös tarpeellista todeta, miksi tutkimus on tehty ja millaisia vaikutuksia sillä voi olla.

Blogeja ei ole Aaron Barlown (2007, 165–166) mukaan hyödynnetty tutkimuksessa kovinkaan paljon, koska internetin käyttö tutkimuksessa nostaa esiin useita ongelmia. Internet on tutkimusetiikan soveltamisen kannalta harmaata aluetta. Yksi keskeisimpiä kysymyksiä internetiä hyödynnettäessä on se, miten kaiken tarjolla olevan tiedon voi rajata järkevästi rajatuksi tutkimusaineistoksi. (Kuula 2006b, 169–170.) Tähän ongelmaan kohtasin omassa tutkimuksessanikin aineistoa kerätessäni. Globalisaatiokriittisiä toimijoita ja järjestöjä löytyi kyllä useita, mutta monet niistä olivat sellaisia, joista en aiempien globalisaatiokriittisestä liikkeestä tehtyjen tutkimusten valossa ollut kuullutkaan. Siten oli vaikea arvioida, keiden kirjoitusten voin varmuudella väittää olevan globalisaatiokriitikoiden kirjoittamia. Lisäksi oli vaikeaa päättää, olisiko järkevää keskittyä vain yhteen toimijaan vai ottaa useampien ryhmittyyden mielipiteitä mukaan. Niinpä päädyin rajaamaan aineistoni attacilaisten kirjoituksiin, koska se on aiemmissa tutkimuksissakin luokiteltu globalisaatiokriittiseksi järjestöksi. Järjestön edustajat itsekkin mieltävät itsensä globalisaatiokriitikoiksi, jolloin voin aika varmasti luottaa siihen, että aineistoni edustaa globalisaatiokriitikoiden näkemyksiä.

Eskolan ja Suorannan (2005, 60–67) mukaan yleisin kysymys, joka esitetään laadullisen tutkimuksen aineistonkeruun yhteydessä, koskee sitä, kuinka paljon aineistoa tulisi kerätä, jotta tulokset olisivat yleistettävissä ja edustavia. Aineiston koolla ei heidän mielestään ole välitöntä vaikutusta tutkimuksen onnistumiseen vaan se on aina tapauskohtaista. Aineiston rajaus tapahtuu teoreettista kattavuutta silmällä pitäen. Teoreettisen edustavuuden perusideana on nähdä tutkittava tapaus esimerkkinä yleisestä. Ratkaisevaa ei ole aineiston koko vaan siitä tehtyjen tulkintojen kestävyys. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 85) huomauttavatkin, ettei aineiston kokoa tule varsinkaan opinnäytetöiden kohdalla pitää tutkimuksen tärkeimpänä kriteerinä. Suomea koskevaan aineistooni valikoituneista teksteistä merkittävä osa eli 7,5 kappaletta oli yhden henkilön kirjoittamia. Samoin Ranskan aineiston kohdalla yksi henkilö oli tuottanut 9 blogitekstiä. Tekstejä oli kuitenkin myös Suomen tapauksessa viideltä muulta kirjoittajalta ja Ranskan kohdalla 8 muulta, joten kirjoituksissa esitetyt näkemykset eivät edustaneet vain yhden henkilön mielipiteitä. Lisäksi samat asiat toistuivat useimmissa kirjoituksissa sekä Suomea että Ranskaa koskevassa aineistossa, joten tässä mielessä katson, että tuloksia voidaan pitää yleistettävänä. Suomen tapauksessa aineistoa löytyi myös hieman vähemmän kuin Ranskan kohdalla ja kirjoittajia oli lukumääräisestikin vähemmän. Olisi ollut hyvä saada vielä muutama suomalainen bloggaaja aineistooni mukaan, mutta valitettavasti enempää en löytänyt. Kuitenkin näistäkin teksteistä onnistuin löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiini. Myös aiemmissa tutkimuksissa on saatu varsin samanlaisia tutkimustuloksia globalisaatiokriitikkojen ajamista asioista, joten tutkimustuloksiani voitaneen pitää esimerkkinä yleisestä.

Eettiseltä kannalta yksi tärkeimmistä kysymyksistä tutkimusta tehdessäni oli, voinko käyttää blogitekstejä aineistonani kysymättä kirjoittajilta lupaa. Mietin myös, voinko mainita kirjoittajien nimet sitaattien yhteydessä ja blogien osoitteet. Arja Kuulan (2006a, 124–125) mukaan yksityisyyden kunnioittaminen on yksi tärkeimmistä tutkimuseettisistä normeista. Yksityisyyden kunnioittaminen liittyy tutkittavien anonymiteetin turvaamiseen, itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen sekä tietojen luottamuksellisuuden turvaamiseen. Tutkittavien tulee yleensä saada itse päättää, mitä he itsestään haluavat antaa tutkimuksen käyttöön. Myös Klaus Mäkelän (2006, 364) mukaan ihmistutkimuksessa pääperiaatteena on, ettei tutkimusta tehdä tutkittavilta salaa. Kuitenkin Mäkelän (mts. 364–365) mielestä riippuu säännön tulkinnasta, keiltä kaikilta suostumus on pyydettävä. Jos tutkimus aiheuttaa vain vähän haittaa tutkittaville ja jos aineisto kerätään julkisista asiakirjoista, ei

tutkittavien suostumusta välttämättä tarvita. Blogien tutkiminen ei Kuulan (2006b, 188–189) mielestä edellytäkään lupaa sivuston haltijalta. Tutkittaviin sivustoihin hän neuvoo viittaamaan normaalein viitetiedoin. Tarkkojen viitetietojen esittämiseen vaikuttaa kuitenkin hänen mielestään se, miten blogeja analysoidaan. Tutkimustulokset eivät ole välttämättä mieluisia tutkittaville, joten tulosten raportoinnissa on ratkaistava tapauskohtaisesti, milloin kirjoittajien henkilötietoja on järkevää tuoda esille. Kuulan (mts. 189) mukaan peruseriaatteena voi pitää henkilötietolakia, jossa kehoitetaan sisällyttämään tutkimukseen tunnistetiedot vain silloin, kun tutkimuksen toteuttaminen ei muutoin onnistu.

Oman tutkimukseni tulosten kannalta henkilötietojen esittäminen ei olisi ollut välttämätöntä. Päädyin kuitenkin tuomaan aineiston kuvauksessa ja analyysiin sisällyttämässäni sitaateissa tutkittavien nimet näkyviin, koska ne ovat joka tapauksessa kaikkien löydettävissä internetistä kyseisistä blogeista ja artikkelien yhteydestä, joten en nähnyt syytä jättää niitä poiskaan. Blogin kirjoittajan voidaan katsoa tuoneen kirjoituksensa tietoisesti julkisuuteen ja tekstit ovat kaikkien luettavissa. Kirjoittaja on itse tehnyt päätöksen esiintyä internetissä omalla nimellään. En myöskään pidä tutkimustani erityisen arkaluontoisena enkä näe sen erityisesti tuottavan vahinkoa tutkittaville. Hehän ovat jo esittäneet mielipiteensä julkisesti. Klaus Mäkelän (2006, 368 ja 370) mielestä tutkimuseettiseltä kannalta onkin tärkeää olla vahingoittamatta tutkittavia. Sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa kriteerinä voidaan pitää vain epäoikeudenmukaisia ja kohtuuttomia seurauksia.

Arja Kuulan (2006b, 172) mukaan verkossa käytävät keskustelut voidaan joskus mieltää sisällöltään kollektiivisesti tuotetuiksi sen sijaan, että tietyn tekstin voisi määrittää yksiselitteisesti allekirjoittajansa tuotokseksi. On siis mahdollista, ettei Attac-järjestön blogeissa mielipiteitään esitä varsinaisesti kukaan yksittäinen henkilö, vaan tekstien sisällöt on tuotettu yhteistyössä. Tämä ei kuitenkaan mielestäni estä sitä, ettenkö voisi nimetä sitaattien esittäjiä. Tutkimuskysymysteni kannalta oleellista on kuitenkin vain se, että globalisaatiokriitikoiden mielipiteet tulevat ilmi.

Myöskään aineiston keruumenetelmäni ei vaikuttanut tutkittaviin henkilöihin samalla tavalla kuin esimerkiksi haastattelututkimuksen kohdalla. Tutkiessani globalisaatiokriitikoiden käsityksiä finanssikriisistä tuon esiin omia tulkintojani aineistosta,

jotka saattavat painottua väärin tai olla virheellisiä. Tulkinnoissa tuleekin pohtia, kenen totuuksista tuloksissa on kyse ja miten ne ovat yleistettävissä (Hirsjärvi ym. 2000, 28). Pertti Alasuutari (2011, 234) kuitenkin huomauttaa, että kysymys yleistämisestä ei ole aina ongelma. Yhteiskunnallisen tutkimuksen ei välttämättä tarvitse tuottaa käytännöllistä tietoa yhteiskunnasta vaan se pyrkii edistämään järkipäistä keskustelua yhteiskunnallisista asioista ja tarkastelemaan yhteiskunnallisia asioita ennakkoluulottomista ja perustelluista näkökulmista. Globalisaatiokriitikot eivät välttämättä tunnista mielipiteitään tulkinnoistani. Siksi korostankin tutkimukseni rajallisuutta ja painotan, etten voi tutkimuksellani luoda täydellistä kuvausta globalisaatiokriitikoiden näkemyksistä. Tarkoitukseni oli ennemminkin tarkastella ajankohtaista ilmiötä yhdestä näkökulmasta eli finanssikriisiä globalisaatiokriittiseltä kannalta.

Tutkimuksen vaikuttavuudella viitataan myös tutkimuksen merkittävyyteen (Eskola ja Suoranta 2005, 51). Hirsjärven ym. (2003, 26) mukaan tutkimusaiheen valinta on eettinen kysymys. Siksi on hyvä pohtia, mitä tarkoitusta tutkimus palvelee. Globalisaatiokriitikoista on tehty useampiakin tutkimuksia, mutta heidän suhtautumistaan finanssikriisiin ei ole tutkittu. Siksi koenkin, että tutkimukseni tuo jotain uutta keskusteluun ja siksi sillä on myös merkitystä.

Barlow (2007, 165–166) huomauttaa, että internetissä on mahdollista helposti vääristellä asioita, joten sieltä löytyvä tieto ei ole aina luotettavaa. Internetissä on myös niin paljon tietoa, että sieltä on vaikeaa löytää olennaista. Saatavan tiedon luotettavuus onkin toinen olennainen kysymys internetin yhteydessä. Tutkija ei voi tehdä aistien avulla huomioita internetissä liikkuvien henkilöllisyydestä ja persoonasta. Kuitenkin internet on mahdollista nähdä myös sosiaalisena ympäristönä, jossa todelliset ihmiset esittävät ajatuksiaan. (Kuula 2006, 170.) Omassa tutkimuksessani voin aika varmasti olettaa, että tutkimani Attac-aktiivit esiintyvät blogeissa ja artikkeleissa omina itsenään, järjestönsä edustajina ja tuovat esille omia, todellisia käsityksiään finanssikriisistä. Tätä olettamusta puoltaa sekin, että kirjoittajat esiintyvät yleensä omilla nimillään eivätkä piiloudu nimimerkkien taakse.

Eskolan ja Suorannan (2005, 210) mukaan tutkimuksen luotettavuus syntyy koko tutkimusprosessin arvioinnista. Tutkimuksen teon vaiheet aineiston keruusta, luokitteluihin ja tulkintoihin tulee kuvata mahdollisimman tarkasti. (Hirsjärvi ym. 2000, 214–215.) Tutkimuksessani olen yrittänyt noudattaa näitä periaatteita. Olen kuvannut aineiston

keruun ja rajaamisen vaiheet sekä sisällönanalyysin vaiheet. Tutkimusongelmani ja aikaisempi teoria ovat ohjanneet analyysiäni ja tulkintojani. Luokittelu on kuitenkin subjektiivinen ja toinen tutkija olisi saattanut päätyä erilaiseen lopputulokseen. Lukija voi arvioida tutkimukseni luotettavuutta esimerkiksi analyysiin liittämieni sitaattien kautta. Lisäksi olen kuvannut, millaisia asioita olen laskenut kuhunkin yläluokkaan kuuluvan. Näiden perusteella lukijan on mahdollista arvioida tutkijan päättelyä. (ks. Eskola & Suoranta 2005, 216).

Analyysin kattavuus edellyttää, ettei tulkintoja pohjata satunnaisiin poimintoihin aineistosta (Eskola ja Suoranta 2005, 215). Analyysissäni keskityn kuvaamaan yleisempiä yläluokkia vastauksina tutkimuskysymyksiini. Niiden alla olen alaluokissa kuvannut niitä yksittäisiä asioita, jotka olen oman tulkintani perusteella yhdistänyt yleisempiin yläluokkiin kuuluviksi. Siksi en katsokaan, että tulkintani pohjautuvat vain satunnaisiin poimintoihin, vaan edustavat useamman tutkittavan kantaa asiasta. Tulkintojani vahvistavat myös niiden vertautuminen aiempiin tutkimustuloksiin globalisaatiokriitikoista.

Koska havaitsemme asioita eri tavalla ja tulkintaamme vaikuttaa oma subjektiivinen ymmärrys, erehtymisen vaara tulkinnassa on aina olemassa (Hirsjärvi ym. 2000, 212). Omassa tutkimuksessani haastetta toi erityisesti se, että puolet aineistosta oli kirjoitettu ranskan kielellä ja koska kyseessä ei ollut oma äidinkieleni, olen saattanut ymmärtää jotain väärin. Kuitenkin, koska suurin piirtein samat luokitukset tulivat esiin sekä Suomea että Ranskaa koskevissa aineistoissa, voin aika varmasti luottaa siihen, että olen ymmärtänyt tekstit jotakuinkin oikein. Jotta lukija pystyy arvioimaan tulkintojani, olen sisällyttänyt analyysiini sitaatteja aineistosta (ks. Eskola ja Suoranta 2005, 180).

5.6 Sisällönanalyysi

Pertti Alasuutari (2011, 83) opastaa, että jos halutaan tutkia, mitä tutkittavat ajattelevat jostakin asiasta, metodin tulee keskittyä sisältöön eikä muotoon. Aineiston analyysimenetelmäksi valitsinkin tässä tapauksessa sisällönanalyysin. Tuomen ja Sarajärven (2009, 91) mukaan sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sitä voidaan soveltaa sekä

yksittäisenä metodina että väljänä teoreettisena kehyksenä. Useimmat laadullisen tutkimuksen menetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin, jos sisällönanalyysillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen ja nähtyjen sisältöjen analyysiä väljänä teoreettisena kehyksenä.

Sisällönanalyysi on Kyngäksen ja Vanhasen (1999 Tuomen ja Sarajärven 2009, 103 mukaan) sanoin metodi, jolla voidaan analysoida dokumentteja eli mitä tahansa kirjallisessa muodossa olevaa materiaalia systemaattisesti ja objektiivisesti. Sillä pyritään luomaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus ja järjestämään aineisto johtopäätösten tekoa varten. Sisällönanalyysi on siis tekstianalyysia, kuten historiallinen analyysi ja diskurssianalyysi ja se tarkastelee inhimillisiä merkityksiä, kuten diskurssianalyysi. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 104.) Tuomen ja Sarajärven (mts. 104) mukaan sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi eroavat toisistaan kuitenkin siten, että sisällönanalyysissä etsitään tekstin merkityksiä, kun taas diskurssianalyysissä analysoidaan, miten näitä merkityksiä tuotetaan. Koska omassa tutkimuksessani aineisto oli tekstimuodossa ja halusin löytää aineistosta globalisaatiokriitikoiden merkityksenantoja finanssikriisille, olisin voinut valita analyysimenetelmäksi myös diskurssianalyysin. Päädyin kuitenkin sisällönanalyysiin, koska tutkimukseni tarkoituksena oli etsiä nimenomaan tekstin merkityksiä todellisuuden kuvaajina eikä niinkään analysoida itse merkitysten tuottamista kielen avulla. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 103) lisäävät, että sisällönanalyysi sopii täysin strukturoimattoman aineiston analyysiin hyvin. Myös oma aineistoni oli strukturoimatonta, joten tämäkin seikka tukee päätöstäni valita analyysimenetelmäksi sisällönanalyysi.

Eskola ja Suoranta (2005, 160–161) toteavat, että kvalitatiivisia tekstianalyysitapoja yhdistää referentiaalinen käsitys todellisuuden ja kielen suhteesta eli käsitys siitä, että kieli toimii todellisuutta koskevan raportoinnin välineenä. Kvalitatiivisessa tekstianalyysissä kieli nähdään siis neutraalina tapana kuvata todellisuuden asiatioja toisin kuin diskurssianalyysissä, jossa ei tehdä eroa kielen käytön ja todellisuuden välille eikä pyritä viittaamaan faktisiin asiantiloihin. Myös Pertti Alasuutari (2011, 90–92) näkee, että laadullista aineistoa on tapana yleensä lähestyä faktanäkökulmasta. Siinä kielen ajatellaan toimivan todellisuuden välittäjänä. Tutkija on kiinnostunut puheen takana olevasta todellisuudesta. Hän haluaa selvittää tutkittavien todelliset mielipiteet ja motiivit. Omassa tutkimuksessani tavoitteena oli hahmottaa aineistosta tutkittavieni eli

globalisaatiokriitikoiden todellisia mielipiteitä tai näkemyksiä finanssikriisistä. Heidän puhetavoistaan en ollut niinkään kiinnostunut.

Sisällönanalyysistä itsessään löytyi varsin vähän kirjallisuutta. Varsinkin kansainvälinen kirjallisuus tuntuu käsittävän sisällönanalyysin nimenomaan sisällön tilastollisena erittelynä. Myös Eskola ja Suoranta (2005, 185–187) puhuvat sisällön erittelystä, jossa perinteisesti kuvataan tekstin sisältöä kvantitatiivisesti. He kuitenkin viittaavat sisällön erittelyllä erilaisiin tapoihin luokitella ja järjestää laadullista aineistoa. Menetelmässä ideana on vertailla laadullista aineistoa ja tehdä siitä sisäisesti kestäviä yleistyksiä. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 105) ovatkin havainneet, että sisällönanalyysistä ja sisällön erittelystä puhutaan monessa lähteessä synonyymeinä. Heidän mielestään sisällönanalyysistä on mielekäästä puhua kahdessa eri merkityksessä, joille on olemassa erottavat sanansa eli sisällönanalyysi ja sisällön erittely. Tuomi ja Sarajärvi (mts. 106–108) tarkoittavat sisällön erittelyllä dokumenttien analyysiä, jossa kuvataan kvantitatiivisesti esimerkiksi tekstin sisältöä. Sen sijaan sisällönanalyysillä pyritään kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanallisesti. Sisällönanalyysissä ei siis lasketa vain esiintymiskertoja vaan huomioidaan myös sisällön merkitys. Tarkoituksena on luoda selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimukseni kannalta en nähnyt oleellisena tarkastella jonkin tietyn teeman esiintymiskertoja teksteissä, koska kuten Eskola ja Suorantakin (2005, 164) toteavat, pelkkä aineiston kvantifiointi saattaisi jättää aineistosta paljon hyödyntämättä. Halusin sen sijaan analysoida tekstin merkitystä ja löytää aineistosta teemat, joiden avulla pystyin vastaamaan tutkimuskysymyksiini.

Laadullinen tutkimus koostuu Pertti Alasuutarin (2011, 39–44) mukaan havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Havaintojen pelkistämisessä aineistoa tarkastellaan tietyistä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta käsin ja karsitaan havaintojen määrää niitä yhdistelemällä. Arvoituksen ratkaiseminen viittaa tulkintaan, jossa tuotettujen johtolankojen pohjalta tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Laadullinen tutkimus etenee menetelmästä riippumatta samantapaisten vaiheiden kautta (Tuomi ja Sarajärvi 2004, 92–93). Ensin päätetään, mitä tutkitaan. Sitten käydään aineistoa läpi ja erotellaan, mitä liittyy tutkittavaan ilmiöön ja mitä ei. Tämän jälkeen tutkimuksen kannalta oleelliset asiat kootaan yhteen ja luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään. Viimeiseksi kirjoitetaan yhteenveto. Analyysimenetelmät eroavat lähinnä aineiston luokittelun, teemoittelun ja tyypittelyn suhteen. Tuomen ja Sarajärven (mts. 93) mielestä

luokittelu voidaan mieltää aineiston kvantifioinniksi ja yksinkertaisimmillaan se voisi viitata luokkien määrittelyyn ja esiintymiskertojen laskemiseen, kuten sisällön erittelyssä. Teemoittelussa taas tarkastellaan, mitä kustakin teemasta sanotaan. Lukumäärät eivät ole merkityksellisiä. Tyypittelyssä sen sijaan luodaan ryhmiä ja muodostetaan kutakin ryhmää edustava malli. Aineiston samankaltaisuuksia yhdistellään ja esitetään ne tyyppiesimerkkien kautta.

Myös oma tutkimukseni eteni edellä kuvatun kaltaisesti. Käytin apunani analyysissä Tuomen ja Sarajärven (2009) mallia sisällönanalyysistä. Mallissa aineisto järjestetään tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 108). Menetelmän avulla jäsensin aineistoa luokkiin. En kuitenkaan luokittelussa laskenut luokkien esiintymiskertoja vaan keskityin teemoittelun tavoin tarkastelemaan, mitä eri teemoista sanotaan. Näin pystyin tulkitsemaan tekstin merkityksiä, joka oli tutkimuskysymysteni kannalta oleellisempaa kuin pelkkä aineiston kuvailu.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 108–110) opastavat aloittamaan sisällönanalyysin aineiston pelkistämällä, jolloin aineistosta erotellaan tutkimustehtävän kannalta oleelliset asiat. Jotta tiedetään, mitä aineistosta kerätään, on määriteltävä analyysiyksikkö. Se voi olla esimerkiksi sana tai lause. Ian Dey (1993, 117) huomauttaa, että kun tekstin osat otetaan pois kontekstistaan, vaarana on, että ne menettävät merkitystään. Toisaalta saadaan myös uusia merkityksiä vertaamalla osia toisiinsa. Se, miten pieniin osiin teksti kannattaa pilkkoa, riippuu näkökulmasta.

Aineiston pelkistämisen jälkeen samankaltaisia tekstinpätkiä aletaan yhdistellä. Puhutaan aineiston klusteroinnista eli ryhmittelystä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Luokittelussa aineistoa tiivistetään sisällyttämällä yksittäisiä tekijöitä yleisempiin käsitteisiin. Näistä ryhmityksistä käytetään nimitystä alaluokka. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 110.) Dey (1993, 118–119) neuvoo käymään aineistoa systemaattisesti läpi. Tämä vaihe on luultavasti analyysin hankalin vaihe, koska tutkijan täytyy päättää, mihin luokkaan hän minkäkin tekstin osan sijoittaa ja millä perusteella. Ensimmäisen luokittelun jälkeen alaluokkia aletaan yhdistellä suuremmiksi kokonaisuuksiksi eli yläluokiksi. Yläluokkien kohdalla ei enää tarkastella yksittäisiä tekstejä vaan vertaillaan abstraktimpia kategorioita keskenään. Viimeiseksi

yläluokista muodostetaan vielä suurempia pääluokkia. (Dey 1993, 118–119; Tuomi ja Sarajärvi 2009, 110.)

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 108–117) esittävät, että sisällönanalyysiä voidaan tehdä joko aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. Aineistolähtöisessä eli induktiivisessa sisällönanalyysissä vastaus tutkimustehtävään saadaan yhdistelemällä käsitteitä luokiksi ja siinä edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Teorialähtöisesti eli deduktiivisesti etenevässä sisällönanalyysissä aineiston analyysin luokittelu perustuu sen sijaan aikaisempaan viitekehykseen. Teoriaohjaava sisällönanalyysi taas toteutetaan lähtökohtaisesti sisällön ehdoilla, mutta erona aineistolähtöiseen analyysiin, jossa teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta, teoriaohjaavassa ne tuodaan mukaan ilmiöstä jo tiedettynä. Oma analyysini eteni edellä luetelluista vaihtoehdoista lähinnä teoriaohjaavasti. Tuomen ja Sarajärven (2009, 117–118) esimerkissä teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä analyysin alaluokat synnytetään aineistolähtöisesti, mutta yläluokat tuodaan valmiina teoriasta. Itse muodostin analyysini pääluokat tutkimuskysymysteni pohjalta. Etsin siis teksteistä kohtia, joissa globalisaatiokriitikot kuvasivat finanssikriisin syytä ja ratkaisuehdotuksia. Ala- ja yläluokat taas syntyivät aineistoa tarkastelemalla ja tiivistettyjä tekstinpätkiä yhdistelemällä. Erityisesti yläluokkien nimeämisessä käytin kuitenkin apunani myös aikaisempaa tutkimustietoa globalisaatiokriitikoiden ajamista asioista.

5.7 Aineiston analysointi

Ryhtyessäni analysoimaan aineistoani luin sen ensin muutaman kerran läpi, kuten Eskola ja Suoranta (2005, 151) opastavat. Aineiston läpikäyminen oli haasteellista varsinkin siksi, että yli puolet aineistosta oli kirjoitettu ranskan kielellä. Vieraskielisen aineiston ymmärtäminen ja tulkitseminen kohtuullisesta kielitaidosta huolimatta vei huomattavasti enemmän aikaa kuin omalla äidinkielellä kirjoitetun aineiston läpikäyminen ja aiheutti enemmän harmaita hiuksia kuin osasin projektin alussa odottaa.

Tämän jälkeen etsin aineistosta kohtia, jotka olivat oleellisia tutkimusongelmani kannalta. Alleviivasin kirjoituksista kaikki ne tekstinpätkät, joissa kuvattiin kirjoittajien näkemyksiä finanssikriisin syistä ja syyllisistä sekä ehdotuksia finanssikriisin ratkaisemiseksi.

Analyysiyksiköksi määrittelin yhtä ajatuskokonaisuutta kuvaavan tekstinpätkän, joka saattoi muodostua lauseesta, useammasta lauseesta tai lauseen osista. Sen sijaan yksittäiset sanat eivät mielestäni soveltuneet sellaisenaan analyysiyksiköksi, koska niistä ei välity henkilön ilmaisemaa käsitystä jostakin asiasta.

Esimerkiksi seuraavasta aineistokatkelmasta irrotin kaksi ajatuskokonaisuutta:

”Obamaan ladattiin globaalisti suunnattomia odotuksia. Maailma ei kuitenkaan muutu miksikään, jos rahoitusmarkkinoita ei voimakkaasti supisteta. Onko Obamalla rohkeutta sanoa Yhdysvaltojen eläkeläisille ”We gambled with your pensions and lost. Better luck next time...”? Ei ole, eikä olisi kellään muullakaan Yhdysvaltain presidentillä. Obama ei näin vakavassa kriisissä pysty tekemään yhtään mitään maailman hyväksi. Yhdysvaltojen talouden suhteen kyse on niin perustavista asioista, että ainoastaan syvä järjestelmämuutos auttaisi johonkin uuteen.” (Sauli 2009b)

Ensimmäinen ajatuskokonaisuus sisältyy tekstikatkelman kahteen ensimmäiseen virkkeeseen. Niissä muutoksen, jonka tulkitisin viittaavan kriisin ratkaisemiseen, sanotaan edellyttävän rahoitusmarkkinoiden supistamista. Toisessa ajatuskokonaisuudessa, joka käsittää sitaatin neljä viimeistä virkettä, taas ollaan vakuuttuneita, että ainoastaan syvä järjestelmämuutos toisi jotain uutta. Ajatuskokonaisuuksien muotoilu ei ollut itsestään selvää ja olisin voinut tulkita valinnat toisinkin. Myös yllä mainitun lainauksen kohdalla olisin voinut yhdistää rahoitusmarkkinoiden supistamisen ja syvän järjestelmämuutoksen samankin alaluokan alle. Päädyin kuitenkin pitämään ne erillään, koska mielestäni niillä viitataan hieman eri asioihin: toisessa rahoitusalan supistamiseen ja toisessa taas koko globalisoituneen talousjärjestelmän uudistamiseen. Ajatuskokonaisuuksien määrittelyssä ohjenuoranani toimi teoreettinen viitekehyseni.

Tekstinkatkelmia poimiessani aloin jo muodostaa tutkimuskysymysteni pohjalta analyysini pääluokkia. Muodostin aluksi kolme pääluokkaa: finanssikriisin syyt, finanssikriisin syylliset sekä finanssikriisin ratkaisuehdotukset, mutta yhdistin kaksi ensimmäistä pääluokkaa lopulta yhdeksi, jonka nimesin ”finanssikriisin syiksi ja syyllisiksi”. Pääluokat olivat samat sekä Suomen että Ranskan aineiston kohdalla. Seuraavaksi keräsin kummankin pääluokan alle pääluokkaa määritteleviä tekstinpätkiä. Tämän jälkeen pelkistin tekstinkatkelmien ajatukset ja tiivistin niitä yksinkertaisempaan muotoon. Kun olin pelkistänyt kaikki tekstin osat, aloin yhdistellä samansisältöisiä pelkistyskäsitteitä toisiinsa ja

muodostin niistä alaluokkia. Alaluokkien nimeäminen ei ollut mitenkään yksiselitteistä. Niitä oli myös alussa monta sivua, mutta määrä supistui huomattavasti tutkimuksen edetessä. Kun olin lukenut aineiston jo moneen kertaan läpi, aineistosta alkoi vähitellen hahmottua toistuvia teemoja, joita pidettiin finanssikriisin syinä ja ratkaisuina. Alaluokkia yhdistelemällä asiakokonaisuuksiksi muodostin aineistosta yläluokkia, jotka sopivat pääluokkien alle. Alussa yläluokkia oli runsaasti, mutta yhdistelin niitä vielä yleisemmiksi tutkimuksen edetessä. Yläluokkien ja alaluokkien muodostaminen tapahtui osittain limittäin ja jouduin pohtimaan, onko jokin aineistosta tiivistetty ajatuskokonaisuus itse asiassa alaluokka vai yläluokka, jossa tuodaan yleisempänä teemana esiin finanssikriisin syitä tai ratkaisuehdotuksia. Varsinkin yläluokkien nimet vaihtuivat useampaan kertaan ja oli vaikea päättää, mitä alaluokkia minkäkin yläluokan alle kuuluu. Lopulliseen muotoonsa yläluokat muotoutuivat vertaamalla niitä tutkimukseni teoreettiseen viitekehykseen, jossa kerron, mitä asioita globalisaatiokriitikot ovat aiemman tutkimustiedon perusteella ajaneet.

Analyysissä muodostamani luokat olen koonnut taulukoihin 2 ja 3, jotka ovat tämän tutkimuksen liitteenä. Taulukossa 2 (liite 2) on sisällönanalyysi Suomen ja taulukossa 3 (liite 3) Ranskan attacilaisten finanssikriisiteksteistä. Seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon 4 olen koonnut yhteen Suomea ja Ranskaa koskevien sisällönanalyysien tulokset. Vasemmanpuoleisessa sarakkeessa on sisällönanalyysissä muodostamani pääluokat, jotka olivat siis molempien maiden tapauksessa samat. Keskimmäisestä sarakkeesta taas löytyy Suomea ja oikeanpuoleisesta Ranskaa koskevassa sisällönanalyysissä saamani yläluokat.

TAULUKKO 4. Suomen ja Ranskan Attacin finanssikriisitekstien vertailu.

	Suomi	Ranska
Finanssikriisin syyt ja syylliset	<ul style="list-style-type: none"> – Uusliberaali talouden globalisaatio – Talouden sääntelyn ja valvonnan puute – Rahoitusalan vallan kasvu ja voitontavoittelu – Ylikansalliset yritykset ja talousinstituutiot 	<ul style="list-style-type: none"> – Uusliberaali talouden globalisaatio – Poliitikkojen uusliberaali agenda – Rahoitusalan vallan kasvu ja voitontavoittelu – Ylikansalliset yritykset ja talousinstituutiot sekä Yhdysvallat – Epätasa-arvon lisääntyminen
Finanssikriisin ratkaisuehdotukset	<ul style="list-style-type: none"> – Demokraattinen globalisaatio – Talouden sääntelyn ja valvonnan tehostaminen – Kansainvälisen yhteistyön kehittäminen – Julkisen vallan roolin vahvistaminen ja pohjoismainen hyvinvointivaltio – Kansalaislähtöinen demokratia ja aktiivinen kansalaisuus – Oikeudenmukaisuus ja kestävä kehitys 	<ul style="list-style-type: none"> – Demokraattinen globalisaatio – Talouden sääntelyn ja valvonnan tehostaminen – Kansainvälisen yhteistyön kehittäminen – Julkisen vallan roolin vahvistaminen ja julkisten palvelujen säilyttäminen – Kansalaislähtöinen demokratia ja aktiivinen maailmanyhteiskunta – Oikeudenmukaisuus ja kestävä kehitys

Luvussa 6 tulkiten sisällönanalyysini tuloksia. Käsittelen kutakin pääluokkaa ja yläluokkaa erikseen, mutta alaluokat olen sisällyttänyt yläluokkia kuvaavien kappaleiden yhteyteen. Tällä olen pyrkinyt siihen, ettei teksti pirstoutuisi liian pieniin osiin. Mielestäni yläluokkien analysointi antaa yleistetympää ja siksi myös luotettavampaa kuvauksen aiheesta. Avaan ensin pääluokan ”finanssikriisin syyt ja syylliset” alle poimimiani yläluokkia, jotka siis kuvaavat globalisaatiokriitikoiden näkemyksiä finanssikriisin syiksi. Sen jälkeen paneudun toisen pääluokan ”finanssikriisin ratkaisuehdotukset” alle muodostamiini yläluokkiin, jotka vastaavat globalisaatiokriitikoiden antamia ehdotuksia finanssikriisin ratkaisemiseksi. Vertailen samalla, miten sisällönanalyysini tulokset eroavat suomalaisten ja ranskalaisten aktivistien kohdalla. Analyysissä käytän apunani tutkimukseni teoreettista viitekehystä. Liitän mukaan otteita aineistosta ja ranskankielisten otteiden sisällön selitän vapaamuotoisesti suomeksi. Luvussa 7 pohdin tutkimukseni tuloksia ja esitän tulkintoja aineistosta.

6 GLOBALISAATIOKRIITIKOT FINANSSIKRIISIN SYIDEN JA RATKAISUJEN JÄLJILLÄ

Attacilaisten finanssikriisiä käsittelevistä kirjoituksista on löydettävissä sekä useita syitä finanssikriisiin päätymiselle että ratkaisuehdotuksia kriisistä pois pääsemiseksi. Ensiksi käyn läpi globalisaatiokriitikoiden näkemyksiä kriisin syistä.

6.1 Miksi finanssikriisiin päädyttiin?

Attacilaiset tarjoavat useita vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni eli miksi finanssikriisiin ajauduttiin ja keitä tilanteesta on syyttämisen. Suomea koskevassa analyysissä muodostin finanssikriisin syyt ja syylliset -pääluokan alle aineiston pohjalta neljä yläluokkaa, jotka ovat 1) uusliberaali talouden globalisaatio, 2) talouden sääntelyn ja valvonnan puute, 3) rahoitusalan vallan kasvu ja voitontavoittelu sekä 4) ylikansalliset yritykset ja talousinstituutiot.

Myös ranskalaiset aktivistit löytävät finanssikriisille useita syitä ja syyllisiä. Nimesin Ranskaa koskevan sisällönanalyysini yläluokat seuraavasti: 1) uusliberaali talouden globalisaatio, 2) poliitikkojen uusliberaali agenda 3) rahoitusalan vallan kasvu ja voitontavoittelu, 4) ylikansalliset yritykset ja talousinstituutiot sekä Yhdysvallat sekä 5) epätasa-arvon lisääntyminen. Seuraavaksi käyn läpi analyysini tuloksia tarkemmin.

6.1.1 Kaiken takana talouden globalisaatio

Globalisaatiokriittinen liike taistelee uusliberaalia talouden globalisaatiota ja kapitalismia vastaan. Liikkeen iskulause ”toisenlainen maailma on mahdollinen” kumpuaa tavoitteesta kumota vapaakauppa-ajattelulle perustuva uusliberalistinen politiikka. (ks. Castells 2004, 147–148; Lindholm 2005b, 176; Dufour 2009, 336.) Myös finanssikriisit ovat globalisaatiokriitikoiden mukaan seurausta talouden globalisaatiosta ja globalisaatio nähtiinkin syyksi myös Itä-Aasian kriisiin (ks. Scholte 2001, 600; Castells 2003,3). Kuten oletuksenani oli, globalisaation vastaisia syytöksiä on löydettävissä myös tämän tutkimuksen finanssikriisiä koskevasta aineistosta. Sekä suomalaisten että ranskalaisten

aktivistien mielestä vallitseva talousjärjestelmä eli uusliberaali talouden globalisaatio ja kapitalismi on ollut edesauttamassa tuoreimman finanssikriisin puhkeamisessa. Nimesin tähän teemaan viittaavan yläluokan ”uusliberaaliksi talouden globalisaatioksi”. Mario Candeiaksen (2011, 206) mielestä finanssikriisi osoittaa uusliberaalin globalisaation edistämisen törmäyksen rajoihinsa. Finanssikriisikirjoituksissaan suomalaiset aktivistit painottavatkin uusliberalismin epäonnistuneen. Esimerkiksi seuraavassa sitaatissa finanssikriisin todetaan olevan seurausta uusliberalismin epäonnistumisesta:

”Finanssikriisi on seurausta uusliberalismin epäonnistumisesta...Kriisin taustalta löytyy 1970-luvulta alkanut systemaattinen pyrkimys vapauttaa maailman rahamarkkinoita ja kauppaa uusliberaalien oppien mukaisesti.”
(Sauli 2008b)

Sofia Laineen (2005, 290) mukaan globalisaatiokritiikki kyseenalaistaa nykyiset maailmankaupan toimintamallit. Attacilaiset arvostelevatkin uusliberaalin rahoitusjärjestelmän liiketoimintamallia, globalisoitua finanssikapitalismia ja maailmankaupan vapauttamista kovin sanoin. Finanssikriisi osoittaa aktivistien mielestä uusliberaalin rahoitusmarkkinamallin toimimattomuuden, kuten seuraavassa lainauksessa todetaan:

”Uusliberaali rahoitusmarkkinamalli sääntelyn puutteineen on osoittautunut umpikujaksi.” (Eskelinen 2009)

Ranskan attacilaisten mielestä finanssikriisi on seurausta talouden globalisaatiosta, kapitalismista ja maailmankaupan vapauttamisesta. Ranskan attacilaiset näyttävät pitävän talouden globalisaatiota jopa merkittävimpänä syynä finanssikriisiin. He myös tuntuvat suhtautuvan globalisaatioon ylipäänsä kriittisemmin kuin suomalaiset. Lähes jokaisessa ranskalaisen aktivistin kirjoituksessa globalisoituneen kapitalismin vastainen agenda nousi voimakkaasti esiin. Suomalaiset taas puhuvat kiihkottomammin uusliberalismin epäonnistumisesta, mistä he syyttävät sääntelyn puutetta. Manuel Castells (2004, 153–154) toteaa globalisaatiokritikoiden kyseenalaistavan kapitalismin oikeutuksen. Myös seuraava ranskalainen bloggaaja näkee kapitalismin kriisin ideologisena, koska idea siitä, että rahoitus olisi itsessään vaurauden lähde, on kirjoittajan mielestä romahtanut kriisin myötä:

”La crise du capitalisme est aussi une crise idéologique car s’effondre l’idée que la finance est en elle-même source de richesse..” (Harribey 2009c)

Vuonna 2007 alkaneen finanssikriisin sanotaan olevan globalisoituneen maailmantalouden ensimmäinen syvä taantuma ja sitä voidaan verrata jopa 1930-luvun suureen lamaan (Rouvinen ja Ylä-Anttila 2010, 7). Seuraavassa lainauksessa tämän finanssikriisin todetaankin olevan siinä mielessä poikkeava verrattuna muihin vuoden 1929 jälkeisiin talouskriiseihin, että tässä kriisissä luottamus koko järjestelmään on mennyt:

”Les crises depuis 1929 ne s’étaient jamais développées à un tel niveau marqué dans les esprits par la perte de confiance dans le système tout entier.” (Layalle 2009b)

Petri Rouvisen ja Pekka Ylä-Anttilan (2010, 7) mukaan tuorein finanssikriisi onkin luonteeltaan systeeminen ja sillä tulee heidän mielestään olemaan rakenteellisia seurauksia kaikilla yhteiskunnan alueilla. Myös tutkimukseni perusteella atticilaiset sanovat finanssikriisin syiden olevan koko uusliberalistisessa järjestelmässä. Uusliberalismin rakenteita arvostellaan muun muassa siitä, että ne tekevät mahdolliseksi liiketoimien vääristelemisen. Esimerkiksi seuraavan sitaatin esittävä Suomen Attacin edustaja näkee maailmantalouden ongelmien piilevän uusliberalistisen järjestelmän rakenteissa:

”...ongelmat olivat todellisuudessa rakenteissa, jotka tekivät liiketoimien ja tuloksen todellisen tilan salaamisen mahdollisiksi. (Ylönen 2009)

Myöskään ranskalaisten aktivistien mukaan koko uusliberaali talousjärjestelmä ei pohjimmiltaan ole toimiva. Esimerkiksi seuraavassa lainauksessa spekulatiivisille kirjanpitosäännöille perustuvaa järjestelmää haukutaan suorastaan absurdiksi:

”Je me trompe, ce ne sont pas les normes qui sont absurdes, c’est le système qu’elles servent.” (Harribey 2008a)

Suomalaisten globalisaatiokriitikoiden mielestä syitä finanssikriisiin etsitään väärästä paikasta, jos osoitellaan yksittäisiä syntipukkeja kriisille. Kirjoituksissa todetaan kriisin syiden olevan nimenomaan syvällä uusliberaalin järjestelmän rakenteessa. Vuonna 2002 toteutetussa Suomen Attacin jäsenkyselyssä havaittiinkin, että globalisaatiokriitikoiden mukaan tarvitaan perusteellisia muutoksia yhteiskunnan rakenteissa, jotta globalisaation ongelmat pystytään ratkaisemaan (Järvelä ja Luhtakallio 2002, 5). Seuraava bloggaaja julistaa, että syntipukkeja etsimällä vain vahvistetaan rahoitusmaailman yhteiskunnallista asemaa:

”Kriisin pääsyyllisinä on pidetty holtittomia luotonantajia, roskalainojen kaupittelijoita ja sinisilmäisiä riskiluokittelijoita. Todelliset syyt löytyvät kuitenkin syvemmältä: koko rahoitusalan liiketoimintamalli on osoittautunut kestävämmäksi... Yksittäisiä syntipukkeja etsimällä pyritään vahvistamaan rahoitusmaailman yhteiskunnallista asemaa ja oikeutusta.” (Sorsa 2008b)

Myöskään ranskalaiset aktivistit eivät halua osoittaa yksittäistä syyllistä, vaan heidän mielestään finanssikriisin syy on ennen kaikkea uusliberaalissa järjestelmässä. Seuraavassa sitaatissa varoitellaan antamasta liikaa painoarvoa Alan Greenspanin tunnustukselle hänen myöntäessään tekemät virheensä. Se näyttäisi kirjoittajan mielestä siltä, että ainoastaan taloustieteilijöiden tekemiin virheisiin, ahneuteen ja finanssiyhtymien johtajien kavalluksiin pystytään vaikuttamaan, mutta itse kapitalistinen järjestelmä pysyy koskemattomana:

”La ”repentance” de Greenspan a peu d’intérêt, mais elle présente un danger: faire croire que nous n’avons affaire qu’à des ”erreurs” d’économistes, à la rapacité, et dans certains cas à des malversations de la part de dirigeants des groupes financiers, mais que le système (capitaliste) demeure intouchable.” (aiouto 2008)

Raimo Väyrysen (2001, 125) mukaan globalisaatiokriitikot ajattelevat vapaakaupan lisäävän yhteiskunnallista eriarvoisuutta ja ekologista räsitystä. Myös tässä tutkimuksessa Suomen attacilaisten kirjoituksissa globaalin kapitalismin tehokkuutta pidettiin ennen pitkää kestävämmänä ihmis- ja eläinkunnalle ja jatkuvasti alttiina talouden heilahteluille ja kriiseille. Esimerkiksi seuraavassa kommentissa arvostellaan kestävämmän tehokasta karavaanikapitalismia:

”Karavaanikapitalismi taas on niin tehokas, etteivät sitä kestä ihmis- eikä eläinkunta. Kuplat seuraavat toisiaan, kun jatkuvan kasvun oppi jyrää muut arvot alleen.” (Saramo 2009)

David Held ja Anthony McGrew (2005, 71–72) toteavat, että globalisaatiokriitikot haluavat toiminnallaan osoittaa, miten inhimillinen ja ekologinen turvallisuus alistetaan maailmanmarkkinoille. Ranskan attacilaiset kritisoivatkin kirjoituksissaan sitä, että melkein mistä tahansa voidaan käydä kauppaa markkinoilla. Seuraavassa sitaatissa moititaan uusliberaalia ideologiaa, jolla oikeutetaan kaiken inhimillisen kaupallistaminen ja ihmisten sekä luonnon hallinnan laskeminen markkinoiden käsiin. Nämä toiminnot ajoivat kirjoittajan mukaan maailman globaaliin kriisiin:

”...cette confusion est l’une de nombreuses manières qui ont permis à l’idéologie néolibérale de justifier la marchandisation de toutes des activités humaines et la remise entre les mains du marché omniscient la gestion des hommes et de la nature, lesquelles nous ont conduits à la crise globale majeure actuelle?” (Harribey 2008b)

6.1.2 Talouden sääntelyn ja valvonnan puutteen kriisi

Globalisaatiokritiikin lähtökohtana on, että globalisaatiolla on negatiivisia vaikutuksia, joiden hallinta ei ole mahdollista ilman talouden sääntelyä ja valvontaa (ks. Ruggiero 2002, 52; Jokisipilä 2004, 2). Suomalaiset globalisaatiokriitikot näyttävätkin pitävän tutkimukseni perusteella puutteellista talouden sääntelyä ja valvontaa jopa tärkeimpänä syynä finanssikriisin puhkeamiselle. Tähän johtopäätökseen tulin sillä perusteella, että talouden sääntelyn ja valvonnan puute nousi lähes jokaisessa suomalaisen aktivistin kirjoituksessa esiin. Nimesin toisen yläluokan Suomea koskevassa sisällönanalyysissä ”talouden sääntelyn ja valvonnan puutteeksi”. Ranskan attacilaisten teksteissä sääntelyn ja valvonnan puutetta ei niinkään käsitelty finanssikriisin syiden yhteydessä, mutta finanssikriisin ratkaisuehdotuksia tarkasteltaessa tema nousi heidänkin kirjoituksiinsa esiin. Esimerkiksi seuraavasta Suomen attacilaisen kirjoituksesta välittyy arvostelu puutteellista sääntelyä kohtaan. Kirjoittajan mukaan kriisiä ei olisi päässyt syntymään, jos taloutta säädeltäisiin riittävästi:

”Jos taloutta säädeltäisiin riittävästi, ei Yhdysvaltain asuntomarkkinoiden kuplaa kaikkine kerrannaisvaikutuksineen olisi päässyt syntymään.” (Sauli 2008b)

Myös Manuel Castells (2010, xix–xx) näkee sääntelyn sekä vaihto- ja rahoitustoimintojen valvonnan puutteen finanssikriisin taustalla. Seuraava bloggaaja toteaaakin finanssikriisin olevan ennen kaikkea globaalien finanssimarkkinoiden sääntelyn kriisi:

”Kriisin edetessä aallonpohjasta toiseen ei ole jäänyt epäselväksi, että kyse on ennen kaikkea globaalien finanssimarkkinoiden sääntelyn kriisistä.” (Ylönen 2009)

Raimo Väyrynen (Ulkopoliittisen instituutin 2009 mukaan) toteaa finanssikriisin olevan seurausta epäonnistuneesta finanssivalvonnasta. Puutteellisen valvonnan ohella attacilaiset

kritisoivatkin finanssikriisin syitä etsiessään tietämättömyyttä ja viranomaisyhteistyön heikkoutta ja osaamattomuutta, kuten seuraavassa lainauksessa:

”Finanssikriisin syynä on pidetty valvonnan puutetta, tietämättömyyttä, viranomaisyhteistyön heikkoutta ja osaamattomuutta.” (Attac 2009a)

Attacin kritiikki on usein kohdistunut veroparatiiseihin (vrt. Järvelä ja Luhtakallio 2002, 5; Ylä-Anttila 2010, 75). Myös tämän tutkimuksen Suomea koskevassa aineistossa uusliberaaliin talousjärjestelmään olennaisena osana kuuluvien veroparatiisien nähdään mahdollistavan tehokkaasti sääntelyn välttelyn. Esimerkiksi seuraavassa sitaatissa arvostellaan yritysten sääntelyä välttävää toimintaa veroparatiiseissa:

”Yritykset kykenivät siirtämään toimintaa pois taseensa piiristä välttämällä sääntelyä veroparatiisien kautta.” (Sorsa 2008a)

6.1.3 Poliitikot uusliberalismin edistäjinä

Rob Bantjes (2007, 327) huomauttaa, että globalisaatio on syntynyt ihmisten toimesta valtioiden välisenä yhteistyönä, jossa luotiin lait vapaakaupalle ja sallittiin yritysten toimia rajoittamatta. Manuel Castellsin (2010, xix–xx) mukaan finanssikriisi onkin suurelta osin seurausta näistä toimenpiteistä, jotka johtivat rahoitusmarkkinoiden vapauttamiseen ja sääntelyn puutteeseen. Globaali talouspolitiikka on toiminut talousmaailman ehdoilla ja halunnut edistää uusliberaalia politiikkaa purkamalla vapaakaupan esteitä. Ranskalaiset aktivistit näkevätkin, että uusliberalismin nimeen vannova Ranskan valtion politiikka on osaltaan ollut vaikuttamassa kriisin syntymiseen. Tämän yläluokan nimesin ”poliitikkojen uusliberaaliksi agendaksi”. Suomea koskevassa sisällönanalyyssissä tämä teema ei tullut esille. Ranskan attacilaisten mielestä poliittinen valta on tehnyt kaikkensa uusliberalismin leviämiseksi. Aktivistit syyttävätkin ranskalaisia poliitikkoja finanssikriisiin päätymisestä. Esimerkiksi seuraavassa sitaatissa arvostellaan Ranskan hallitusta, jonka sanotaan olevan kriisiin hukkuneena pakotettu jatkamaan täydellisen tuhoavaa uusliberalistista politiikkaansa, jonka seurauksia ei pystytä täysin mittaamaan:

”Complètement dépassé par la crise et contraint de revoir à la baisse toutes ses prévisions pour 2009, le gouvernement français est l’un des rares...à s’obstiner dans une politique néolibérale parfaitement désastreuse, dont on n’a pas fini de mesurer les conséquences.” (Tosti 2009b)

Globalisaatiokriitikot ovat yrittäneet estää myös valtionyhtiöiden yksityistämistä (Meriläinen 2002, 30). Tässäkin tutkimuksessa Ranskan attacilaisten toimesta syytöksiä saavat poliittiset toimenpiteet valtionyhtiöiden yksityistämisen edistämiseksi. Attacin jäsenkyselyssä vuonna 2002 yksityistämisen lopettamista vaatineet suomalaiset eivät tällä kertaa tarttuneet yksityistämisen teemaan (vrt. Järvelä ja Luhtakallio 2002, 5). Esimerkiksi seuraavassa sitaatissa ranskalainen bloggaaja toivoo, että finanssikriisi herättäisi poliitikot huomaamaan yksityistämisen politiikan tuhoiset seuraukset:

”Serait-ce un premier signe de réveil et de prise de conscience quant aux effets destructeurs des politiques de privatisation?” (Benamrane 2008d)

Globalisaatiokriittinen liike on reagoinut voimakkaasti yritysten ajamaa ja valtioiden edistämää globalisaatiota kohtaan (Jokinen ja Saaristo 2004, 221). Myös tutkimani Ranskan attacilaiset kritisoivat poliittisen ja taloudellisen vallan suhdetta. Valtio luo yrityksille toimintaedellytyksiä ja vastavuoroisesti yritykset tekevät sille palveluksia. Poliittisen vallan ja rahavallan yhteenkietoutuneisuus näkyy myös siten, että samat ihmiset, jotka päättävät yhteiskunnan asioista poliittisissa elimissä istuvat myös yritysten hallituksissa. Finanssikriisin puhjettua nämä päättäjät vetäytyivät kuitenkin globalisaatiokriitikoiden mukaan kaikesta vastuusta. Esimerkiksi seuraavassa lainauksessa arvostellaan valtion yrityksiä suosivaa toimintaa ja liberalismiin ohjeiden noudattamista myös kriisin ratkaisuyrityksissä. Kirjoittajan mielestä julkisilla investoinneilla vain autetaan yrityksiä ja varmistetaan samalla, että palkat ja julkiset menot säilyvät samalla tasolla tai jopa alenevat:

”Les directives relèvent du libéralisme dans toute sa splendeur: recourir prudemment à des politiques publiques d’investissement pour aider les entreprises tout en veillant à maintenir, voire à réduire les salaires et les dépenses publiques d’assistance aux populations.” (Benamrane 2009c)

Globalisaatiokriitikot näkevät avustamista tapahtuvan myös toisinpäin. Rahoitusmarkkinat ja maailmankasinon suurimmat pelurit pelastavat velkaiset valtiot lainaamalla niille rahaa, kuten seuraavasta sitaatista on luettavissa:

”Les états sont endettés et on manque de liquidités dans la sphère réelle, alors les marchés financiers de la sphère financière, propriétaires majoritaires du casino vont devoir une fois de plus sauver le monde en prêtant aux états cet argent...” (Layalle 2009c)

Seuraavassa lainauksessa taas kritisoidaan pankkien hallituksissa istuvia poliitikkoja. Kirjoittajan mukaan on loogista, että kansanedustajat istuvat pankkien hallituksissa, joiden pääasiallisena tehtävänä on rahoittaa paikallisia yhteisöjä. Mutta se, että nämä samat henkilöt, joille maksetaan 20 000 euroa vuodessa palkkiota toimestaan, eivät ole nähneet mitä on tulossa ja vetäytyvät vieläpä kaikesta vastuusta, on bloggaajan mielestä paljon yllättävämpää:

”Il est logique que des élus siègent dans les instances d’une banque dont l’activité principale est de financer les collectivités locales. Que ces mêmes élus, rémunérés 20 000 euros par an en jetons de présence pour leur mandat, n’aient rien vu venir et se déchargent de toute responsabilité, est beaucoup plus surprenant.” (Du Roy 2008)

Aktivistien mukaan uusliberalismin sääntelyyn esimerkiksi veroparatiisien osalta ei myöskään löydy poliittista tahtoa. Seuraavassa sitaatissa veroparatiiseihin viitataan mikrovaltioissa sijaitsevinä varjoalueina ja mustina aukkoina. Näiden hävittämiseksi ei tarvittaisi kommentoijan mukaan NATOn joukkoja ja jos poliittista tahtoa löytyisi, ne olisikin hävitetty jo kauan aikaa sitten:

”Qu’à cela ne tienne, ces zones d’ombre et ces trous noirs sont au nombre d’une cinquantaine, le plus souvent dans des micro Etats, et nul besoin des forces de l’OTAN pour les neutraliser, si la volonté politique existait, Cela aurait dû être fait depuis belle lurette!” (Benamrane 2008b)

6.1.4 Rahoitusalan voitontavoittelua

Globalisaatiokriitikot ovat taistelleet markkinatalouden ylivoimaa vastaan tähtäimenään taltuttaa rahoitusmarkkinat (ks. Beck 2005, 286–287; Dufour 2009, 317). Aktivistien toiminnan tavoitteina ovat olleet raha- ja talousvallan lopettaminen ja vallan hajauttaminen (Lindholm 2005b, 129–130). Sekä Suomen että Ranskan attacilaiset esittävät finanssikriisikirjoituksissaan kriittisiä kannanottoja rahoitusalan kasvua kohtaan. Näitä syytöksiä analyysissäni kuvaa yläluokka ”rahoitusalan vallan kasvu ja voitontavoittelu”. Rahoitusmarkkinat ovat globalisaatiokriitikoiden mukaan paisuneet holtittomiin mittoihin uusliberaalin globalisaation ansiosta. Kapitalismin sanotaan olevan läpeensä finanssoitunut. Ulrich Beckin (1999, 31–32) sanoin globalisaatio ei mahdollistaakaan globaalien yritysten määräävää asemaa pelkästään maailmantaloudessa vaan myös yhteiskunnassa

kokonaisuudessaan. Attacilaiset katsovat, että rahoitusmarkkinoiden toimijoilla on liikaa valtaa ja niiden voitontavoittelu on kohtuutonta. Tämä ajatus välittyy esimerkiksi seuraavasta aineistolainauksesta:

”Uusliberaalissa talousmallissa keskeisin valta on institutionaalisilla sijoittajilla ja rahoitusmarkkinoilla. Niiden tuotto-odotuksiin perustuvat kohtuuttomuuksiin menevät trimmaukset, joita yrityksissä tulokunnon vuoksi harjoitetaan. Ne ovat uusliberaalin globalisaation kova ydin.” (Sauli 2008a)

Raimo Väyrynen (Ulkopoliittisen instituutin 2009 mukaan) ja Bengt Holmström (2010, 39–40) vierittävät syyn finanssikriisistä ahneille finanssipireille. Kuten seuraavasta sitaatista on ymmärrettävissä, myös attacilaiset syyttävät rahoitusmarkkinoiden paisumisesta finanssisektorin voitontavoittelua:

”Nykyinen rahoitusjärjestelmä ei ole enää pitkään aikaan palvellut reaalityalouden tarpeita, vaan pikemminkin reaalityalouden on palvellut finanssisektorin voitontavoittelua.” (Sauli 2008b)

Manuel Castellsin (2010, xix–xx) mukaan sen sijaan finanssikriisin juuret löytyvät rahoitusmarkkinoiden luonteesta ja toiminnasta. Tällä hän viittaa rahoitusmarkkinoiden teknologisoitumiseen, talouden arvopaperistumiseen, holtittomaan lainaamiseen ja asuntoluottokriisiin. Yhdeksi finanssikriisin synnyttäneeksi tekijäksi myös sekä suomalaiset että ranskalaiset globalisaatiokriitikot mainitsevat kotitalouksien velkaantumisen:

”Liikaneen esittää palkkamalltia, joka on nimenomaan johtanut kotitalouksien velkaantumiseen. Tämä on finanssikriisin tärkein laukaiseva tekijä.” (Sauli 2008b)

Jeffrey Sachs (2003, 230–231) mielestä pankkijärjestelmän liberalisaatio houkuttelee yllilainaan ja väistämättömään finanssikriisiin. Myös seuraava sitaatti kuvaa holtittomaan lainaamiseen kiinnittyvää kritiikkiä globalisaatiokriitikkojen kirjoituksissa. Lainauksessa kerrotaan, että finanssikasinon pienissä saleissa, jotka on varattu pienille pelureille, pelataan kodeista, lasten opintorahoista tai autoista ja pankit lainaavat rahaa, jota niillä ei ole, myydäkseen muille pankeille velkakirjat.

”Dans les petites salles, celles réservées aux petits joueurs, on joue pour gagner sa maison, ne pas la perdre, pour financer les études de ses enfants, ou juste pour remplir son caddy et les banques prêtent de l’argent qu’elles n’ont pas puis revendent à d’autres banques les reconnaissances de dettes.”
(Layalle 2009c)

Carl Dahlman (2010, 153) näkee finanssikriisin taustalla arvopaperi- ja asuntomarkkinoiden kuplan, joka johtui keinotekoisesta alhaisesta korkotasosta ja markkinoiden ylilyönneistä. Uusliberaalin rahoitussektorin riskialtis toiminta, kuten valuuttakeinotteluun varautuminen, rahoitusalan hinnoittelu- ja riskienhallintakäytännöt, korkeariskiset asuntoluotot eli niin sanotut subprime-lainat, kulutusluotot ja luottotappiovakuutukset, ovat myös globalisaatiokriitikkojen mukaan omalta osaltaan edesauttaneet finanssikriisin puhkeamisessa. Esimerkiksi rahoitusmaailman käyttämiä hinnoittelun ja riskienhallinnan malleja kritisoidaan seuraavasti:

”Vika ei kuitenkaan ole vain luottoreittaajien malleissa, vaan koko rahoitusmaailman käyttämissä hinnoittelun ja riskienhallinnan malleissa.”
(Sorsa 2008b)

Taloudellinen kasvu on attacilaisten mukaan ollutkin keinotekoisista. Sijoitukset eivät ole olleet sitä, miltä ne ovat näyttäneet. Aktivistit puhuvat spekulatiivisista markkinoista ja keinottelusta. Attacilaiset katsovat, että vaurastuminen on perustunut lainarahaan. Seuraavissa kommenteissa finanssikriisin sanotaan olevan seurausta tästä keinotekoisesta voitontavoittelusta:

”Subprime-kriisin ytimessä oli se, että sijoitukset eivät yleensä olleet lainkaan sitä miltä ne näyttivät.” (Ylönen 2009)

”Tiedämme myös, mistä rahoitusmaailman kriisissä on kyse: käsittämättömästä määrästä katteettomia lainoja.” (Alanko-Kahiluoto 2008)

Manuel Castells (2010, xix–xx) pitää rahoitusmarkkinoiden teknologisoitumisen mahdollistamia monimutkaisia matemaattisia malleja yhtenä syynä finanssikriisiin ajautumiselle. Myös attacilaiset nostavat esille tämän teeman kriisin syytä puitaessa. Seuraavassa kommentissa kritisoidaan kirjanpitosääntöjä, joiden tarkoituksena on näyttää enemmän tuottoa kuin oikeasti on olemassa:

”Comment le sauraient-ils puisque les normes comptables inventées pour faire apparaître plus de profit qu’il ne peut en exister sont absurdes?”
(Harribey 2008a)

Myös veroparatiisit, joihin Attacin kritiikki on useasti kohdistunut (ks. Dufour 2009, 328), ovat olennainen osa uusliberaalia globalisaatiota. Attacin keskeisimpiä vaatimuksia onkin ollut veroparatiisien sulkeminen (Ylä-Anttila 2010, 75). Myös finanssikriisin yhteydessä attacilaiset katsovat kriisin syyllisten majailevan veroparatiiseissa, kuten seuraavassa kommentista on luettavissa:

”...la crise financière mondiale dont les principaux coupables s’abritent dans les fameux paradis fiscaux et judiciaires.” (Benamrane 2009a)

6.1.5 Taloudellisen eliitin tekosia

Globalisaation seurauksena valtiot altistuvat Ulrich Beckin (1999, 45–49) mukaan ylikansallisten toimijoiden valtamahdollisuuksille ja päätyvät niiden verkostojen sitomiksi. Globalisaatiokriitikot mukaan lukien Attac ovatkin nähneet talouden globalisaation keskeisenä ongelmana vallan keskittymisen suuryrityksille ja kansainvälisille talousinstituutioille (vrt. Meriläinen 2002, 30; Jokinen ja Saaristo 2004, 221; Laine 2005, 30). Myöskään finanssikriisiä käsittelevissä kirjoituksissa attacilaiset eivät unohda mainita ylikansallisia yrityksiä ja talousinstituutioita. Tätä teemaa kuvaa Suomea koskevassa analyysissäni yläluokka ”ylikansalliset yritykset ja talousinstituutiot”. Ranskan tapauksessa luokan nimeksi valikoitui ”ylikansalliset yritykset ja talousinstituutiot sekä Yhdysvallat”. Esimerkiksi seuraavassa sitaatissa kaikkivoipaa yksityistä sektoria syytetään koko kapitalistisen järjestelmän suuresta kriisistä:

”...un secteur privé pourtant déjà omnipotent, mais assurément peu efficient puisque responsable de cette grande crise du système capitaliste.”
(Benamrane 2009b)

Anthony Giddensin (2002, xx–xxi) mukaan globalisaatiokriitikot arvostelevat yrityksiä, joiden liikevaihto ylittää köyhimpien maiden bruttokansantuotteen. Kriitikoiden mielestä suuryritykset eivät välitä köyhien maiden intresseistä etsiessään halvempia raaka-aineita ja työvoimaa. Finanssikriisikirjoituksissaankin attacilaiset moittivat monikansallisten yritysten olevan vauraampia kuin monet köyhät maat, kuten seuraavassa sitaatissa

todetaan. Kirjoittaja soimaa yritysten välinpitämättöminä ryöstävän kokonaisia maailmankaupan alueita ja kasaavan rikkauksia uuden muodostuvan globaalin luokan hyväksi:

”Des multinationales, plus puissantes que beaucoup de pays pauvres, pillent, dans l’indifférence, des secteurs entiers de l’économie mondiale et participent au pillage à l’échelle mondiale et à la construction de mécanismes occultes d’accumulation et de répartition des richesses mondiales au profit de nouvelles classes sociales mondiales en formation.”
(Benamrane 2008d)

Attacilaiset ovat arvostelleet pankki- ja vakuutustoimintaa kansalaisten ja elinympäristön vahingoittamisesta (vrt. Meriläinen 2002, 30). Finanssikriisin ollessa kyseessä globalisaatiokriitikot osoittelevatkin erityisesti rahoitussektorin yrityksiä. Heidän kritiikkinsä kohteena ovat vakuutusyhtiöt ja pankit sekä muut rahoitusalan toimijat, kuten hedge- eli ns. vipurahastot ja eläkerahastot. Näihin viitataan muun muassa termillä rikkaan maailman institutionaalinen pääoma, kuten seuraavassa lainauksessa:

”Subprime-kriisin taustalla ovat niin vakuutusyhtiöt, pankit kuin eläkerahastotkin – käytännössä katsoen siis koko rikkaan maailman institutionaalinen pääoma... Samalla katse kohdistuu entistä vähemmän esimerkiksi hedge-rahastoihin, jotka valtavien palkkioiden siivittäminä heiluttelevat jatkuvasti muutostilassa olevia markkinoita muiden toimijoiden kannalta ei-toivottuihin suuntiin” (Sorsa 2008b)

Finanssikriisi käynnistyi Yhdysvaltojen asuntoluotto- ja investointipankkien ongelmista (Simola ja Reunanen 2010, 9). Myös seuraavassa sitaatissa pankkiirit, vakuutusyhtiöt ja muut pörssi-yhtiöt todetaan syyllisiksi kriisistä. Rikkaiden maiden valtiolta tulee kirjoittajan mukaan kriisissä apuun pelastaakseen rahoitusyhtiöt tuholta:

”Grâce aux crises multiples et multiformes qui affectent le monde, dans les pays riches développés les Etats réinvestissent les sphères de la régulation financière pour éviter un effondrement des profits des banquiers, des assurés et autres boursicoteurs d’envergure, responsables de ces crises.”
(Benamrane 2008c)

Ylikansallisista talousinstituutioista globalisaatiokriitikkojen tulilinjalla ovat olleet erityisesti Kansainvälinen valuuttarahasto IMF, Maailmanpankki, Maailman kauppajärjestö WTO ja G7-maat (Väyrynen 2001, 5; Held & McGrew 2005, 66), jotka

aktivistien mukaan edustavat taloudellista eliittiä ja ovat vain yritysten asialla. IMF, Maailmanpankki ja keskuspankit pääsevät finanssikriisikirjoituksissakin globalisaatiokriitikoiden syyniin. Rahoitusalan järjestöjä syytetään mm. riskien huonoista mallinnoksista, kuten seuraavassa lainauksessa:

”...kansainvälinen valuuttarahasto IMF ja Englannin keskuspankki, väittivät vielä kuukautta ennen kriisin puhkeamista elokuussa 2007, että rahoituksellisten riskien leviäminen vain lisää rahoitusjärjestelmän vakautta, eikä aiheuta järjestelmäriskiä. Viimeaikaiset romahdukset...ovat osoittaneet tämän väitteen varsin kestävämmäksi. Riskien huonot mallinnokset missä tahansa rahoitusmaailman hyperaktiivisen liikkeen keskellä aiheuttavat epävakautta koko järjestelmään.” (Sorsa 2008c)

David Held ja Anthony McGrew (2005, 66) näkevät globalisaatiokriitikoiden arvostelun kohdistuvan maailman poliittiseen ja taloudelliseen eliittiin eli kosmokratiaan, koska heidän mielestään se ohjaa globalisaatiota ihmiskunnan pienen vähemmistön parhaaksi. Myös seuraava esimerkki kuvastaa attacilaisten IMF:iin kohdistuvaa arvostelua. Lainauksessa kerrotaan, kuinka IMF nousee Fenix-linnun lailla tuhasta uusliberaalien suureksi onneksi ja ihmiskunnan vielä suuremmaksi epäonneksi:

”Mais, tel le phénix, le FMI vient de renaître de ses cendres, pour le plus grand bonheur des néolibéraux et pour le plus grand malheur des peuples.” (Tosti 2009c)

Anna Simola ja Esa Reunanen (2010, 16) huomauttavat, että vaikka rahoitusmarkkinoiden kasvusta oli varoiteltu jo vuosien ajan, finanssikriisi yllätti talouden asiantuntijat ja poliitikot. Finanssikriisikirjoituksissaan attacilaiset viittaavatkin talousinstituutioissa toimiviin talouden asiantuntijoihin, jotka ovat epäonnistuneet ennustuksissaan ja näin aiheuttaneet epävakautta järjestelmään. Seuraava bloggaaja syyttää näitä neropatteja kriisiin johtaneen subprime-sijoitustoiminnan aloittamisesta:

”Nämä tahot ovat yleensä finanssiministeriöitä, keskuspankkeja, valtavirtaisia akateemisia taloustieteilijöitä tai investointipankeista juuri potkut saaneita henkilöitä. Mutta juuri näiden neropattien juuri nämä innovaatiot aloittivat subprime-sijoitustoiminnan ja sitä seuranneen kriisin. (Sorsa 2008a)

Myös muut monikansalliset instituutiot, kuten G20, OECD ja Nato joutuvat tässä tutkimuksessa aktivistien arvostelun kohteeksi. Maiden välisiä liittoutumia, kuten G20, G8

ja G7 arvostellaan, koska ne eivät edusta koko maailmaa. Myöskään Raimo Väyrysen (2010, 113) mielestä G20 ei voi olla lopullinen ratkaisu finanssikriisiin. Seuraavan bloggaajan mielestä on erinomainen asia, jos todetaan, että G4:llä, G7:llä, G20:llä tai GX:llä ei ole minkäänlaista legitimitettä ratkaista kriisejä ja maailmantalouden sektorien ja toimijoiden, kuten monikansallisten pörssiyhtiöiden, pankkien, vakuutusyhtiöiden ja muiden kaupan alan toimijoiden vikoja:

”Dénoncer les G4, G7, G20 et les GX et répéter qu’ils n’ont aucune légitimité démocratique à corriger les crises et les dysfonctionnements des secteurs, des segments et des opérateurs de la finance et de l’économie mondiales - multinationales boursières, bancaires, des assurances et des trafics de tous genres -, est une excellente chose.” (Benamrane 2008a).

Myös amerikkalaiseen elämäntapaan ja Yhdysvaltojen dominoivaan asemaan maailmantaloudessa on kohdistunut kriittisiä kannanottoja globalisaatiokriitikoiden keskuudessa (ks. Väyrynen 2001, 57; Held ja McGrew 2005, 10–11). Tässäkin tutkimuksessa Ranskan aineistosta välittyi Yhdysvaltojen valta-asemaa maailmantaloudessa kritisoiva puhe. Suomen kohdalla tällaista teemaa ei sen sijaan noussut esille. Esimerkiksi finanssikriisin syntymiseen on vaikuttanut seuraavan ranskalaisen globalisaatiokriitikon mukaan muun muassa se, että Yhdysvallat antoi tilanteen huonontua makroekonomisen tasapainon ja velkaantumisen osalta:

”Ce qui...n’est pas étranger à la crise financière – devenue crise économique et sociale: ...les Etats-Unis ont laissé s’aggraver les déséquilibres macroéconomiques et l’endettement...” (Delepouve 2008)

6.1.6 Lisääntyvää epätasa-arvoa

Tärkein kohta asialistalla globalisaation vastaisessa taistelussa monelle globalisaatiokriitikolle on kasvava epätasa-arvo rikkaiden ja köyhien välillä sekä maiden sisällä että maiden välillä (Giddens 2002, xx–xxi; Ervamaa 2004, 53). Heidän kritiikkinsä on kohdistunut muun muassa Pohjoisen ja Etelän väliseen epätasa-arvoon (Buttel ja Gould 2004, 38). Tässäkin tutkimuksessa ranskalaiset aktivistit kritisoivat Pohjoisen rikkaiden maiden riistoa Etelän köyhiä työläisiä kohtaan. Nimesin yläluokan Ranskaa koskevassa analyysissä ”epätasa-arvon lisääntymiseksi”. Suomen aineiston kohdalla tämä teema ei noussut finanssikriisin syitä tarkastaessa esiin. Sen sijaan sekä suomalaiset että ranskalaiset

aktivistit puhuivat oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon puolesta kriisin ratkaisuja pohtiessaan, joten on todennäköistä, että suomalaisille teema on aivan yhtä tärkeä. Finanssikriisin kohdalla ranskalaiset aktivistit viittaavat epätasa-arvoa lisäävään rahoitusalan valtaan. Esimerkiksi seuraava bloggaaja toteaa, että mitä enemmän Pohjoisen maat menettävät työpaikkoja, sitä suurempia niiden vaihtokurssit ovat. Vaihdoista tulee siis sitä epätasa-arvoisempaa niiden eduksi:

”...plus les pays du Nord perdent des emplois...plus leurs termes de l’échange s’améliorent, c’est-à-dire plus d’échange devient inégal à leur avantage. (Harribey 2009d)

Immanuel Wallersteinin (1974, 349–350) sanoin kapitalistisessa maailmanjärjestelmässä keskukset keräävät suurimmat hyödyt muiden alueiden kustannuksella. Ranskan attacilaisten mielestä finanssikriisin taustalla onkin varallisuuden keskittymisen harvalukuisen eliitin käsiin. Seuraavassa sitaatissa arvostellaan tätä rikkauksien keskittymistä, joka ruokkii spekulatiivista järjestelmää ja synnyttää taloudellisia “tsunameja”:

”Mais la leçon de la crise est justement que cette concentration de la richesse sans précédent...n’a en rien servi à investir, mais à alimenter une machine folle à spéculer et à provoquer des tsunamis financiers.” (Theulière 2009)

Ranskassa globalisaatiokriitikot ovat olleet huolissaan työttömyydestä ja työläisten oloista (Ancelovici 2002, 5; Dufour 2009, 322). Työläisten asemaa puolustettiin myös tässä tutkimuksessa. Esimerkiksi seuraavassa lainauksessa todetaan finanssikriisin osoittavan, että todellista taloudellista arvoa ei voida luoda kuin työn avulla ja, että työläisten aseman huonontuminen työvoiman hyväksikäytön kautta on ruokkinut finansoitumista:

”La crise financière nous avait montré que si les bulles finissent toujours par éclater, c’est bien parce que la valeur économique réelle ne peut être créée que par le travail. La dégradation de la condition salariale, c’est-à-dire l’augmentation de l’exploitation de la force de travail, avait nourri la financiarisation.” (Harribey 2009a)

Globalisaatiokriitikot ovat katsoneet globalisaation johtavan työpaikkojen menetyksiin myös teollisuusmaissa (Jokisipilä, 2004, 2). Seuraava kirjoittaja arvostelee yrityksiä, jotka hänen mukaansa tuhoavat työpaikkoja vain tehdäkseen taloudellista voittoa:

”Tandis que les entreprises détruisent les emplois à tour de bras pour restaurer leur taux de profit...” (Layalle 2009b)

6.2 Miten kriisi ratkaistaan?

Vastauksena toiseen tutkimuskysymykseeni finanssikriisiä käsittelevistä attacilaisten kirjoituksista on löydettävissä myös useita kehitysehdotuksia finanssikriisin ratkaisemiseksi. Suomalaisten aktivistien ehdotusten pohjalta muodostin sisällönanalyysissäni kuusi yläluokkaa, jotka ovat 1) demokraattinen globalisaatio, 2) talouden sääntelyn ja valvonnan tehostaminen, 3) kansainvälisen yhteistyön kehittäminen, 4) julkisen vallan roolin vahvistaminen, 5) kansalaislähtöinen demokratia ja aktiivinen kansalaisuus sekä 6) oikeudenmukaisuus ja kestävä kehitys.

Ranskalaisten globalisaatiokriitikoiden kirjoituksista taas kokosin analyysissäni seuraavat kuusi yläluokkaa kuvaamaan finanssikriisin ratkaisuehdotuksia: 1) demokraattinen globalisaatio, 2) talouden sääntelyn ja valvonnan tehostaminen, 3) kansainvälisen yhteistyön kehittäminen, 4) julkisen vallan roolin vahvistaminen, 5) kansalaislähtöinen demokratia ja aktiivinen maailmanyhteiskunta ja 6) oikeudenmukaisuus ja kestävä kehitys.

6.2.1 Kohti demokraattista globalisaatiota

Globalisaatiokriittisen liikkeen tunnetuimman iskulauseen mukaan toisenlainen maailma on mahdollinen. Liikkeen kannattajat ajavat siis nykyisen talouskehityksen järjestelmällistä uusiutumista. (Castells 2004, 153–154.) Tutkimuksessani attacilaiset totesivat finanssikriisin syiden löytyvän globalisoituneesta maailmantaloudesta. Vastaavasti kriisin ratkaisuja tarkasteltaessa he tuovat voimakkaasti esiin talousjärjestelmän uudistamisen tarpeen. Tätä ratkaisuehdotusta analyysissäni kuvaa yläluokka ”demokraattinen globalisaatio”. Kuten jo finanssikriisin syiden yhteydessä havaitsin, ranskalaisten aktivistien kannanotoissa on havaittavissa kriittisempää suhtautumista talouden globalisaatiota kohtaan kuin suomalaisten kohdalla. Tätä kriittisyyttä kuvaavat Ranskaa koskevassa analyysissäni yläluokan ”demokraattinen globalisaatio” kohdalla alaluokat ”uusliberalismista luopuminen”, ”järjestelmän korjaaminen” ja ”talouden globalisaation vastustaminen”. Sen sijaan Suomen vastaavissa alaluokissa ”vaihtoehtoinen uusliberalismi”, ”hallittavampi järjestelmä” ja ”vaihtoehtoinen globalisaatio” on

myönteisempi sävy. Esimerkiksi seuraavasta lainauksesta tulee ilmi ranskalaisten kielteisempi suhtautuminen. Sitaatissa kirjoittaja kehottaa hyökkäämään talouden globalisaation kimppuun:

”C’est donc à la mondialisation économique contemporaine qu’il faut s’attaquer...” (Layalle 2009a)

Arto Lindholmin (2005b, 176) mukaan globalisaatiokriitikoiden tavoitteena on kumota vapaakauppa-ajattelulle perustuva uusliberalistinen politiikka. Sekä Suomen että Ranskan attacilaiset katsovatkin, että talouden globalisaation etenemistä on korkea aika jarruttaa. Aktivistien mielestä globaali talousjärjestelmä kaipaa syvää uudistusta. Ranskalaisten mukaan jopa koko nykyisestä kapitalistisesta järjestelmästä tulisi luopua. Esimerkiksi seuraavassa sitaatissa vaaditaan järjestelmän korjaantumista:

”Il faut bien que le système « se refasse » ! (Harribey 2009c)

Merkittäviä yhteiskunnallisia rakenteellisia muutoksia peräänkuuluttavat myös Yrjö Kallinen, Juha Koivisto ja Antti Ronkainen (2011, 25–26), jotka kehottavat pohtimaan uudenlaista talousmallia ja sen institutionaalista rakennetta. Myös seuraavassa lainauksessa julistetaan järjestelmän kaipaavan perustavanlaista muutosta:

”Maailma ei kuitenkaan muutu miksikään, jos rahoitusmarkkinoita ei voimakkaasti supisteta...Yhdysvaltojen talouden suhteen kyse on niin perustavista asioista, että ainoastaan syvä järjestelmämuutos auttaisi johonkin uuteen.” (Sauli 2009b)

Kuten aiemmissa tutkimuksissa on tullut ilmi, globalisaatiokriitikot kannattavat vaihtoehtoista, oikeudenmukaisempaa globaalin hallinnon järjestelmää, joka asettaisi etusijalle ihmiset eikä taloudellisia voittoja ja paikallisen globaalin asemasta (ks. Held ja McGrew 2005, 121; Lindholm 2005b, 129–130). Tutkimissani kirjoituksissa aktivistit ehdottavatkin, että jatkuvaan kasvuun perustuvan, eriarvoisuutta lisäävän ja kestäättömän uusliberalismin tilalle luotaisiin kokonaan uusi järjestelmä, vaihtoehto uusliberalismille ja markkinafundamentalismille. Kuitenkaan paluuta sosialismiin tai protektionismia attacilaiset eivät kannata toisin kuin David Harvey (2011, 233–261), joka näkee kommunismin yhtenä tulevaisuuden mahdollisena yhteiskuntajärjestelmänä. Attac tavoittelee Arto Lindholmin (2005b, 234) mukaan nykyistä demokraattisempaa

globalisaatiota. Nimesinkin vaihtoehtoista järjestelmää kuvaavan yläluokan demokraattiseksi globalisaatioksi. Uusi järjestelmä olisi hallittavampi ja demokraattisempi sekä oikeudenmukaisempi ja tasapuolisempi. Markkinat palvelisivat yhteistä hyvää ajatellen. Attacilaiset kannattavat oikeudenmukaisempaa globalisaatiota ja vaihtoehtoa uusliberalismille, kuten seuraavasta sitaatista on luettavissa:

”Kävi niin tai näin, ei nykyisen hallitsemattoman globaalin kapitalismin tulevaisuus näytä ruusuiselta. Sen näyttää jopa mahdottomalta...Pakko on kuitenkin uskoa, että ihmiskunta tulee järkiinsä, ja luo tilalle turvallisemman ja demokraattisemman järjestelmän, joka ei perustu ahneuteen ja kestäättömään kasvuun, vaan tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen.”
(Saramo 2008)

Manuel Castells (2006, 156) näkee globalisaatiokriitikoiden pyrkivän vaihtoehtoiseen demokraattiseen edustukseen ja uudenlaisiin hallinnan muotoihin. Demokraattisen globalisaation järjestelmässä rahoitusmarkkinoita supistettaisiin, kehitettäisiin rahoitusmalli, joka tyydyttää kriittisiäkin kansalaisliikkeitä ja luotaisiin säännöt kestäväälle rahoitustoiminnalle. Seuraavan lainauksen esittäjä kaipaa vaihtoehtoisia hallinnan muotoja, joissa työläiset voisivat vapaasti päättää edustamiensa instituutioiden tulevaisuudesta ja valvoa demokraattisesti näiden instituutioiden toimintaa:

”...construire des formes de gestion alternative, où sociétaires et travailleurs des institutions publiques, coopératives et/ou mutualistes peuvent choisir librement la direction de leurs institutions et exercer un contrôle démocratique quant au fonctionnement de ces institutions.” (Benamrane 2009b)

Toisin sanoen globalisaatiokriitikot taistelevat terrorin globalisaation muuttamiseksi toivon globalisaatioksi, kuten Ulrich Beck (2005, 286) asian ilmaisi. Myös tässä G20-kokousta koskevassa kommentissa vaaditaan vaihtoehtoista globalisaatiota:

”G20-kokouksen lopputulema on oikean suuntainen, mutta jäi puolitiehen. Kokonaisuudessaan kokous valitsi strategian, joka tähtää kuplan uudelleen luomiseen. Kokous otti kuitenkin useita askelia, jotka ovat linjassa vaihtoehtoista globalisaatiota ajavan liikkeen vaatimuksien kanssa.” (Attac 2009b)

Mario Candeias (2011, 223–225) katsoo finanssikriisiä vasemmistolaisten voimien kannalta mahdollisuutena tuoda esiin vaihtoehtoisia kehityspolkuja. Kriisistä voidaan myös

attacilaisten mielestä oppia. Se ei ole yksinomaan negatiivinen asia vaan siinä piilee mahdollisuus muutokseen, vaihtoehtoiseen järjestelmään. Esimerkiksi kansalaisliikkeille kriisi nähdään mahdollisuutena saada äänensä kuuluviin:

”Kansalaisliikkeille kriisi on ennen kaikkea mahdollisuus.” (Eskelinen 2009)

6.2.2 Tehokkaampaa talouden sääntelyä ja valvontaa

Globalisaation negatiiviset vaikutukset ovat luoneet tarpeen hallita sitä politiikan keinoin (Jokisipilä 2004, 7). Globalisaation negatiivisten seurausten hallitsemiseksi Attac on vaatinut talouden sääntelyn ja valvonnan kehittämistä kansallisella ja kansainvälisellä tasolla (Ruggiero 2002, 52). Myös tutkimani globalisaatiokriitikot näkevät, että maailman taloustilanteen elvyttämiseksi tarvitaan tehokkaampaa talouden sääntelyä ja valvontaa sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Suomen attacilaisten kohdalla tämä vaatimus painottui erityisen voimakkaasti aineistossa. Teemaa analyysissäni kuvaa yläluokka ”talouden sääntelyn ja valvonnan tehostaminen”. Attacilaisten mukaan maailma tarvitsee aktiivista ja globaalia talouspolitiikkaa. Esimerkiksi julkishyödykkeiden jakelu halutaan kansainväliseen valvontaan. Seuraavassa lainauksessa toivotaan pääoman kierron hillitsemistä, jolla voitaisiin ratkaista vastakkainasettelu vapaakaupan ja protektionismin välillä:

”...comment dépasser le dilemme libre-échange/protectionnisme? En freinant la circulation des capitaux...” (Harribey 2009d)

Suvi Ervamaa (2004, 49) toteaa Attacin vastustavan ajatusta markkinoiden itsesääntelystä. Markkinoiden itsesääntely ei tämänkään tutkimuksen perusteella attacilaisten mukaan toimi ja sen todistaa finanssikriisi. Markkinat kaipaavatkin aktivistien mielestä demokraattista sääntelyä ja valvontaa. Poliittiselle vallalle täytyy palauttaa vastuu talouden sääntelystä markkinoiden itsesääntelyn sijaan:

”Markkinoiden valvontaa ja ennustettavuutta on mahdollista lisätä vain, jos markkinoiden poliittisuus otetaan lähtökohdaksi. Myös markkinoita voidaan säädellä laeilla. Suvereenisuuden palauttaminen poliittiselle vallalle edellyttää, että poliittinen valta säättää lakeja, joiden avulla markkinoiden toimintaa voidaan valvoa nykyistä paremmin.” (Alanko-Kahiluoto 2008)

Myös ranskalaisen aktivistin mielestä maailmanlaajuinen finanssikriisi osoittaa, että valtioiden ja muiden tahojen, jotka ovat vastuussa kapitalismista, täytyy nyt puuttua markkinoiden itsesääntelyyn:

”Et voilà cette crise financière mondiale...qui obligent États et directoires en charge du capitalisme mondial à s’impliquer et à écorner les règles d’or de non intervention dans le bon fonctionnement et les capacités d’autorégulation reconues aux marchés!” (Benamrane 2008d)

Paul Krugman (2009, 186 ja 199–200) peräänkuuluttaa tehokkaampaa valvontaa niille toimintoille, jotka rahoitusmarkkinoiden kriisissä joudutaan pelastamaan. Myös tutkimani attacilaiset vaativat käytössä oleviin rahoitusinstrumentteihin puuttumista tai niiden kieltämistä, kuten seuraavassa lainauksessa todetaan:

”...monet erilaiset toimet ovat tarpeen tulevien kriisien estämiseksi. Tarvitaan avoimuutta, rahoitusinstrumentteihin puuttumista tai jopa niiden kieltämistä, uusia veroja ja viranomaiskoordinaatiota.” (Attac 2009a)

Vincenzo Ruggieron (2002, 52) mukaan Attac onkin vaatinut uusien talouden sääntelyä ja valvontaa tehostavien instrumenttien kehittämistä. Tutkimieni attacilaisten mielestä myös esimerkiksi kansainvälisiin kirjanpito- ja riskienhallintastandardeihin tulee puuttua. He toivovat kansainvälisten kirjanpitostandardien ottamista uudelleen keskusteluun ja julkisen tiedonsaannin parantamista yritysten toiminnasta:

”On korkea aika miettiä, haluammeko antaa tulevaisuutemme rahoituksen ammattilaisten haltuun vai haluammeko laatia uudet demokraattiset pelisäännöt rahoitusmarkkinoille...Kansainväliset kirjanpitostandardit pitää ottaa uudelleen keskusteluun ja julkista tiedonsaantia yritysten toiminnasta pitää parantaa.” (Sorsa 2008b)

Attac on myös pyrkinyt edistämään yhteiskunnallista avoimuutta ja vaatinut pankki- ja vakuutustoiminnan sääntelyä niin, ettei se vahingoita kansalaisten ja ympäristön hyvinvointia (ks. Meriläinen 2002, 30; Attac 2011). Tarkastelemieni attacilaisten mukaan muun muassa hedgerahastoja ja muita riskialttiita sijoitusmuotoja tuleekin säädellä. Myös liiketoiminnan avoimuutta halutaan lisätä ja pankkeja ja pankkialaisuuksia valvoa. Markkinoille aktivistit toivovat läpinäkyvyyttä. Seuraavan sitaatin esittäjä peräänkuuluttaa liiketoiminnan avoimuutta finanssikriisin ratkaisemiseksi. Hän vaatiikin riskialttiiden sijoitusmuotojen, kuten hedge-rahastojen saattamista sääntelyn kohteeksi:

”Rahoitusmarkkinakriisin ratkaisu edellyttää monia toimenpiteitä. Yksi kiireellisimmistä on turvata liiketoiminnan avoimuus kaikilla tasoilla...Rahoitusmarkkinoilla tämä edellyttää esimerkiksi riskialttiiden hedge-rahastojen tuomista säätelyn piiriin riippumatta siitä, toimivatko ne niin sanotuissa tavallisissa valtioissa vai veroparatiiseissa...Toimenpiteitä ei kuitenkaan saa rajata vain hedge-rahastoihin, vaan yleisemmin kaikkiin sijoitusmuotoihin, jotka tarjoavat mahdollisuuksia riskialttiiseen, salailuun perustuvaan toimintaan.” (Ylönen 2009)

Säätelyn tehostamiseksi globalisaatiokriitikot ovat ehdottaneet esimerkiksi kansainvälisten liiketoimien verottamista, kuten James Tobinin ehdotuksessa spekulatiivisten valuutansiirtojen rajoittamisesta verolla. Attac on nimensäkin puolesta valuutansiirtoveroa kannattava yhdistys. (Sachs 2003, 230–231; Meriläinen 2002, 30; Lindholm 2005b, 234.) Tässäkin tutkimuksessa vaatimus kansainvälisten, taloutta säätelevien verojen luomisesta nousi esiin. Valuutanvaihtoveroa ja Tobinin veroa käsiteltiin kirjoituksissa monessa yhteydessä. Valuutanvaihtovero tekisi globalisaatiokriitikoiden mielestä tarpeettomaksi muun muassa valuuttakeinotteluun varautumisen ja olisi askel kohti avoimempia sekä demokraattisemmin säädeltyä rahoitusmarkkinoita, kuten seuraavista sitaateista on luettavissa:

”Oikein toteutettuna valuutanvaihtovero tekisi tarpeettomaksi reservien haalimisen valuuttakeinottelun varalle, sillä vero tekisi keinottelusta kannattamatonta.” (Attac 2009a)

”...valuutanvaihtovero on pieni mutta tärkeä askel kohti avoimempia ja demokraattisemmin säänneltyjä rahoitusmarkkinoita.” (Sauli 2009c)

Marcos Ancelovicin (2002, 12) mukaan Tobinin veroa alettiin vaatia Ranskassa Aasian finanssikriisin puhjettua markkinoiden kuriin saamiseksi. Myös tuoreimman finanssikriisin yhteydessä ranskan attacilaiset peräänkuuluttavat kansainvälisiä veroja. Esimerkiksi seuraavan sitaatin esittäjä bloggasi aprillipilana, että G20 aikoo ottaa käyttöön globaalit verot rahoitustuotoille ja hiilelle. Bloggaaja halusi pilallaan osoittaa, mitä G20:n johtajien tulisi hänen mielestään tehdä.

”Attac France salue la décision du G20 de mettre en place des taxes globales sur les revenus financiers et le carbone...il s’agit l’à d’un poisson d’avril, destiné à montrer ce qu’il faudrait faire, et que les dirigeants du G20 se gardent bien de faire.” (aiouto 2009a)

Tobinin veron lisäksi veroparatiisien poistaminen on ollut keskeisiä vaatimuksia Attacin listalla (Ylä-Anttila 2010, 75). Attacilaiset vaativat finanssikriisikirjoituksissaankin veroparatiisien sääntelyä, kuten seuraavassa lainauksesta tulee ilmi:

”Veroparatiisien kuriin saamiseksi tiedonvaihdon tehostaminen ja OECD:n veroparatiisilistauskäytäntöjen kiristäminen riittäisivät.” (Sauli 2008a)

Myös seuraavan ranskalaisen bloggaajan mielestä veroparatiisit täytyy saada sääntelyn mekanismien kohteeksi:

”Les paradis fiscaux...devront faire l’objet de mécanismes concertés de régulation...” (Benamrane 2008e)

6.2.3 Kansainvälistä yhteistyötä

Attac on kampanjoinut kansainvälisen yhteistyön, kansainvälisten talouteen liittyvien sopimusten ja talouden sääntelyä ja valvontaa tehostavien instrumenttien kehittämisen puolesta sekä Euroopan että koko maailman tasolla (Ruggiero 52–53). Myös tässä tutkimuksessa globalisaatiokriitikot tuovat esille, että talouden tehokkaampi sääntely ja valvonta edellyttävät kansainvälisen yhteistyön kehittämistä. Yläluokka ”kansainvälisen yhteistyön kehittäminen” edustaa tätä ratkaisuehdotusta. Globaalit markkinat tarvitsevat kansainvälisiä, hallitustenvälisiä lakeja, kuten seuraavassa lainauksessa todetaan:

”Jos markkinat ylittävät valtioiden rajat, on markkinoita koskevien lakienkin oltava hallitustenvälisiä ja kansainvälisiä.” (Alanko-Kahiluoto 2008)

Julkisen sääntelyn organisointi voisi aktivistien mielestä tapahtua YK:n kautta. Esimerkiksi riskienhallintaan toivotaan kaikkia toimijoita sitovat säännöt, joiden luomisesta sovittaisiin YK:n piirissä:

”Riskienhallintaan pitäisi muodostaa...kansainvälisesti kaikkia rahoitusalan toimijoita sitovat standardit...Standardien luomiseen oikea paikka on YK...” (Sorsa 2008c)

Myös tämän bloggaajan mielestä julkista sääntelyä pitäisi nopeasti kehittää. YK olisi hänen mielestään siihen juuri oikea paikka:

”De la nécessité de mettre en place de toute urgence une ferme régulation publique dont le pivot sera d’abord politique, c’est à dire organisée par l’ONU...” (Cossart 2008)

YK ei kuitenkaan nykyisellään kelpaa globalisaatiokriitikoille vaan kaipaa syvää uudistusta. Attac onkin tähdännyt kansainvälisten talousinstituutioiden uudistamiseen ja kehittämiseen demokraattisempaan suuntaan (Meriläinen 2002, 30). Seuraava kirjoittaja vaatii YK:n kehittämistä demokraattisemmaksi, kaikkia maailman valtioita edustavaksi ja tehokkaammaksi. Lisäksi kirjoittajan mielestä maailmankansalaiset pitäisi saada mukaan valvomaan järjestöä:

”La solution pertinente relève d’une refonte urgente et profonde de l’ONU sur des bases de plus de démocratie, de représentativité des Etats et des peuples et d’efficacité, évaluée et suivie par de citoyens du monde plus conscients des enjeux et du devenir de l’humanité.” (Benamrane 2008f)

Raimo Väyrysen (2010, 113) mielestä täytyisi kehittää globaalin hallinnan malli, joka heijastaa taloudellisen vallan jakoa. IMF:ssa ja G20:ssa on hänen mukaansa oikeanlaisia piirteitä, mutta ne eivät voi olla lopullisia ratkaisuja. Myös attacilaiset vaativat YK:n lisäksi muidenkin talousinstituutioiden pikaista uudistamista. He ehdottavat ylikansallisten organisaatioiden, kuten IMF:n ja WTO:n tehtävien ja rakenteen pohtimista. IMF:n, keskuspankkien ja valtioiden roolit sääntelyssä täytyy attacilaisten mukaan määrittellä uudelleen:

”...on luotava kokonaan uusi kansainvälinen rahoitusarkkitehtuuri ja määritettävä uudelleen keskuspankkien, valuuttarahasto IMF:n ja valtiollisen sääntelyn roolit...Monet vaikutusvaltaisimmat tutkijat ovat viime aikoina julistaneet, että kansainvälinen yhteistyön sääntelyssä on pitkällä aikavälillä ainoa keino maailmanlaajuisten rahoituskriisien ratkaisuun.” (Sorsa 2008b)

G20:n, NATO:n ja OECD:n tilalle tulisi attacilaisten mielestä perustaa uusi järjestö, joka edustaa koko maailmaa – ei vain valittuja, rikkaita valtioita. G20, NATO tai OECD eivät voi seuraavan kommentoijan mukaan johtaa maailmaa demokraattisesti ja koko maailmaa edustaen, eivätkä ne voi korjata globaalin kriisin seurauksia:

”Le G20 n’a pas plus de légitimité que le G8, le G5, le G4 ou d’autres directoires comme l’OTAN, l’OCDE pour diriger le monde sur une base

démocratique et représentative, capable de proposer et le mettre en oeuvre des politiques durables susceptibles de corriger des effets des crises mondiales.” (Benamrane 2008f)

Myöskään tämä bloggaaja ei pidä G20:ta legitiiminä päättämään koko ihmiskunnan asioista. Vain uudistetulla YK:lla voisi hänen mukaansa olla tähän mandaatti:

”G20 ne possède aucune légitimité pour décider au nom de l’ensemble de l’humanité. Seule une ONU refondée pourrait avoir une telle prétention.” (Delepouve 2008)

Aktivistit kannattavat myös maailmanlaajuista kokousta uuden rahoitusarkkitehtuurin luomiseksi ja tiedonvaihdon tehostamista kansainvälisellä tasolla.

6.2.4 Valta takaisin valtiolle

Attac katsoo globalisaation rajoittavan demokraattisten instituutioiden valtaa ja vähentävän valtioiden itsenäisyyttä. Siksi he ovat vaatineet talouden sääntelyn ja valvonnan tehostamista myös kansallisella tasolla (Ruggiero 2002, 51–52). Myös tutkimani attacilaiset peräänkuuluttavat valtioiden sääntelemiä markkinoita. Esimerkiksi tämän kirjoittajan mielestä suvereenit valtiot vastaavat viime kädessä sääntelystä:

”...les Etats souverains resteront...en dernier instance les seuls acteurs de la régulation.” (Benamrane 2008e)

Leo Panitchin ja Martijn Koningsin (2011, 51–52) mukaan rahoitusalan valtaa voitaisiin vähentää esimerkiksi valtioiden väliintulolla. Myös tarkastelemanı attacilaiset toivovat julkisen valtaa apuun taloustilanteen kohentamiseksi. Heidän mielestään valta pitäisi palauttaa markkinoilta takaisin poliittiselle vallalle, kuten seuraavassa lainauksessa todetaan:

”Suvereenisuuden palauttaminen poliittiselle vallalle edellyttää, että poliittinen valta säättää lakeja, joiden avulla markkinoiden toimintaa voidaan valvoa nykyistä paremmin.” (Alanko-Kahiluoto 2008)

Talous tarvitsee attacilaisten mukaan viranomaiskoordinaatiota ja kansallisten pelisääntöjen luomista. Valtion pankeille antamalle elvytysrahalle vaaditaan tiukempia ehtoja, kuten seuraavassa kommentissa:

”Julkisen vallan pitää tehdä selväksi, että tästä eteenpäin ongelmiin joutuneita rahoitusalan yrityksiä ei pelasteta automaattisesti konkurseilta ja likviditeettiongelmilta, vaan molempiin tapauksiin laaditaan selkeät pelisäännöt. Näitä pelisääntöjä voidaan laatia kansallisissa viitekehyksissä.”
(Sorsa 2008c)

Suvi Ervamaan (2005, 31) mukaan Suomessa Attac on keskittynyt turvaamaan erityisesti pohjoismaista hyvinvointivaltiota ja julkisia palveluja, jotka viittaavat Arto Lindholmin (2005a, 230) mielestä vasemmistolle tärkeisiin arvoihin. Vaatimuksessa julkisen vallan vahvistamisesta onkin havaittavissa ideologinen ero suomalaisten ja aktivistien mielipiteiden välillä. Suomalaiset painottavat pohjoismaisen hyvinvointivaltion roolia sääntelyssä, kun taas ranskalaiset puhuvat julkisten palvelujen säilyttämisen tärkeydestä. Nimesinkin suomalaisten globalisaatiokriitikoiden näkemyksiä kuvaavan yläluokan ”julkisen vallan roolin vahvistamiseksi ja pohjoismaiseksi hyvinvointivaltioksi”. Ranskalaisten mielipiteisiin taas viitataan yläluokalla ”julkisen vallan roolin vahvistaminen ja julkisten palvelujen säilyttäminen”. Tämän Suomen Attacin edustajan mielestä pohjoismainen hyvinvointivaltio on toimiva malli valtiosta, jossa markkinoiden ylivaltaa on rajoitettu demokratian keinoin:

”Pohjoismainen hyvinvointivaltio on malliesimerkki yhteiskunnasta, jossa markkinoiden ylivaltaa on haluttu rajoittaa demokratian puitteissa.” (Sauli 2008b)

Suomalaisten julkista valtaa koskevissa puheenvuoroissa korostuu siis valtion rooli sääntelyssä. Sen sijaan ranskalaiset näkevät valtion ennemminkin julkisten palvelujen tuottajana sekä ylläpitäjänä ja toivovat tämän roolin vahvistumista. Seuraavassa sitaatissa todetaankin, että kriisin aikana yhteisten varojen tulisi päätyä julkisten palvelujen rahoittamiseen:

”Nous avons besoin, en temps de crise, de dégager des ressources collectives pour financer les services publics...” (Theuliere 2009)

Attac on vastustanut terveydenhuollon, koulutuksen ja valtion yhtiöiden yksityistämistä, koska järjestön mielestä julkisten palvelujen saatavuus täytyy pystyä turvaamaan kaikille kansalaisille (Meriläinen 2002, 30). Myös seuraavassa sitaatissa vaaditaan sosiaaliturvajärjestelmän suojelemista:

”Il faut protéger nos systèmes sociaux...” (Harribey 2009d)

Lisäksi pankkien ja vakuutusyhtiöiden kansallistaminen olisi ranskalaisten aktivistien mielestä kannatettava ajatus. Seuraava kirjoittaja näkee, että tämä helpottaisi luottopolitiikan suunnan kääntämistä kohti kollektiivisia ja sosiaalisia tarpeita, jos palkansaajat tulisivat valvomaan prosessia:

“...la nationalisation de toutes les banques et assurances. Cette mesure... faciliterait, si elle était accompagnée d’un contrôle des salariés, la mise en place d’une politique de crédit tournée vers les besoins collectifs et sociaux.” (aiouto 2008).

6.2.5 Kansalaislähtöistä demokratiaa

Arto Lindholmin (2005b, 91) tutkimuksen perusteella suomalaiset globalisaatiokriitikot ovat olleet huolissaan yksilöiden vaikutusvallan vähenemistä. Attac (2011) onkin halunnut edistää kansalaislähtöistä demokratiaa ja yhteiskunnallista avoimuutta. Järjestö on kampanjoinut paikallisen demokratian lisäämisen ja aktiivisen kansalaisuuden puolesta sekä nähnyt tärkeänä kansalaisten osallistumisen talouden sääntelyyn. (Ruggiero 52–53.) Myös finanssikriisin yhteydessä Suomen attacilaiset vetoavat kansalaislähtöisen demokratian ja aktiivisen kansalaisuuden puolesta. Heidän mielestään demokraattisen talousjärjestelmän saavuttamiseksi kansalaisyhteiskunnan tulisi aktivoitua rahoituskysymyksissä ja nostaa poliittiseen keskusteluun rahoituksen riskit. Tätä finanssikriisin ratkaisuehdotusta Suomea koskevassa analyysissäni kuvaa yläluokka ”kansalaislähtöinen demokratia ja aktiivinen kansalaisuus”. Esimerkiksi seuraavassa lainauksessa eläkerahastoaktivismia ehdotetaan yhdeksi mahdollisuudeksi rahoitusasioiden esiin nostamiseen kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välillä:

”Eläkerahastoaktivismi lieneekin lyhin tie rahoituksen uudelleenpolitisointiin kansalaisyhteiskunnan piirissä.” (Sorsa 2008b)

Myös Mario Candeias (2011, 223–225) toivoo uusliberaalille globalisaatiolle vaihtoehtoja, joissa otetaan huomioon osallisuuden laajentaminen. Kansalaisliikkeiltä suomalaiset globalisaatiokriitikot toivovat ehdotuksia rahoitusarkkitehtuurin uudistamiseksi, kuten seuraavassa sitaatissa:

”Kansalaisliikkeille kriisi on ennen kaikkea mahdollisuus...Liikkeiden täytyisi kuitenkin myös tarjota konkreettisia ehdotuksia siitä, miltä uuden rahoitusarkkitehtuurin tulisi näyttää.” (Eskelinen 2009)

Vincenzo Ruggiero (52–53) toteaa Attacin havittelevan muun muassa yritysten osallistumista paikalliseen kehitykseen rahallisella avustuksella. Suomen attacilaiset katsovatkin, että yritykset täytyy saada yhteiskuntavastuuseen nimenomaan kansalaispainostuksen kautta, kuten seuraavassa kommentissa todetaan:

”Rahoitusalan yrityksille on myös kansalaispainostuksen kautta osoitettava, että vastuuton sijoitus-, lainaus- ja epämääräisesti rakenteistettu rahoitustoiminta ei ole yhteiskuntavastuullista – näin ollen vastuu muutoksesta on yhtä paljon meillä kansalaisilla kuin poliitikoillakin.” (Sorsa 2008c)

Suomalaisten ja ranskalaisten näkemykset kansalaislähtöisestä demokratiasta poikkeavat hieman toisistaan. Suomalaiset painottavat kansalaisyhteiskunnan velvollisuutta puuttua talouspolitiikan kysymyksiin. Aktiivisuuden ja aloitteen tulisi lähteä kansalaisista itsestään. Tulkitsin tämän vaatimuksen viittaavan aktiiviseen kansalaisuuteen. Esimerkiksi seuraavassa sitaatissa kansalaisten velvollisuutena pidetään globaalin talouspolitiikan valvomista, kyseenalaistamista ja aktivoimista:

”Kansalaisten velvollisuus on pysyä valveilla, kyseenalaistaa ja vaatia aktiivista, globaalia talouspolitiikkaa.” (Sauli 2008b)

Myös Ranskan attacilaiset peräänkuuluttavat kansalaisyhteiskunnan roolin vahvistamista talouspolitiikan valvonnassa. Ranskalaisten kohdalla kansalaislähtöisen demokratian vaatimuksessa ei kuitenkaan painotu kansalaisten aloitteellisuus ja velvollisuudentunto. Sen sijaan ranskalaiset puhuvat oikeudesta kansalaislähtöiseen demokratiaan talouden valvonnassa. Esimerkiksi seuraavassa sitaatissa kuvataan ensimmäisen askeleen ottamista kohti kansalaisten oikeutta talouden demokraattiseen valvontaan:

”...un premier pas vers...du droit de contrôle démocratique des citoyens sur la gestion...” (Benamrane 2008d)

Tässä sitaatissa taas luotto- ja pankkitoiminta halutaan kansalaisten ja työntekijöiden valvonnan alle:

”...des opérations de crédit et de banque, sous contrôle citoyen des utilisateurs et des travailleurs...” (Benamrane 2009a)

Ranskan attacilaiset havittelevat aktiivisen kansalaisuuden sijaan voimien yhdistämistä globaalilla tasolla ja maailmanyhteiskunnan aktivoitumista. Nimesinkin ranskalaisten aktivistien näkemyksiin viittaavaan yläluokan ”kansalaislähtöiseksi demokratiaksi ja aktiiviseksi maailmanyhteiskunnaksi”. Esimerkiksi seuraavassa sitaatissa Ranskan attacilainen toivoo uuden maailmanyhteisön rakentamisen aloittamista:

”On aura alors posé une pierre dans la construction d’une nouvelle société mondiale.” (Benamrane 2009a)

Myös tässä lainauksessa puhutaan voimien yhdistämisestä. Kirjoittajan mukaan ihmisten ainoa toivo on ilmaista vihansa ja nousta kapinaan. ”Emme maksa heidän kriiseistään.” Näin kuuluu toteama, jota meidän kakkien pitäisi kirjoittajan mielestä yhteisvoimin huutaa tänä huonona aikana, jolloin pahin on vielä edessä, jos emme tee mitään:

”Le seul espoir pour les peuples consiste à manifester leur colère et à se révolter. ”Nous ne paierons pas pour leurs crises”, tel est les cri qui doit tous nous unir en cette période où le pire est encore à venir, si nous ne faisons rien.” (Tosti 2009c)

Tässä sitaatissa taas ympäristöstään ja ihmiskunnan tulevaisuudesta tietoinen maailmanyhteiskunta halutaan valvomaan YK:n uudistamista:

”La solution pertinente relève d’une refonte urgente et profonde de l’ONU...évaluée et suivie par de citoyens du monde plus conscients des enjeux et du devenir de l’humanité.” (Benamrane 2008f)

6.2.6 Oikeudenmukaisuutta ja kestäväää kehitystä

Globalisaatiokriitikot ovat kamppailleet maailmanlaajuisen sosiaalisen ja taloudellisen oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien ja ympäristönsuojelun puolesta (Väyrynen 2001, 125; Dufour 2009, 317 ja 336). Kasvava epätasa-arvo rikkaiden ja köyhien välillä on Anthony Giddensin (xx–xxi) mielestä monelle globalisaatiokriitikolle toiminnan lähtökohta. David Heldin ja Anthony McGrewn (2005, 121) mukaan aktivistit tavoittelevatkin tasa-arvoon, yhteiseen hyvään sekä luonnon kanssa sopusoinnussa elämiseen perustuvia yhteisöjä. Myös attacilaisten finanssikriisiä koskevalla asialistalla vaaditaan sekä oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa että kestäväää kehitystä. Näitä teemoja vastaa analyysissäni yläluokka ”oikeudenmukaisuuden ja kestävään kehityksen edistäminen”. Suomen attacilaiset havittelevat toisenlaista globalisaatiokehitystä, joka ottaa huomioon sosiaalisen tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden sekä maiden sisällä että globaalilla tasolla. Esimerkiksi seuraavassa lainauksessa sosiaalista eriarvoistumista pidetään uusliberalismin suurimpana ongelmana. Kirjoittaja peräänkuuluttaa valtioiden toimintaa sosiaalisen tasa-arvon edistämiseksi:

”...pahin uusliberalismin aiheuttama kriisi, sosiaalinen eriarvoistuminen sekä valtioiden sisäisesti että globaalisti, on paheneva ongelma. Valtioiden tulisi suunnata interventionsa sosiaalisen tasa-arvon edistämiseksi eikä pankkiirien pelastamiseksi.” (Eskelinen 2009)

Suomalaiset globalisaatiokriitikot havittelevat uusliberalismin tilalle demokraattisempaa ja oikeudenmukaisemmin ihmisiä kohtelevaa järjestelmää. Yhteistä hyvää palvelevat markkinat on seuraavan kommentin perusteella mahdollista luoda kehittämällä talouden sääntelyä:

”Tärkeää on oppia tästä kriisistä ja tähdätä siihen, ettei sama enää toistu. Tämä ei ole mahdollista ilman aitoja sääntelytoimia, joilla luodaan yhteistä hyvää palvelevat markkinat.” (Attac 2009a)

Suomalaiset toivovat myös solidaarisuutta köyhempiä kohtaan ja rahoitusta rikkaammilta mailta etelän maiden kehitykseen. Tämä kirjoittaja kehottaa pohtimaan rahoitusta globaalien etelän yhteiskunnallisen kehityksen kannalta:

”Globaalin etelän asukkaita taas kiinnostaa, miten rahoitusta voitaisiin paremmin kanavoida yhteiskunnalliseen kehitykseen.” (Sorsa 2008b)

Suomalaisten tähdätessä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen myös globaalilla tasolla Ranskan attacilaiset puuttuvat etenkin tuloeroihin ja työttömyyteen oman maan sisällä. Esimerkiksi seuraava ranskalainen aktivisti päivittelee huikeaa epätasa-arvoa, joka on aivan eri luokkaa kuin 1920-luvulla ja ihmettelee, miksi sitä ei tuomita tai edes tunnusteta:

”La seule cause première de l’extravagance des montants brassés sur les marchés financiers, à savoir les inégalités faramineuses, sensiblement plus importantes et généralisées que dans les années 1920, n’est pas condamnée, ni même signalée.” (Cossart 2008)

Myöskään seuraava bloggaaja ei voi hyväksyä sitä, että ökyriikkaat rypevät luksuksessa aikana, jolloin saarnataan maltillisuuden ja planeetalle kestävien elämäntapojen puolesta. Kirjoittaja vaatiikin tulokattoa ja suuromaisuuksien verottamista:

”...on ne peut tolérer, à l’heure où l’on prêche la sobriété et des modes de vie soutenables pour la planète, qu’une caste d’ultrariches se vautrent dans un tel luxe, c’est une question de cohésion sociale et écologique. C’est pour cela que nous avons besoin de plafonner les hauts revenus et de taxer les grandes fortunes...” (Theuliere 2009)

Ranskan attacilaiset tekevät ehdotuksia myös työttömyystilanteen korjaamiseksi. Eräs aktivisti tarjoaa ratkaisuksi työttömyydestä ja pätkätöistä kärsiville maille työajan vähentämistä. Tällä toimenpiteellä lisättäisiin kirjoittajan mukaan työpaikkoja:

”...la réduction du temps de travail pour répartir les emplois disponibles est cruciale. Pour des raisons internes à nos pays croulant sous le chômage et la précarité. (Harribey 2009d)

Lisäksi attacilaiset muistuttavat kestäväen kehityksen tärkeydestä uuden ihmisille, eläimille ja ympäristölle kestävämmän talousjärjestelmän kautta. Esimerkiksi seuraavassa lainauksessa ahneuteen ja kestäättömään kasvuun perustuvan järjestelmän tilalle toivotaan turvallisempaa ja demokraattisempaa järjestelmää, joka perustuu tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen:

”Pakko on kuitenkin uskoa, että ihmiskunta tulee järkiinsä, ja luo tilalle turvallisemman ja demokraattisemman järjestelmän, joka ei perustu ahneuteen ja kestäättömään kasvuun, vaan tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen.” (Saramo 2008)

Tämä bloggaaja taas arvostelee sitä, ettei vaatimuksia julkishyödykkeiden saattamisesta kansainvälisen oikeuden valvonnassa koko maailman väestön käyttöön ja pyrkimystä planeetaan suojeluun, kuulla eikä nosteta esiin:

”Le mise en oeuvre, sous la protection d’un droit international qui ne soit pas celui des marchés, de biens publics au service de l’ensemble de la population mondiale et visant à préserver la planète, n’est bien entendu pas évoquée.” (Cossart 2008)

Seuraavan sitaatin mukaan finanssikriisin aikana kollektiiviset resurssit tuleekin valjastaa yhteiskuntamme ekologisen rakennemuutoksen rahoittamiseen, globaaleihin julkishyödykkeisiin ja kehitysapuun:

”Nous avons besoin, en temps de crise, de dégager des ressources collectives pour financer la reconversion écologique de notre société, les biens public mondiaux, l’aide au développement.” (Theuliere 2009)

7 POHDINTA

Vuonna 2007 Yhdysvaltain rahoitusmarkkinoiden ongelmista käynnistyneen finanssikriisin seurauksena globaali talous ajautui syvimpään taantumansa sitten 1930-luvun suuren laman. Pankkikriisi levisi Yhdysvalloista Eurooppaan, joka on taistellut siitä asti velkakriisin kourissa. Suomessakin on riideltä Kreikan ja Portugalin tukipaketteihin osallistumisesta ja puhuttu jo markkaan palaamisesta. Rahan valtaa vastaan on marssittu niin New Yorkissa, Lontoossa kuin Kairossakin. Muiden muassa David Harvey (2011, 233–261) näkeekin kapitalismin yhteiskuntajärjestelmänä olevan kriisissä. Ratkaisuja kriisin voittamiseksi etsitään.

Tässä tutkimuksessa tavoitteenani oli selvittää, millaisia käsityksiä globalisaatiokriitikoilla on tuoreimmasta maailmanlaajuisesta finanssikriisistä. Halusin tutkia ensinnäkin, miksi globalisaatiokriitikoiden mukaan maailmantalous ajautui kriisiin ja keitä tilanteesta on heidän mukaansa syyttämisen. Toiseksi tarkastelin globalisaatiokriitikoiden ehdotuksia kriisin ratkaisemiseksi. Koska finanssikriisi on luonteeltaan globaali, näin tärkeänä tuoda tutkimukseen mukaan eri maista tulevien globalisaatiokriitikoiden ajatuksia. Valitsin aineistooni suomalaisten ja ranskalaisten aktivistien kirjoituksia, joita vertailin keskenään. Aineiston rajaamiseksi keskityin kuvaamaan finanssikriisin alkuaikaa ja yhtä globalisaatiokriittistä järjestöä, Attacia.

Yleisesti ottaen tutkimuksessani ei löytynyt kovin suuria eroja suomalaisten ja ranskalaisten globalisaatiokriitikoiden näkemysten välillä. Samat teemat toistuivat molempien maiden aktivistien puheenvuoroissa. Folke Sundman (2001, 222) huomauttaakin, että suomalaisessa globalisaatiokeskustelussa on ollut hyvin vähän omintakeisesti suomalaista. Kuitenkin joitakin eroavaisuuksiakin tuli analyysissäni ilmi. Ennakko-oletuksenani oli, että globalisaatiokriitikot syyttävät finanssikriisistä ennen kaikkea talouden globalisaatiota, kuten muiden muassa Jan Aart Scholte (2001, 600) on todennut. Lisäksi globalisaatiokriitikot ajattelivat talouden globalisaation olevan yksi merkittävimmistä syistä Itä-Aasian talouskriisin kohdalla (ks. Väyrynen 2000, 55; Castells 2003, 3; Sachs 2003, 230–231; Smith 2005, 297). Tutkimukseni perusteella sekä suomalaiset että ranskalaiset globalisaatiokriitikot nostavatkin yhdeksi finanssikriisin suurimmista syistä uusliberaalin talouden globalisaation. Ranskan attacilaiset pitävät

talouden globalisaatiota jopa kriisin tärkeimpänä syynä. Tutkimukseni perusteella ranskalaiset tuntuvatkin suhtautuvan globalisaatioon kriittisemmin kuin suomalaiset. Ranskalaiset vastustavat kapitalismia ja koko uusliberaalia järjestelmää. Suomalaiset taas näkevät globalisaatiossa myönteisiäkin puolia ja puuttuvat vain ilmiön kielteisiin seurauksiin. Ranskalaisten globalisaatiokielteisyys voi selittyä esimerkiksi äärivasemmiston suurella painoarvolla Ranskan globalisaatiokriittisessä liikkeessä (Dufour 2009, 332). Sen enempää suomalaiset kuin ranskalaisetkaan aktivistit eivät halua nimetä kriisille ketään yksittäistä syyllistä, vaan heidän mukaansa syy on syvällä uusliberaalissa järjestelmässä. Yksittäisten ihmisten osoittaminen kätkee globalisaatiokriitikoiden mielestä kriisin oikean syyn eli globalisoituneen talousjärjestelmän. Attacilaiset tarkastelevat siis finanssikriisiä järjestelmäongelmana. Tätä mieltä ovat myös David Harvey (2011, 238) sekä Yrjö Kallinen, Juha Koivisto ja Antti Rahikainen (2011, 25), jotka toteavat finanssikriisin olevan osoitus uusliberaalin kapitalismin rakenteellisista ongelmista.

Suvi Ervamaan (2004, 49) mukaan Attac vastustaa uusliberalismiin kuuluvaa käsitystä markkinoiden itsesääntelystä. Toisin kuin globalisaatiota finanssikriisistä syyttävät ranskalaiset, Suomen attacilaiset mieltävät finanssikriisin ennen kaikkea talouden sääntelyn ja valvonnan puutteen kriisiksi. Manuel Castellsin (vrt. 2010, xix–xx) näkemykset kriisin syistä ovat samansuuntaisia. Myös hän syyttää kriisistä muun muassa sääntelyn ja valvonnan puutetta. Ranskan attacilaisten teksteissä sääntelyn ja valvonnan puutetta ei käsitelty finanssikriisin syiden yhteydessä. Kuitenkin ranskalaisetkin vaativat talouden sääntelyn ja valvonnan tehostamista maailman taloustilanteen korjaamiseksi, joten on mahdollista, että tämä syy ei vain noussut esiin tässä aineistossa. Se, että kritiikki sääntelyn ja valvonnan puutteesta kuului vain Suomen aineistossa, voisi johtua esimerkiksi siitä, että suomalaisilla on yleensäkin vahva usko sääntelyyn ja hyvinvointivaltiolliseen ohjaukseen. Valtion taholta tapahtuvaa sääntelyä ja valvontaa asiassa kuin asiassa ei kyseenalaisteta, vaan holhoavan asenteen nähdään kuuluvan pohjoismaiseen hyvinvointiyhteiskuntaan. Ranskalaiset taas eivät ehkä samalla tavalla usko sääntelyn ja yhteiskuntapolitiikan mahdollisuuksiin. He voivat myös suhtautua valtiovaltaan ylipäätään kriittisemmin kuin suomalaiset.

Huolimatta siitä, että attacilaiset moittivat finanssikriisistä ennen kaikkea järjestelmää, oman osansa kirjoittajien syytöksistä saavat niin poliitikot, rahavalta, ylikansalliset yritykset ja talousinstituutiot kuin Yhdysvallatkin. Poliitikkojen uusliberalismia edistävää

toimintaa arvostelivat nimenomaan ranskalaiset aktivistit. Erityisesti poliittisen vallan ja rahavallan vastavuoroinen hyötysuhde kirvoitti kritiikkiä. Tulilinjalle pääsevät ne poliitikot, jotka istuvat pankkien hallituksissa ja kriisin tullessa vetäytyvät vastuusta. Myös aiempien tutkimusten mukaan globalisaatiokriitikoiden arvostelu on kohdistunut poliittiseen eliittiin, joka toimii kriitikoiden mukaan ihmiskunnan pienen vähemmistön parhaaksi (vrt. Held ja McGrew 2005, 85–85). Loogista onkin, että talouspolitiikan linjoista päättävät tahot, jotka ovat valinneet talouden globalisaation maailmantalouden seuraamaksi tieksi, saavat osansa aktivistien syytöksistä. Sen sijaan suomalaisten aktivistien kirjoituksissa tällaisia syytöksiä ei esiintynyt, mikä voi olla peräisin valtion ja kansalaisyhteiskunnan läheisestä suhteesta Suomessa (vrt. Ylä-Anttila 2010, 31). Suvi Ervamaa (2004, 54) toteaaakin, että valtiota ei Suomessa mielletä viholliseksi toisin kuin Ranskassa. Ranskalaiset näyttävät kyseenalaistavan poliitikkojen uusliberaalin agendan oikeutuksen. Sen sijaan suomalaiset globalisaatiokriitikot eivät ehkä koe samanlaista tarvetta arvostella valtiovaltaa, koska he saavat esimerkiksi rahallista tukea valtiolta ja äänensä kuuluviin mediassa sekä poliittisessa päätöksenteossa. Myös ay-liikkeen keskeinen asema ranskalaisessa globalisaatioliikkeessä voi vaikuttaa siihen, että kotimaan politiikkaan kohdistuva arvostelu nousi analyysissäni esiin. Suomessa taas Attac on keskittynyt eritoten maailmanpolitiikkaan. (vrt. Ylä-Anttila 2010, 97 ja 105.)

Suvi Ervamaa (2004, 53) näkee globalisaatiokriitikoiden olevan huolestuneita yhteiskunnallisen vallan siirtymisestä markkinavoimille ja suppean eliitin käsiin. Analyysini perusteella globalisaatiokriitikot pitävätkin rahoitusmarkkinoiden paisumista ja rahoitusalan toimijoiden vastuutonta voitontavoittelua yhtenä syynä finanssikriisin puhkeamiselle. Finanssialan toimijoiden ahneutta syyttävät kriisistä myös Raimo Väyrynen (Ulkopoliittisen instituutin 2009 mukaan) ja Bengt Holmström (2010, 39–40). Anna Simolan ja Esa Reunasen (2010, 9) mielestä meneillään oleva finanssikriisi onkin ollut erityisesti rahoitusalan kriisi. Kriisin ajauduttiin, vaikka rahoitusmarkkinoiden kasvusta ja luottomarkkinoiden riskeistä oli varoiteltu jo vuosien ajan. Attacilaiset kritisoivat uusliberalismiin kuuluvia rahoitusalan riskialttiita toimintamalleja, keinotekoisia voitontavoittelua ja holtitonta lainaamista. Sekä Manuel Castells (2010, xix–xx) että Jeffrey Sachs (2003, 230–231) toteavatkin finanssikriisin juurien löytyvät rahoitusmarkkinoiden luonteesta ja toiminnasta, jotka houkuttelevat yllilainaan. Myös Occypy Wall Street -mielenosoittajien protesti kohdistuu rahan valtaa vastaan (Kallinen ym. 2011, 16).

Globalisaatiokriitikoiden lempiboikotointikohteita ovat olleet myös ylikansalliset yritykset ja talousinstituutiot. Monikansallisilla yrityksillä on kriitikoiden mukaan liikaa valtaa ja ne toimivat köyhien maiden intresseistä välittämättä (vrt. Giddens 2002, xx–xxi). Kansainvälisten talousinstituutioiden globalisaatiokriitikot väittävät ajavan vain kaikista rikkaimpien ja vaikutusvaltaisempien asioita ja edistävän suuryritysten valtamahdollisuuksia (vrt. Väyrynen 2001, 5; Held ja McGrew 2005, 85–86). Tässäkin tutkimuksessa erityisesti pankkien, vakuutusyhtiöiden ja muiden rahoitusalan yritysten asemaa maailmantaloudessa kritisoivat sekä suomalaiset että ranskalaiset aktivistit. Attacilaiset arvostelevat yritysten olevan rikkaampia kuin monet maat ja moittivat niitä välinpitämättömyydestä sekä rikkauksien kasaamisesta eliitin hyväksi. Myös talousinstituutiot ja valtioiden väliset taloudelliset liittoumat, kuten WTO ja IMF saavat osansa syytöksistä tutkimissani kirjoituksissa. Leslie Sklair (2005, 55–56) näkeekin globalisaatiokriitikoiden arvostelun kohdistuvan transnationaaleihin yrityksiin ja instituutioihin, koska kriitikoiden mielestä kapitalistinen globalisaatio luo epätasa-arvoa ja ekologista kestättömyyttä. Attacilaisten kritiikki kohdistuu tutkimuksessani myös rikkaiden maiden välisiin liittoumiin, kuten G20:een. Raimo Väyrynen (2010, 121) toteaaakin, että G20 on hänen mielestään puoliksi väkisin finanssikriisin ratkaisemiseksi koottu elin. Lisäksi aktivistit osoittelevat talouden asiantuntijoita epäonnistuneista ennustuksista. Myös Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun markkinoinnin professori Kimmo Alajoutsijärvi myöntää, että taloustieteilijät melkein romauttavat maailmantalouden ennustuksillaan (Taloussanomien 2011).

Maailman johtava talous Yhdysvallat saa osansa finanssikriisisyytöksistä, mutta ainoastaan ranskalaisten aktivistien suunnalta. Se, että kritiikki Yhdysvaltoja kohtaan tuli julki vain Ranskaa koskevassa aineistossa, johtunee ranskalaisten perinteisesti hieman halveksuvasta asenteesta anglosaksista kulttuuria kohtaan. Ranskalaiset kun tunnetusti ovat ylpeitä omasta kielestään ja kulttuuristaan. Sen sijaan Suomessa vaikutteiden saamista englanninkielisestä kulttuurista ei ehkä pidetä niin haitallisena omalle kulttuurille. Ranskalaisten globalisaatiokriitikoiden suhtautuminen Yhdysvaltoihin onkin hieman ristiriitaista, sillä he samaan aikaan vaativat oikeudenmukaisempaa ja tasa-arvoisempaa maailmaa. Kuten Janne Ronkainenkin (2002, 87) huomauttaa, kansainvälisen Attacin linjauksissa on löydettävissä englanninkielistä kulttuuria ja erityisesti USA:ta kohtaan tunnettua vastenmielisyyttä, mikä on herättänyt kritiikkiä pohjoismaisissa aktivisteissa.

Immanuel Wallerstein (2004, 9) toteaa maailmanjärjestelmän toimivan kehikkona globaalille sosiaaliselle eriarvoisuudelle. Kasvava epätasa-arvo sekä maiden sisällä että maiden välillä onkin ollut monelle globalisaatiokriitikolle tärkein kohta agendalla (vrt. Giddens 2002, xx–xxi; Ervamaa 2004, 53). Myös tässä tutkimuksessa Ranskan attacilaiset näkivät finanssikriisin taustalla sekä epätasa-arvon lisääntymisen Etelän ja Pohjoisen välillä että työläisten aseman huonontumisen. Ranskassa sekä työttömien liike että ay-liike ovatkin olleet merkittävässä roolissa globalisaatiokriittisessä liikkeessä, joten työläisten puolustaminen selittyy tätä kautta (vrt. Dufour 2009, 32). Sen sijaan suomalaisten aktivistien kirjoituksissa epätasa-arvon arvostelu ei finanssikriisin syiden yhteydessä tullut esille. Kuitenkin kriisin ratkaisuehdotuksia tarkasteltaessa myös suomalaiset puhuvat oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon puolesta, joten todennäköisesti teema on tärkeä myös suomalaisille aktivisteille. Arto Lindholm (2005b, 92 ja 95) onkin havainnut globaalien sosiaalisen tasa-arvon ja ympäristön tilan olevan jopa tärkeimmät teemat suomalaisille globalisaatiokriitikoille.

Michael Hardtin ja Antonio Negrin (2005) sanoin Imperiumin vallasta pääsemiseksi on luotava uusia demokraattisia muotoja eli vastaimperiumi. Talouskurjimuksen voittamiseksi tutkimani attacilaiset vaativatkin demokraattisempaa ja oikeudenmukaisempaa vaihtoehtoa vallitsevalle järjestelmälle ja globalisoituneelle maailmantaloudelle – demokraattista globalisaatiota. Tähän sanomaan viittaa myös globalisaatiokriittisen liikkeen tunnetuin iskulause ”toisenlainen maailma on mahdollinen”. Vaatimus demokraattisesta globalisaatiosta on linjassa järjestön aiempien vaatimusten kanssa (vrt. Held ja McGrew 2005, 121; Lindholm 2005b, 129–130). Yrjö Kallinen, Juha Koivisto ja Antti Ronkainen (2011, 25–26) sekä Mario Candeias (2011, 206 ja 223–225) ovat attacilaisten kanssa samoilla linjoilla. Heidän mukaansa kriisi ei ratkea ilman merkittäviä rakenteellisia muutoksia. Candeias painottaakin finanssikriisin avaavan liikkeille mahdollisuuksia tuoda esiin vaihtoehtoja. Globalisaatiokriitikoiden mahdollisuuksiin Candeias (2011, 224) suhtautuu epäilevästi. Kuitenkin kansalaisyhteiskunnan ja valtion läheisistä väleistä johtuen Suomessa globalisaatiokriitikoilla voisi olla mahdollisuus saada äänensä kuuluviin. Kuten jo finanssikriin syiden yhteydessä havaitsin, ranskalaiset tuntuvat suhtautuvan kielteisemmin globalisaatioon. Myös kriisin ratkaisuehdotuksia tarkasteltaessa ranskalaisten kohdalla globalisaation vastaisuus nousi voimakkaasti esiin. Ranskalaiset vaativat uusliberaalin järjestelmän korjaamista ja jopa siitä luopumista. Ääriivasemmiston vaikutuksella Ranskan globalisaatiokriittiseen liikkeeseen voi olla merkitystä syvään

kapitalismin vastaisuuteen ja radikaaleihin kannanottoihin (vrt. Dufour 2009, 332). Suomalaiset taas puhuvat myönteisemmin ja maltillisempien järjestelmäuudistusten puolesta. Suomalaisten kiihkottomammat sanavalinnat voivat olla myös merkki suomalaisen aktivismin rauhanomaisuudesta verrattuna muihin maihin (vrt. Lindholm 2005b, 5) ja kansalaisyhteiskunnan vahvasta asemasta Suomessa (vrt. Ylä-Anttila 2010, 31).

Aiempien talouskriisien yhteydessä globalisaatiokriitikot ovat halunneet rajoittaa pääoman vapaata liikkuvuutta (Sachs 2003, 230–231). Myös tässä tutkimuksessa sekä Suomen että Ranskan attacilaiset korostavat maailmantalouden tarvitsevan talouden tehokkaampaa sääntelyä ja toimivampaa valvontaa. Kriitikoiden mielestä markkinoiden itsesääntely ei toimi. Kuten finanssikriisin syytäkin tarkasteltaessa, vaatimus sääntelyn ja valvonnan tärkeydestä nousi erityisen voimakkaasti esiin juuri suomalaisten aktivistien keskuudessa, mikä mahdollisesti jälleen kuvastaa suomalaisten uskoa hyvinvointivaltiolliseen sääntelyn mahdollisuuksiin. Globalisaatiokriitikoiden ajatuksiin yhtyy myös Raimo Väyrynen (Ulkopoliittinen instituutti 2009), joka peräänkuuluttaa tehokkaampaa valvontaa tuoreimman kriisin ratkaisemiseksi. Sen sijaan Leo Panitch ja Martijn Konings (2011, 37–39) eivät usko vahvemman sääntelyn estävän finanssikriisejä. Attacilaiset kampanjoivat jo nimensäkin puolesta Tobinin veron eli valuutanvaihtoveron puolesta (Lindholm 2005b, 234). Myös tässä tutkimuksessa talouden sääntelemiseksi ehdotettiin valuutanvaihtoveron käyttöönottoa. Heikki Patomäen (2003, 294) mielestä aloitteet, kuten Tobinin vero luovat uskoa uudelle vaiheelle globalisaatiopolitiikassa. Patomäki (2010, 1) toteaa valuutanvaihtoveron saaneen taas lisää näkyvyyttä globaalin finanssikriisin seurauksena. Näyttääkin siltä, että globalisaatiokriitikoiden vaatimukset eivät ole kaikkineet kuuroille korville, sillä syyskuussa 2011 Euroopan komissio päätti hyväksyä lakiehdotuksen finanssitransaktioverkosta, mikä on sama asia kuin Tobinin vero (Hassi 2011). Lisäksi veroparatiisien sulkeminen on tälläkin kertaa attacilaisten vaatimuslistalla (vrt. Ylä-Anttila 2010, 75). Finanssikriisin seurauksena veroparatiisien sääntely onkin Tuomas Ylä-Anttilan (2010, 215) mukaan otettu näkyvälle paikalle myös G20-ryhmän asialistalla.

Attacin jäsenkyselyssä enemmistö vastaajista piti ylikansallisten organisaatioiden osallistumista globalisaation haittojen ehkäisemiseen välttämättömänä (Järvelä ja Luhtakallio 2002, 5). Demokraattisempi globalisaatio ja tehokkaampi talouden sääntely on myös tutkimieni attacilaisten mielestä mahdollista ainoastaan kehittämällä kansainvälistä

yhteistyötä. G7, G20 ja muut rikkaiden maiden väliset yhteistyöelimet eivät pysty aktivistien mielestä ratkaisemaan kriisiä vaan tarvitaan kaikkien kansojen välistä yhteistyötä. Myös Raimo Väyrysen (2010, 121-123) mielestä G20 ei voi olla lopullinen ratkaisu tehokkaammalle globaalille hallinnalle vaan maailmanjärjestyksen täytyy hänenkin mukaansa muotoutua globaalilla tasolla. Yhtenä vaihtoehtona attacilaiset näkevät YK:n täydellisen uudistamisen ja YK-yhteistyön kehittämisen siten, että siellä saavat äänensä kuuluviin kaikki kansakunnat. Attacilaisten mukaan myös WTO ja IMF kaipaavat uudistuksia. Yhdysvalloilla ja muilla rikkailla valtioilla ei aktivistien mielestä voi olla etuoikeutettua asemaa. Tulokseni ovat samansuuntaisia kuin Arto Lindholmin (2005b, 99) tutkimuksessa suomalaisista globalisaatiokriitikoista. Siinäkin monet aktivistit näkivät WTO:ssa ja EU:ssa mahdollisuuksia, jos niiden puutteet korjataan. Ulrich Beck (2005, 286–287) on samaa mieltä globalisaatiokriitikoiden kanssa, sillä myös hänen mukaansa globaaleja markkinoita voidaan säädellä vain globaalilla tasolla. Tuomas Ylä-Anttila (2010, 226) kuitenkin huomauttaa, että demokraattisten instituutioiden ulottaminen maailmanlaajuisiksi ei yksinään riitä demokratian globalisoimiseen. Hän kysyykin, voisivatko yhteiskunnalliset liikkeet tuottaa demokraattista yhteiskuntamuotoa globaalilla tasolla.

Sekä Ulrich Beck (1999), David Held ja Anthony McGrew (2005) että Manuel Castells (2004) määrittelevät globalisaation prosessiksi, jossa valta on siirtynyt kansallisvaltioilta rahan maailmanlaajuisille verkostoille. Globalisaatiokriitikot ovatkin olleet huolissaan kansallisvaltion vallan vähenemisestä (vrt. Lindholm 2005b, 91–95). Kansainvälisen yhteistyön tehostamisen lisäksi tulee myös attacilaisten mielestä julkisen vallan roolia talouden sääntelyssä vahvistaa. Vaimus julkisen vallan vahvistamisesta voi kuvastaa vasemmiston merkittävää asemaa liikkeessä (ks. esim. Luhtakallio 2004; Lindholm 2005; Ylä-Anttila 2010). Raimo Väyrynen (2001, 57) on havainnut Attacin toiminnan tähtäävän Suomessa hyvinvointivaltion säilyttämiseen. Julkisen vallan rooli määrittyykin eri tavalla suomalaisten ja ranskalaisten kannanotoissa. Suomalaiset korostavat pohjoismaisen hyvinvointivaltion tärkeyttä sääntelyssä. Vaatimuksessa tulee jälleen kerran esille suomalaisten vahva usko hyvinvointivaltiolliseen sääntelyyn. Suomessa valtio on Attacille yhteistyökumppani, joten ehkä siitä syystä suomalaiset luottavat saavansa valtion avulla tavoitteitaan läpi. Myös Petri Rouvinen ja Pekka Ylä-Anttila (2010, 7) ovat finanssikriisin jälkeen havainneet vaatimuksia julkisen vallan puuttumisesta liiketoimintaan. Heidän mielestään pohjoismainen hyvinvointimalli onkin mahdollista säilyttää, mikäli julkisen

sektorin tuottavuutta pystytään parantamaan ja palvelurakenteita uudistamaan. Ranskan attacilaiset puolestaan näkevät valtion julkisten palvelujen tuottajana sekä ylläpitäjänä ja tavoittelevat tämän roolin vahvistumista. Vaatimus julkisten palvelujen säilyttämisestä voi olla perua työttömien liikkeen vahvasta vaikutuksesta Ranskan globalisaatiokriittisessä liikkeessä. Ranskassa kansalaisyhteiskunnan toimijoilla ei myöskään ole niin vahvaa asemaa kuin Suomessa, joten luottamus valtion sääntelevään kykyyn ei varmasti ole samalla tasolla (vrt. Ylä-Anttila 2010, 31).

Christopher Chase-Dunn ja Barry Gills (2005, 53) näkevät ruohonjuuripolitiikan, osallistumisen ja demokratian globalisaatiokriittistä liikettä yhdistävinä arvoina. David Held ja Anthony McGrew (2005, 121) toteavatkin aktivistien tavoittelevan olosuhteita, joissa ihmiset voivat tehdä itse omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Sekä Suomen että Ranskan attacilaisten mielestä finanssikriisin ratkaisemiseksi kansalaisyhteiskunnan tulee aktivoitua talouskysymyksissä. Kansalaislähtöisen demokratian vaatimus kuitenkin painottui eri tavalla suomalaisten ja ranskalaisten kirjoituksissa. Suomalaiset puhuvat velvollisuudesta aktiiviseen kansalaisuuteen, kun taas ranskalaiset ymmärtävät kansalaislähtöisen demokratian oikeudeksi ja tähtäävät maailmanyhteiskunnan aktivoitumiseen. Ehkä kansalaisyhteiskunnankin vahvasta asemasta johtuen suomalaiset haluavat mieltää itsensä hyvinvointivaltion kansalaisiksi. Hyvinvointivaltiolliseen ohjaukseen tottuneet suomalaiset tuntevat velvollisuudekseen aloitteellisuuden. Sen sijaan Ranskan attacilaisilla ei ole yhtä hyviä kokemuksia valtiovallasta, joten he samaistuvat enemmän maailmankansalaisiksi. Ranskan suurvaltaperinteestä johtuen he pitävät oikeutenaan tulla kuulluksi. Tuomas Ylä-Anttila (2005, 51) huomauttaa, että globalisaatiokriittisen liikkeen voidaan jo toimintatapojensakin puolesta sanoa tähtäävän kansalaistoiminnan globalisaatioon. Globalisaatiokriitikot eivät siis näytäkään kritisoivan kehityskulkua, jonka Ulrich Beck määrittelee globaalisuudeksi. Tällä Beck (1999) viittaa maailmanyhteiskuntaan, joka luo ylikansallisia suhteita ja antaa arvoa paikallisille kulttuureille. Sen sijaan attacilaiset arvostelevat vallan siirtymistä valtiolta markkinavoimille eli prosessia, jota Beck (1999) nimittää globalisaatioksi.

Manuel Castellsin (2010, 77) määrittämässä verkostotaloudessa eriarvoisuus näkyy sitä kautta, onko toimija mukana verkostoissa vai ei. Globalisaatiokriittinen liike onkin syyttänyt talouden globalisaatiota kasvavasta eriarvoisuudesta rikkaiden ja köyhien välillä sekä maiden sisällä että maiden välillä. (Scholte 2001, 600; Castells 2002, xx–xxi;

Jokisipilä 2004, 2). Myös attacilaiset nostavat esiin oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon teemat. Suomalaisten ja ranskalaisten agendalla oikeudenmukaisuuden tavoite painottuu kuitenkin eri tavalla. Suomalaiset tähtäävät globaaliin oikeudenmukaisuuteen, kun taas ranskalaiset haluavat puuttua oman maan tuloeroihin ja työttömyyteen. Ay-liikkeen vahvasta asemasta johtuen Ranskan globalisaatiokriittisessä liikkeessä ranskalaiset ovatkin Tuomas Ylä-Anttilan (2010, 97) mukaan keskittyneet kommentoimaan kotimaan politiikkaa suomalaisten keskittyessä maailmanpolitiikkaan. Myös työttömien liikkeen keskeinen asema Ranskan globalisaatiokriittisessä liikkeessä (vrt. Dufour 2009, 322) selittänee ranskalaisten työläisten oikeuksien ajamista. Globaalin sosiaalisen tasa-arvon lisäksi ympäristön tila oli Arto Lindholmin (2005b, 92 ja 95, 129–130) tutkimuksen perusteella tärkein teema suomalaisten globalisaatiokriitikoiden asialistalla. Lindholm (2005b, 141) puhuikin tässä yhteydessä ekologisesta oikeudenmukaisuudesta, jolla hän viittaa ympäristöajattelun sulautumiseen globaalin oikeudenmukaisuuden kysymykseen. Myös tässä tutkimuksessa globalisaatiokriitikot vaativat kestävään kehitykseen panostamista ja ympäristön tilaan puuttumista. Kuitenkaan ympäristöasiat eivät nousseet esiin niin vahvasti kuin esimerkiksi demokraattisen globalisaation tai talouden sääntelyn vaatimus. Voikin olla, että ympäristöasiat eivät ole niin tärkeitä tutkimilleni attacilaisille kuin muille suomalaisille globalisaatiokriitikoille, kuten Maan ystäville.

Tutkimustulokseni tukivat suurelta osin aiempia globalisaatiokriitikoista tehtyjä tutkimuksia. Tässä tutkimuksessa nousi mahdollisesti voimakkaammin esiin talouden globalisaatiota ja talouden sääntelyä kohtaan esitetty kritiikki, kun taas aiemmissä tutkimuksissa on korostettu erityisesti demokratian ja taloudellisen oikeudenmukaisuuden merkitystä globalisaatiokriitikoiden asialistalla. Koska tutkin nimenomaan taloutta ravistelevaa ilmiötä, tämä havainto oli oletettava. Tulokseni ovat yhdenmukaisia myös niiden tutkimusten kanssa, joissa on esitetty syitä ja ratkaisuja talouskriiseille. Tällä perusteella tulosteni olevan yleistettävissä globalisaatiokriitikoiden näkemyksiksi. Globalisaatiokriitikot tosin ovat monimuotoinen ja moniääninen joukko, joten kaikelta osin tässä tutkimuksessa esitellyt näkemykset eivät välttämättä yhdistä koko liikettä.

Onnistuin vastaamaan kaikkiin tutkimuskysymyksiini, joten aineisto lienee pienuudestaan huolimatta ollut riittävä. Vaikka suomalaisten aktivistien kirjoituksia olisi voinut olla enemmänkin, luultavasti ne eivät olisi muuttaneet analyysiäni. Erityisesti aineistooni olisi ollut kiinnostavaa saada mukaan myös muun maalaisten aktivistien, kuten amerikkalaisten

näkemyksiä. Koska Attac ei kuitenkaan toimi englanninkielisessä maailmassa (vrt. Ronkainen 2002, 86), tutkimuskohteeksi täytyisi valita jokin muu järjestö. Tämän hetkissä maailmantilanteessa esimerkiksi Occupy Wall Street -mielenosoittajien ajatuksia finanssikriisistä voisi olla tarpeellista selvittää.

Millaisia rajoituksia sitten liittyy käyttämäni menetelmään eli sisällönanalyysiin? Käytin tässä tutkimuksessa Tuomen ja Sarajärven mallia sisällönanalyysistä, joka sopi sellaisenaan varsin hyvin tämän aineiston analyysiin. Pertti Alasuutari (2011, 83) opastaakin valitsemaan sisältöön keskittyvän menetelmän, kun halutaan tarkastella tutkittavien ajatuksia jostakin asiasta. Koska tarkoituksenani oli hahmottaa globalisaationkriitikoiden ajatuksia finanssikriisistä, sisällönanalyysin avulla onnistuin löytämään ajatuksia vastaavat tekstin merkitykset aineistosta ja vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Sisällönanalyysi osoittautui siten toimivaksi valinnaksi. Olisin voinut käyttää analyysimenetelmänä myös diskurssianalyysiä, jossa tutkitaan merkitysten tuottamista, kun taas sisällönanalyysissä keskitytään tekstin merkityksiin (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 104). Diskurssianalyysi olisikin avannut eri tavalla ilmiön taakse kätkeytyviä merkitysrakenteita. Merkitysten tuottamisen tapa ei kuitenkaan ollut oleellista tutkimuskysymyksen kannalta, sillä halusin tutkia tekstin merkityksiä todellisuuden kuvaajina.

Tutkimukseni lisäsi tietoa globalisaatiokriittisestä liikkeestä erityisesti finanssikriiseihin suhtautumisen osalta. Globalisaatiokriitikoiden ajatuksia aiemmista talouskriiseistä on esitetty joissakin tutkimuksissa, mutta tuoreimpaan finanssikriisiin liittyen heidän mielipiteitään ei tietääkseni ole tarkasteltu. Samat teemat näyttävät kuitenkin toistuvan aktivistien puheenvuoroissa sekä finanssikriisiä käsitteleviä tekstejä tutkittaessa että muissa yhteyksissä aiemmissä tutkimuksissa. Erityisesti taloutta koskevan ilmiön ollessa kyseessä teemat vain näyttävän painottuvan talouden kritiikkiin eivätkä niinkään esimerkiksi oikeudenmukaisuuden ja kestävä kehityksen ajamiseen. Tutkimukseni toi myös uutta tietoa Attacista, jota on tutkittu muun muassa Semi Purhosen (2005, 243) mielestä yllättävän vähän.

Suomessa globalisaatiokriitikot ovat päässeet esittämään ajatuksiaan esimerkiksi eduskunnan täysistuntoihin ja monet kansanedustajat tunnustautuvat itsekkin globalisaatiokriitikoiksi. Koska globalisaatiokriitikoita on arvostettu asiantuntijoina,

heidän tässä tutkimuksessa esittämiään näkemyksiä finanssikriisin syistä ja ratkaisusta tullaan mahdollisesti hyödyntämään jatkossakin poliittisessa päätöksenteossa. Attacilaisten finanssikriisin ratkaisuehdotuksia voidaan tarkastella esimerkiksi Euroopan velkakriisiin ratkaisuja etsittäessä. Myös talouspolitiikan uusista suunnista ja tulevien talouskriisien ehkäisemisen keinoista globalisaatiokriitikoilla on varteenotettavia mielipiteitä. Ehdotus valuutanvaihtoveron käyttöönottamisesta näyttääkin jo saaneen tuulta alleen. Nähtäväksi jää, miten muut vaatimukset otetaan vastaan maailman taloustilanteen korjaamiseksi.

Edellisen vuoden aikana talouskriisi ajoi myös ihmiset barrikadeille ympäri maailman. Zygmunt Bauman (2011) toteaa vuoden 2011 olleen ihmisten liikkeessä olon vuosi. Alkuvuodesta arabikevääksi nimetyssä kansannousun aallossa mielenosoitukset levisivät Tunisian vallankumouksen innoittamina kaikkialle arabimaailmaan. Mieltä on osoitettu tämän jälkeen niin Kreikassa, Espanjassa kuin Chilessäkin. Syksyn 2011 aikana taas mediassa ihmeteltiin Occupy Wall Street -protesteja. Tämä New Yorkin Wall Streetilta alkusysäyksensä saanut liike levisi hyökyaallon lailla ympäri länsimaisen maailman keskuksia. Mielenosoittajien protesti kohdistui erityisesti suuriin tuloeroihin ja superrikkaisiin. (Helsingin Sanomat 2011; Yle Uutiset 2011.) Immanuel Wallerstein (2011) nimittää tätä liikehdintää maailmanlaajuiseksi sosiaalisen oikeudenmukaisuuden liikkeeksi, joka tavoittelee toisenlaista, demokraattisempaa ja tasapuolisempaa maailmanjärjestelmää. Wallersteinin (2011) mukaan liike on jo onnistunut herättämään maailman huomion epätasa-arvon kysymyksissä.

Viimeaikaisen kansalaisprotestin aktivoitumisen seurauksena nousee esiin myös uusia tutkimusaiheita yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksen kentälle. Hyviä tarkastelun kohteita olisivat esimerkiksi Occupy Wall Street ja Arabikevät-liikkeet tai Kreikan ja Espanjan mielenosoitukset. Näissä tutkimuksissa voitaisiin mahdollisesti hyödyntää myös tämän tutkimuksen tuloksia. Kiinnostavaa olisi tutkia esimerkiksi, mitä asioita on aktivistien agendalla. Olisi hyvä selvittää, onko protestimieliala finanssikriisin seurausta, voidaanko se nähdä globalisaatiokriittisen liikkeen uudelleen nousuna vai onko kyseessä ennemmin Wallersteinin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden liikkeeksi nimittämä kansalaisprotestin aalto. Myös sosiologisessa globalisaatiotutkimuksessa voisi olla hyödyllistä tarkastella, miten finanssikriisi on muuttanut globalisaatiokehitystä. Esimerkiksi Ulrich Beckin (2005, 287) mukaan globalisaation synnyttämät kriisit ja konfliktit globalisoivat globalisaatiota. Tästä näkökulmasta katsottuna finanssikriisi ja sitä

seuraavat kansalaisprotestit kiihdyttävät globalisaatiota. Myös tutkimuksia, joissa paneudutaan finanssikriisiin syihin ja ratkaisuihin yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta näkökulmasta tullaan vielä varmasti tekemään.

Miten maailmantalouden tilanne tulee kehittymään ja saadaanko Euroopan velkakriisi ratkaistua? Immanuel Wallersteinin (2004, 9) mukaan kapitalistinen maailmanjärjestelmä on kriisissä ja sen kaatuminen on todennäköistä. Sitä, mitä sen jälkeen tulee, ei hänen mukaansa vielä voida ennustaa. Kiinnostavaa on myös nähdä, miten talouden ongelmat tulevat ruokkimaan kansalaisaktiivisuuden nousua. Puhutaanpa sitten globalisaatiokriittisestä liikkeestä tai maailmanlaajuisesta sosiaalisen oikeudenmukaisen liikkeestä uusi kansalaisaktiivisuuden aalto näyttää syntyneen. David M. Kotz (2009, 316) arvelikin jo vuonna 2009, että mikäli nykyinen kehittyvä taantuman kausi on pitkä ja ankara, se saattaa johtaa yhteiskunnallisten liikkeiden elpymiseen, mikä taas voisi mahdollistaa kapitalismin sosiaalidemokraattisen mallin uudelleenmuotoilun lopettaen kapitalistisen aikakauden. Globalisaatiokriitikot tarjoavat vastineeksi uusliberaalille kapitalismille kansalaislähtöiseen demokratiaan, oikeudenmukaisuuteen ja kestäväan kehitykseen nojautuvaa demokraattista globalisaatiota, jota säädellään ja valvotaan sekä kansainvälisesti että kansallisella tasolla. Nähtäväksi jää, miten heidän vaatimuksiinsa vastataan.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (2011): *Laadullinen tutkimus 2.0*. Neljäs, uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Alho, Kari ja Kiander, Jaakko (2010): Työmarkkinat kriisissä ja sen jälkeen – Kiviriippa vai kasvun lähde? Teoksessa Rouvinen, Petri ja Ylä-Anttila, Pekka (toim.): *Kriisin jälkeen*. Helsinki: Taloustieto Oy, 217–232.

Ancelovici, Marcos (2002): Organizing against Globalization: the Case of ATTAC in France. *Politics Society* 30 (3), 427–463.

Arrighi, Giovanni (2005): Globalization in World-Systems Perspective. Teoksessa Appelbaum, Richard P. ja Robinson, William I. (toim.): *Critical Globalization Studies*. New York and London: Routledge, 33–44.

Bantjes, Rob (2007): *Social Movements in a Global Context. Canadian Perspectives*. Toronto: Canadian Scholars' Press Inc.

Barlow, Aaron (2007): *The Rise of the Blogosphere*. Westport: Praeger.

Beck, Ulrich (1999): *Mitä globalisaatio on?* Tampere: Vastapaino.

Beck, Ulrich (2005): *Power in the Global Age*. Cambridge: Polity.

Buttel, Frederick H. ja Gould, Kenneth, A. (2004): Global Social Movement(s) at the Crossroads: Some Observations on the Trajectory of the Anti-Corporate Globalization Movement. *Journal of World-Systems Research* 10 (1), 37–66.

Candeias, Mario (2011): Uusliberalismin viimeinen konjunkturi. Orgaaninen kriisi ja ”jälkiuusliberaalit” suuntaukset. Teoksessa Kallinen, Yrjö; Koivisto, Juha; Lahikainen, Lauri ja Ronkainen, Antti (toim.): *Kurssi kohti konkurssia. Talouskriisin syyt ja seuraukset*. Tampere: Vastapaino, 203–231.

Castells, Manuel (1996): *The Information Age: Economy, Society and Culture Volume I. The Rise of the Network Society*. Malden: Blackwell Publishers.

Castells, Manuel (2000): *The Information Age: Economy, Society and Culture Volume III. End of Millennium*. Malden: Blackwell Publishers.

Castells, Manuel (2004): *The Information Age: Economy, Society and Culture Volume II. The Power of Identity*. Second edition. Malden: Blackwell Publishers.

Castells, Manuel (2010): *The Information Age: Economy, Society and Culture Volume I. The Rise of the Network Society*. Second Edition. Malden: Blackwell Publishers.

Chase-Dunn, Christopher (2005): Social Evolution and the Future of World Society. *Journal of World-Systems Research* 11 (2), 171–192.

Chase-Dunn, Christopher ja Gills, Barry (2005): *Waves of Globalization and Resistance in the Capitalist World-System: Social Movements and Critical Global Studies*. Teoksessa Appelbaum, Richard P. ja Robinson, William I. (toim.): *Critical Globalization Studies*. New York and London: Routledge, 45–54.

Dahlman, Carl (2010): Intia ja Kiina kriisin jälkeisessä globaalissa taloudessa. Teoksessa Rouvinen, Petri ja Ylä-Anttila, Pekka (toim.): *Kriisin jälkeen*. Helsinki: Taloustieto Oy, 151–166.

Della Porta, Donatella (2008): L'altermondialisme et la recherche sur les mouvements sociaux. Quelques réflexions. *Cultures & Conflits* 70, 13–31.

Della Porta, Donatella, Andretta, Massimiliano, Mosca, Lorenzo ja Reiter, Herbert (2006): *Globalization from below. Transnational Activists and Protest Networks*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Dey, Ian (1993): *Qualitative Data Analysis. A User-Friendly Guide for Social Scientists*. London: Routledge.

Dufour, Pascale (2009): Globalization and the collective action of the socially excluded in France At the heart of the margins? *French Politics* 7 (3-4), 316–341.

Ervamaa, Suvi (2003): *Anti-imperialismista vaihtoehtoiseen globalisaatioon: Vertaileva tutkimus TRICONT (1968–1973) ja Attac (2001–) -liikkeistä Suomessa*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Ervamaa, Suvi (2005): Globalisaatiokritiikki ja valtiovalta Suomessa. Teoksessa Hoikkala, Tommi (toim.): *Kuokkavieraat ja radikaali kansalaistoiminta*. Nuorisotutkimusverkoston muistio 12.2.2004, 49–55. Viitattu 12.5.2012. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/verkkojulkaisut/muistiot>

Eskola, Jari ja Suoranta, Juha (2005): *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 7. painos. Tampere: Vastapaino.

Giddens, Anthony (2002): *Runaway World. How Globalisation is Reshaping our Lives*. London: Profile Books.

Giddens, Anthony (2006): *Sociology*. Fifth edition. Cambridge: Polity Press.

Hardt, Michael ja Negri, Antonio (2005): *Imperiumi*. Helsinki: WSOY.

Harvey, David (2011): Antikapitalistisen siirtymän organisoimisesta. Teoksessa Kallinen, Yrjö; Koivisto, Juha; Lahikainen, Lauri ja Ronkainen, Antti (toim.): *Kurssi kohti konkurssia. Talouskriisin syyt ja seuraukset*. Tampere: Vastapaino, 233–261.

Held, David ja McGrew, Anthony (2005): *Globalisaatio – puolesta ja vastaan*. Tampere: Vastapaino.

Hermonen, Merja (2001): Pienois-kulttuurinen uusuniversalismi. Teoksessa Hoikkala, T. *Globalisaatiokeskustelu ja nuorisopolitiikka*. Nuorisotutkimusverkoston muistio, 9–15. Viitattu 15.3.2008. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/verkkajulkaisut/muistiot>.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko ja Sajavaara, Paula (2000): *Tutki ja kirjoita*, 5. painos. Helsinki: Tammi.

Holmström, Bengt (2010): Vuosien 2007–2008 paniikki – Moderni versio talletuspaosta. Teoksessa Rouvinen, Petri ja Ylä-Anttila, Pekka (toim.): *Kriisin jälkeen*. Helsinki: Taloustieto Oy, 39–55.

Juppi, Pirita, Peltokoski, Jukka ja Pyykkönen, Miikka (2003): Uutta liikehdintää, uusia näkökulmia. Teoksessa Juppi, Pirita, Peltokoski, Jukka ja Pyykkönen, Miikka (toim.): *Liike-elämää – vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa*. Jyväskylä: Sophi, 266–283.

Kallinen, Yrjö; Koivisto, Juha ja Ronkainen, Antti (2011): Johdanto: Ankarat ajat: Kovenevan uusliberalismin kiihtyvä kriisiytyminen. Teoksessa Kallinen, Yrjö; Koivisto, Juha; Lahikainen, Lauri ja Ronkainen, Antti (toim.): *Kurssi kohti konkurssia. Talouskriisin syyt ja seuraukset*. Tampere: Vastapaino, 7–33.

Kilpi, Tuomas (2006): *Blogit ja bloggaaminen*. Jyväskylä: Readme.fi.

Klein, Naomi (2001): *No Logo – Tähtäimessä brändivaltiaat*. Juva: WSOY.

Korkman, Sixten ja Suni, Paavo (2010): Finanssipolitiikka kriisissä ja sen jälkeen. Teoksessa Rouvinen, Petri ja Ylä-Anttila, Pekka (toim.): *Kriisin jälkeen*. Helsinki: Taloustieto Oy, 71–81.

Kotz, David M. (2009): The Financial and Economic Crisis of 2008: A Systemic Crisis of Neoliberal Capitalism. *Review of Radical Political Economics* 41, 305–317. Viitattu 27.10.2011, Saatavissa: <http://rrp.sagepub.com/content/41/3/305.full.pdf+html>.

Krugman, Paul (2009): *Lama. Talouskriisin syyt, seuraukset ja korjauskeinot*. Porvoo: HS Kirjat.

Kuula, Arja (2006a): Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Hallamaa, Jaana; Launis Veikko; Lötjönen, Salla ja Sorvali Irma (toim.): *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kuula, Arja (2006b): *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Laine, Sofia (2005): Henkilökohtainen on globaalia. Teoksessa Hoikkala, Tommi, Laine, Sofia ja Laine, Jyrki (toim.): *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Loki-kirjat, 289–311.

- Lemponen, Saara (2010): *Finanssikriisi Suomessa silloin ja nyt: tutkimus kriisistä selviämisen keinoista ja esteistä Helsingin Sanomien pääkirjoitusten pohjalta*. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Lim, Paul J. 2009. Crash Course. An interview with Harvard University historian Niall Ferguson. *Money* Apr2009, 94–96.
- Lindholm, Arto (2003): Yhteisöllisyys eläinoikeusliikkeessä. Teoksessa Juppi, Pirita, Peltokoski, Jukka ja Pyykkönen, Miikka (toim.): *Liike-elämää - vastakulttuurinen radikalismi vuosituhanen vaihteessa*. Jyväskylä: Sophi, 19–44.
- Lindholm, Arto (2005a): Globalisaatiokriittinen protestiaalto. Teoksessa Hoikkala, Tommi, Laine, Sofia ja Laine, Jyrki (toim.): *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Loki-kirjat, 225–238.
- Lindholm, Arto (2005b): *Maailman parantajat. Globalisaatiokriittinen liike Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Luhtakallio, Eeva (2001): Sukopolvek globaalissa liikkeessä. Attac esimerkkinä monisukupolvisen globalisaatiokritiikin mahdollisuudesta. Teoksessa Hoikkala, Tommi (toim.): *Globalisaatiokeskustelu ja nuorisopolitiikka*. Nuorisotutkimusverkoston muistio 28.6.2001, 26–32. Viitattu 27.10.2011. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/verkkojulkaisut/muistiot>.
- Mann, Michael (2003): Neither Nation-State nor Globalism. Teoksessa Robertson, Roland ja White Kathleen E. (toim.): *Globalization – Critical Concepts in Sociology*. London: Routledge, 153–158.
- Meriläinen, Rosa (2002): Esipuhe. Attac ja kansalaistoiminnan mahdollisuudet. Teoksessa Meriläinen, Rosa (toim.): *Mikä on Attac*. Helsinki: WSOY, 7–31.
- Mittelman, James H. (2005): What Is a Critical Globalization Studies? Teoksessa Appelbaum, Richard P. ja Robinson, William I. (toim.): *Critical Globalization Studies*. London and New York: Routledge, 19–29.
- Mäkelä, Klaus (2006): Sosiaalitutkimuksen eettinen sääntely. Teoksessa Hallamaa, Jaana; Launis Veikko; Lötjönen, Salla ja Sorvali Irma (toim.): *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 360–378.
- Nyyssölä, Kari (2010): Markkinayhteiskunnan vastavoimat ja kapitalismin tulevaisuus maailmanjärjestelmänäkökulmasta – tulkitsijoina Karl Polanyi ja Immanuel Wallerstein. *Sociologia* 47 (3), 205–220.
- Panitch, Leo ja Konings, Martijn (2011): Myytit uusliberaalista deregulaatiosta. Teoksessa Kallinen, Yrjö; Koivisto, Juha; Lahikainen, Lauri ja Ronkainen, Antti (toim.): *Kurssi kohti konkurssia. Taluskriisin syyt ja seuraukset*. Tampere: Vastapaino, 37–59.
- Patomäki, Heikki (2003): The Tobin Tax. Teoksessa Beyond Nation-State Paradigms. Teoksessa Robertson, Roland ja White Kathleen E. (toim.): *Globalization - Critical Concepts in Sociology*. London: Routledge, 292–306.

Patomäki, Heikki (2009): The Tobin Tax and Global Civil Society Organisations: The Aftermath of the 2008-9 Financial Crisis. *Ritsumeikan Annual Review of International Studies* 8 (1), 1–18. Viitattu 27.10.2011. Saatavissa: http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/ir/college/bulletin/e-vol.8/01_Hekki.pdf

Purhonen, Semi (2005): Onko Attac sukupolvi-ilike? (Ja mikä sukupolvi-ilike oikein on?). Teoksessa Hoikkala, Tommi, Laine, Sofia ja Laine, Jyrki (toim.): *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Loki-kirjat, 239–288.

Rasmus, Ari (2003): 1990-luvun Suomi: uuden liikkeen alkua? Teoksessa Juppi, Pirita, Peltokoski, Jukka ja Pyykkönen, Miikka (toim.): *Liike-elämää – vastakulttuurinen radikalismi vuosituuhannen vaihteessa*. Jyväskylä: Sophi, 19–44.

Robinson, William I. (2003): Beyond Nation-State Paradigms. Teoksessa Robertson, Roland ja White Kathleen E. (toim.): *Globalization – Critical Concepts in Sociology*. London: Routledge, 189–221.

Ronkainen, Janne (2002): Kansainvälinen Attac ja kehitysmaat. Teoksessa Meriläinen, Rosa (toim.): *Mikä on Attac*. Helsinki: WSOY, 83–90.

Rouvinen, Petri ja Ylä-Anttila, Pekka (2010): Mistä olikaan kysymys? Johdanto ja yhteenveto. Teoksessa Rouvinen, Petri ja Ylä-Anttila, Pekka. *Kriisin jälkeen*. Helsinki: Taloustieto Oy, 1–24.

Ruggiero, Vincenzo (2002): ”Attac”: A Global Social Movement? *Social Justice* 29 (1–2), 48–60.

Saaristo, Kimmo ja Jokinen, Kimmo (2004): *Sosiologia*. Juva: WSOY.

Sachs, Jeffrey (2003): International Economics. Teoksessa Robertson, Roland ja White Kathleen E. (toim.): *Globalization – Critical Concepts in Sociology*. London: Routledge, 225–237.

Sassen, Saskia (1998): *Globalization and Its Discontents*. New York: The New Press.

Scholte, Jan Aart (2001): Global Trade and Finance. Teoksessa Baylis, John. ja Smith, Steve: *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, 599–619.

Scholte, Jan Aart (2005): *Globalization – A Critical Introduction*. Second Edition. Hampshire: Palgrave MacMillan.

Siisiäinen, Martti (2003): Vuosituhannen vaihteen yhteiskunnalliset liikkeet Suomessa. Teoksessa Juppi, Pirita, Peltokoski, Jukka ja Pyykkönen, Miikka (toim.): *Liike-elämää – vastakulttuurinen radikalismi vuosituuhannen vaihteessa*. Jyväskylä: Sophi, 45–63.

Simola, Anna ja Reunanen, Esa (2010): Kaikki toistaiseksi hyvin. Kansainvälinen finanssikriisi talousjournalismissa. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja sarja A 114/2010.

- Sklair, Leslie (2005): *Generic Globalization, Capitalist Globalization, and Beyond: A Framework for Critical Globalization Studies*. Teoksessa Appelbaum, Richard P. ja Robinson, William I. (toim.): *Critical Globalization Studies*. New York and London: Routledge, 55–63.
- Smith David A. (2005): *Neoliberal Globalization and Resistance. A Retrospective Look at the East Asian Crisis*. Teoksessa Appelbaum, Richard P. ja Robinson, William I. (toim.): *Critical Globalization Studies*. London and New York: Routledge, 293–301.
- Soros, George (2008): *The New Paradigm for Financial Markets. The Credit Crisis of 2008 and what it means*. London: PublicAffairs.
- Stranius, Leo (2005): *Maan ystävät ympäristöliikkeen aallokossa*. Teoksessa Hoikkala, Tommi, Laine, Sofia ja Laine, Jyrki (toim.): *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Loki-kirjat, 313–336.
- Sundman, Folke (2001): *Globalisaatiokritiikki Suomessa*. Teoksessa Väyrynen, Raimo: *Globalisaatiokritiikki ja kansalaisliikkeet*. Helsinki: Gaudeamus, 221–253.
- Suvanto, Antti ja Virolainen, Kimmo (2010): *Rahoitusmarkkinat ja rahapolitiikka kriisin aikana ja sen jälkeen*. Teoksessa Rouvinen, Petri ja Ylä-Anttila, Pekka (toim.): *Kriisin jälkeen*. Helsinki: Taloustieto Oy. 57–69.
- Tikkanen, Laura (2008): *Toisenlainen maailma on mahdollinen. Kirjallisuuskatsaus globalisaatiokriittisestä liikkeestä*. Julkaisematon sosiologian kandidaatin tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli (2009): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Wallerstein, Immanuel (1974): *The Modern World-System. Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press.
- Vartia, Pentti (2010): *Aiempien kriisien opetukset*. Teoksessa Rouvinen, Petri ja Ylä-Anttila, Pekka (toim.): *Kriisin jälkeen*. Helsinki: Taloustieto Oy, 83–93.
- Waters, Malcolm (1995): *Globalization*. London and New York: Routledge.
- Väyrynen, Raimo (2000): *Suomi avoimessa maailmassa. Globalisaatio ja sen vaikutukset*. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Väyrynen, Raimo (2001): *Globalisaatiokritiikki ja kansalaisliikkeet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Väyrynen, Raimo (2010): *Finanssikriisi ja globalisaation hallinta*. Teoksessa Rouvinen, Petri ja Ylä-Anttila, Pekka (toim.): *Kriisin jälkeen*. Helsinki: Taloustieto Oy.

Ylä-Anttila, Tuomas (2005): Julkisuus ja yhteiskunnalliset liikkeet – kansallisista globaaleiksi? Teoksessa Paasonen, Susanna (toim.): *Aktivismi. Verkostoja, järjestöjä ja arjen taitoja*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 85. Jyväskylän yliopisto, 42–68.

Ylä-Anttila, Tuomas (2010): *Politiikan paluu. Globalisaatioliike ja julkisuus*. Tampere: Vastapaino.

Elektroniset lähteet

Bauman, Zygmunt (2011): 2011 – The Year of People on the Move. *Social Europe Journal* 28.12.2011. Viitattu 30.12.2011. Saatavissa: <http://www.social-europe.eu/2011/12/2011-the-year-of-people-on-the-move/>.

Hassi, Satu (2011): Tobin-vero on tulossa – vihdoinkin viimein! Satu Hassin euroblogi 28.9.2011. Viitattu 23.4.2012. Saatavissa: <http://satuhassi.puheenvuoro.uusisuomi.fi/84345-tobin-vero-on-tulossa-%E2%80%93-vihdoinkin-viimein>.

Helsingin Sanomat (2011): Wall Street -mielenosoittajat pyrkivät miljardöörien porteille. *Helsingin Sanomat* 12.10.2011. Viitattu 29.12.2011. Saatavissa: <http://www.hs.fi/talous/Wall+Street+-mielenosoittajat+pyrkiv%C3%A4t+miljard%C3%B6rien+porteille/a1305547052736>.

Jokisipilä, Markku (2004): Globalisaatiokritiikki aatteena. Luentotiivistelmä Turun yliopiston poliittisen historian laitoksen *Ideologioiden maailmat* -luentosarjassa 25.10.2004. Viitattu 11.11.2007. Saatavissa: http://vanha.soc.utu.fi/polhist/vaihtuvat/Jokisipila_Globalisaatiokritiikki%20aatteena.pdf.

Suomen Attac (2011). Mikä on Attac? Viitattu 3.6.2011. Saatavissa: <http://www.attac.fi/>.

Taloussanomien (2011): Kauppakorkean professori: Romahdus on meidän syytä. *Taloussanomien* 15.12.2011. Viitattu 30.12.2011. Saatavissa: <http://www.taloussanomien.fi/kansantalous/2011/12/15/kauppakorkean-professori-romahdus-on-meidan-syyta/201119143/12>.

Torbat, Akbar E. (2008): *Global Financial Meltdown and the Demise of Neoliberalism*. Centre for Research on Globalization. Viitattu 17.4.2009. Saatavissa: <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=10549>.

Ulkopoliittinen instituutti (2009): Raimo Väyrynen: Finanssivalvontaa tehostetaan eurooppalaisella tasolla. Julkaistu *Turun Sanomissa* 6.3.2009. Viitattu 17.4.2009. Saatavissa: <http://www.upi-fiia.fi/fi/news/631/>.

Wallerstein, Immanuel (2004): After Developmentalism and Globalization, What? Keynote-puheenvuoro *Development Challenges for the 21st Century* -konferenssissa, Cornell University 1.10.2004. Viitattu 27.10.2011. Saatavissa: <http://www.iwallerstein.com/after-developmentalism-and-globalization-what/>.

Wallerstein, Immanuel (2011): The Second Wind of the Worldwide Social Justice Movement. 1.12.2011. Viitattu 30.12.2011. Saatavissa: <http://www.iwallerstein.com/wind-worldwide-social-justice-movement/>.

Valtioneuvoston kanslia (2011): *Finanssikriisin reaalityaloudelliset vaikutukset Suomessa: alustava kokonaisarvio*. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 7/2011. Viitattu: 27.7.2011. Saatavissa: www.vnk.fi/julkaisukansio/2011/r07-finanssikriisin...suomessa/pdf/fi.pdf.

Valtiovarainministeriö (2011): Suhdannekatsaus 2/2011. Viitattu 30.12.2011. Saatavissa: http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/02_taloudelliset_katsaukset/20111220Suhdan/name.jsp.

Yle Uutiset (2011): Vallatkaa Wall Street -mielenosoitukset leviävät maailmalle. 7.10.2011. Viitattu 29.12.2011. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2011/10/vallatkaa_wall_street_-mielenosoitukset_leviavat_maailmalle_2933456.html.

Liite 1: Aineistoviitteet

Suomi

Alanko-Kahiluoto, Outi (2008): Valta pois markkinoilta. Outi Alanko-Kahiluodon blogi 1.10.2008. Tulostettu 4.6.2008. Saatavissa:

<http://www.outialanko.fi/politiikka/kirjoitukset/kolumnit/valta-pois-markkinoilta>.

Attac (2008a): Finanssikriisi ja Attac. Attac Suomen blogi *Toisenlainen maailma (ja Suomi) on mahdollinen* 18.9.2008. Tulostettu: 4.6.2009. Saatavissa:

<http://attacsuomi.blogspot.com/2008/09/finanssikriisi-ja-attac.html>.

Attac (2008b): SP hakoteillä. Attac Suomen blogi *Toisenlainen maailma (ja Suomi) on mahdollinen* 26.9.2008. Tulostettu 4.6.2009. Saatavissa:

<http://attacsuomi.blogspot.com/2008/09/sp-hakoteill.html>.

Attac (2009a): Valuutanvaihtovero olisi auttanut finanssikriisissä. Attac Suomen blogi *Toisenlainen maailma (ja Suomi) on mahdollinen* 22.3.2009. Tulostettu 4.6.2009.

Saatavissa: <http://attacsuomi.blogspot.com/2009/03/valuutanvaihtovero-olisi-auttanut.html>.

Attac (2009b): G-20 meni oikeaan suuntaan, mutta jäi puoli tiehen. Attac Suomen blogi *Toisenlainen maailma (ja Suomi) on mahdollinen* 2.4.2009. Tulostettu 4.6.2009.

Saatavissa: <http://attacsuomi.blogspot.com/2009/04/g-20-meni-oikeaan-suuntaan-mutta-jai.html>.

Attac (2009c): Kansalaisjärjestöt skeptisiä. Attac Suomen blogi *Toisenlainen maailma (ja Suomi) on mahdollinen* 2.4.2009. Tulostettu 4.6.2009. Saatavissa:

<http://attacsuomi.blogspot.com/2009/04/kansalaisjarjestot-skeptisia.html>.

Eskelinen, Teppo (2009): Finanssikriisi – mahdollisuus muutokseen. *Maailma.net* -sivusto. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa:

http://maailma.net/artikkelit/finanssikriisi_mahdollisuus_muutokseen/.

Saramo, Jussi (2009): Asunnonmyynti pysähtyi. *Jussi Saramo* -blogi 16.2.2009.

Tulostettu: 4.6.2009. Saatavissa: <http://jussi.ehdolla.fi/blogi/2009/02/16/161/>.

Sauli, Mikko (2008a): Vastine Sasille. Mikko Saulin blogi *Edistyksen voima* 15.4.2008.

Tulostettu: 4.6.2009. Saatavissa:

<http://edistyksenvoima.wordpress.com/2008/04/15/vastine-sasille/>.

Sauli, Mikko (2008b): Finanssikriisi kertoo uusliberalismin systeemisestä epäonnistumisesta. Mikko Saulin blogi *Edistyksen voima* 18.10.2008. Tulostettu: 4.6.2009.

Saatavissa: <http://edistyksenvoima.wordpress.com/2008/10/18/finanssikriisi-kertoo-uusliberalismin-systeemisesta-epaonnistumisesta/>.

Sauli, Mikko (2009a): On parempi, ettei Suomelta aina kysytä. Mikko Saulin blogi *Edistyksen voima* 4.3.2009. Tulostettu: 4.6.2009. Saatavissa:

<http://edistyksenvoima.wordpress.com/2009/03/04/on-parempi-ettei-suomelta-aina-kysyta/>.

Sauli, Mikko (2009b): Spekulaatiota AIG:sta. Mikko Saulin blogi *Edistyksen voima* 23.3.2009. Tulostettu: 4.6.2009. Saatavissa: http://edistyksevenvoima.wordpress.com/2009/03/23/spekulaatiota_aig/.

Sauli, Mikko (2009c): 78 Kansanedustajaa valuutanvaihtoveron puolesta. Mikko Saulin blogi *Edistyksen voima* 8.5.2009. Tulostettu 4.6.2009. Saatavissa: <http://edistyksevenvoima.wordpress.com/2009/05/08/78-kansanedustajaa-valuutanvaihtoveron-puolesta/>.

Sorsa, Ville-Pekka (2008a): Rahoituksen kulttuurinen kriisi. *Ydin* 1.10.2008. Tulostettu 9.4.2009. Saatavissa: <http://ydinlehti.fi/ajankohtaista/rahoituksen-kulttuurinen-kriisi/>.

Sorsa, Ville-Pekka (2008b): *Subprime-kriisistä kestävään rahoitukseen*. Attacin *Maailmantalous.net* -sivusto 28.10.2008. Tulostettu 4.6.2009. Saatavissa: <http://www.maailmantalous.net/?q=fi/node/342/>.

Sorsa, Ville-Pekka (2008c): Tutkija: Subprime-kriisi on koko rahoitusmaailman kulttuurin kriisi. Attacin *Finanssikasino kiinni* -sivusto. Tulostettu 4.6.2009. Saatavissa: <http://www.attac.fi/uutisia/subprime/>.

Ylönen, Matti (2009): Finanssikriisi on tiedonkulun ja veroparatiisien kriisi. Attacin *Finanssikasino kiinni* -sivusto. Tulostettu 9.4.2009. Saatavissa: <http://www.attac.fi/finanssikriisi/veroparatiisit>.

Ranska

Aiouto (2008): Alan Greenspan : "j'avais tort". Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 28.10.2008. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Alan-Greenspan-j-avais-tort>.

Aiouto (2009a): Attac France salue la décision du G20 de mettre en place des taxes globales sur les revenus financiers et le carbone. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 1.4.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Attac-France-salue-la-decision-du-G20-de-mettre-en-place-des-taxes-globales-sur-les-revenus-financiers-et-le-carbone>.

Aiouto (2009b): Rapport Stiglitz, Conférence des Nations Unies : Quelles véritables propositions de sorties de crise? Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 9.6.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Rapport-Stiglitz-Conference-des>.

Benamrane, Djilali (2008a): Disqualifions les G4, G7, G20 ou GX pour résoudre les crises et dysfonctionnement du capitalisme. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 30.9.2008. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Disqualifions-les-G4-G7-G20>.

Benamrane, Djilali (2008b): S'attaquer aux paradis fiscaux : un leurre pour amuser les badauds. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 21.10.2008. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/S-attaquer-aux-paradis-fiscaux-un>.

Benamrane, Djilali (2008c): Merci les crises, la restauration et le renforcement du capitalisme vous sauront gré. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 1.11.2008. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Merci-les-cris-es-restauration-renforcement-capitalisme>.

Benamrane, Djilali (2008d): Algérie, merci à la crise financière mondiale : des effets positifs inattendus. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 16.11.2008. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Algerie-merci-a-la-crise-financiere>.

Benamrane, Djilali (2008e): La crise, une aubaine pour les prédateurs. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 22.11.2008. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/La-crise-une-aubaine-pour-les-predateurs>.

Benamrane, Djilali (2008f): Le G20 n'a aucune légitimité démocratique pour résoudre les crises mondiales. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 30.11.2008. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Le-G20-n-a-aucune-legitimite-democratique-pour-resoudre-les-cris-es-mondiales>.

Benamrane, Djilali (2009a): Ouf, on a identifié les responsables de la crise du capitalisme mondial. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 15.2.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Ouf-on-a-identifie-les>.

Benamrane, Djilali (2009b): La fusion Caisse d'épargne-Banques populaires, le fait du prince. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 27.2.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/La-fusion-Caisse-d-epargne-Banques-populaires-le-fait-du-prince>.

Benamrane, Djilali (2009c): La zone Franc CFA va-t-elle être affectée par la crise? Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 25.4.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/La-zone-Franc-CFA-va-t-elle-etre>.

Cossart, Jacques (2008): G20, vers un nouveau "Consensus de Washington". Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 16.11.2008. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/G20-vers-un-nouveau-Consensus-de-washington>.

Delepoue, Marc (2008): Le G20, illégitime et historique. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 13.12.2008. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Le-G20-illegitime-et-historique>.

Du Roy, Ivan (2008): La crise ou comment s'en laver les mains - François Rebsamen (PS) démissionne du Conseil d'administration de Dexia. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 24.10.2008. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Francois-Rebsamen-demissionne-du-Conseil-d-administration-de-Dexia>.

Harribey, Jean-Marie (2008a): Sauver les banques ou couvrir un système absurde? Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 20.12.2008. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Sauver-les-banques-ou-couvrir-un-systeme-absurde>.

Harribey, Jean-Marie (2008b): Le sabre, le goupillon et le coffre-fort. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 25.12.2008. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Le-sabre-le-goupillon-et-le-coffre>.

Harribey, Jean-Marie (2009a): De la théorie à la pratique. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 16.1.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/De-la-theorie-a-la-pratique>.

Harribey, Jean-Marie (2009b): Les riches s'appauvrissent-ils? Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 16.3.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Les-riches-s-appauvrissent-ils>.

Harribey, Jean-Marie (2009c): La crise du capitalisme hors-sol. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 29.4.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/La-crise-du-capitalisme-hors-sol>.

Harribey, Jean-Marie (2009d): Quelle Europe voulons-nous? Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 30.5.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Quelle-Europe-voulons-nous>.

Layalle, Claude (2009a): Le G20 et la nouvelle quête du graal. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 15.3.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Le-G20-et-la-nouvelle-quete-du-graal>.

Layalle, Claude (2009b): Quand le sage montre la lune, le sot regarde le doigt. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 31.3.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Quand-le-sage-montre-la-lune-le-sot-regarde-le-doigt>.

Layalle, Claude (2009c): Casino Mondial. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 7.4.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Casino-Mondial>.

Theulière, Mael (2009): Pour Copé, "en temps de crise, on a besoin de gens fortunés". Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 17.3.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Pour-Cope-en-temps-de-crise-on-a>.

Tosti, Jean (2009a): Les banquiers font plier Sarkozy. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 22.1.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Les-banquiers-font-plier-Sarkozy>.

Tosti, Jean (2009b): Fillon droit dans ses bottes. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 3.3.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/Fillon-droit-dans-ses-bottes>.

Tosti, Jean (2009c): La stratégie du choc. Ranskan Attacin blogi *Speculand – le blog de la crise* 28.3.2009. Tulostettu 16.6.2009. Saatavissa: <http://www.speculand.com/La-strategie-du-choc>.

Liite 2: Sisällönanalyysi Suomen Attacin finanssikriisiteksteistä

TAULUKKO 2. Sisällönanalyysi Suomen Attacin finanssikriisiteksteistä.

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Uusliberalismin epäonnistuminen järjestelmänä	Uusliberaali talouden globalisaatio	Finanssikriisin syyt ja syylliset
Uusliberaalin rahoitusjärjestelmän liiketoimintamalli		
Globalisoitu finanssikapitalismi		
Maailmankaupan vapauttaminen		
Globaalin kapitalismin tehokkuus kestäväntöntä ihmis- ja eläinkunnalle		
Järjestelmä altis kriiseille		
Ei yksittäistä syntipukkia, syyt järjestelmän rakenteessa		
Talouden ja finanssimarkkinoiden puutteellinen sääntely	Talouden sääntelyn ja valvonnan puute	Finanssikriisin syyt ja syylliset
Valvonnan puute ja tietämättömyys		
Veroparatiisit mahdollistavat sääntelyn välttelyn		
Viranomaisyhteistyön heikkous ja osaamattomuus		
Rahoitusmarkkinoiden paisuminen	Rahoitusalan vallan kasvu ja voitontavoittelu	
Rahoitusalan vallan keskittyminen		
Talouden keinotekoinen kasvu		
Vaurastuminen lainarahalla		
Kotitalouksien velkaantuminen		
Finanssisektorin voitontavoittelu		
Valuuttakeinotteluun varautuminen		
Rahoitusalan hinnoittelu- ja riskienhallintakäytännöt		
Korkeariskiset asuntoluotot (subprime-lainat) ja kulutusluotot		
Luottotappiovakuutukset		
Rahoitussektorin yritykset	Ylikansalliset yritykset ja talousinstituutiot	
Hedge-rahastot		
Eläkerahastot		
Rikkaan maailman institutionaalinen pääoma		
OECD-maiden hallitukset		
Talouden asiantuntijat		

Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
Vaihtoehtoinen uusliberalismi	Demokraattinen globalisaatio	Finanssikriisin ratkaisuehdotukset
Hallittavampi järjestelmä		
Globaalin järjestelmän syvä uudistaminen		
Demokraattisempi, oikeudenmukaisempi ja tasa-arvoisempi järjestelmä		
Yhteistä hyvää palvelevat markkinat		
Vaihtoehtoinen globalisaatio		
Rahoitusmarkkinoiden supistaminen		
Rahoitusmalli, joka tyydyttää kriittisiä kansalaisliikkeitäkin		
Vaihtoehto markkinafundamentalismille		
Kestävä rahoitustoiminta		
Kansalaisliikkeille kriisi mahdollisuus muutokseen		
Aktiivinen, globaali talouspolitiikka		
Ei markkinoiden itsesääntelylle		
Markkinoiden demokraattinen sääntely ja valvonta		
Liiketoiminnan avoimuuden lisääminen		
Rahoitusinstrumentteihin puuttuminen tai kieltäminen		
Pankkien ja pankkisalaisuuksien valvonta		
Hedgerahastojen ja muiden riskialttiiden sijoitusmuotojen sääntely		
Veroparatiisien sääntely		
Kansainväliset kirjanpito- ja riskienhallinnan standardit		
Valuutanvaihtovero (Tobinin vero)		
Kansainvälinen yhteistyö sääntelyssä	Kansainvälisen yhteistyön kehittäminen	
Hallitustenväliset lait globaaleille markkinoille		
Ylikansallisten organisaatioiden uudistaminen (YK, IMF, WTO)		
YK-yhteistyön kehittäminen		
Maailmanlaajuinen kokous uuden rahoitusarkkitehtuurin luomiseen		

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
IMF:n, keskuspankkien ja valtiollisen sääntelyn roolien uudelleenmäärittely		
Tiedonvaihdon tehostaminen		
Julkisen vallan väliintulo	Julkisen vallan roolin vahvistaminen ja pohjoismainen hyvinvointivaltio	
Suvereenisuuden palauttaminen poliittiselle vallalle		
Vironomaiskoordinaatio		
Kansallisten pelisääntöjen ja valvonnan vahvistaminen		
Pohjoismainen hyvinvointivaltio		
Tiukemmat ehdot elvytysrahalle		
Kansalaisyhteiskunnan aktivoituminen rahoituskysymyksissä	Kansalaislähtöinen demokratia ja aktiivinen kansalaisuus	
Kansalaisliikkeiltä ehdotuksia rahoitusarkkitehtuurin uudistamiseksi		
Rahoituksen riskien uudelleenpolitisointi kansalaisyhteiskunnan piirissä		
Kansalaisten velvollisuus vaatia aktiivista talouspolitiikkaa		
Kansalaisilla yhtäläinen vastuu muutoksesta kuin politiikoillakin		
Yritysten yhteiskuntavastuu kansalaispainostuksen kautta		
Sosiaalisen tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden edistäminen	Oikeudenmukaisuus ja kestävä kehitys	
Demokraattisempi järjestelmä		
Yhteistä hyvää palvelevat markkinat sääntelyn avulla		
Rahoitusta globaalin etelän yhteiskunnalliseen kehitykseen		
Kestävän kehityksen edistäminen		

Liite 3: Sisällönanalyysi Ranskan Attacin finanssikriisiteksteistä

TAULUKKO 3. Sisällönanalyysi Ranskan Attacin finanssikriisiteksteistä.

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka	
Uusliberaali talousjärjestelmä	Uusliberaali talouden globalisaatio	Finanssikriisin syyt ja syylliset	
Kapitalismi			
Maailmankaupan vapauttaminen			
Talouden globalisaatio			
Kaiken inhimillisen kaupallistuminen			
Etsitään syyllisiä, vaikka syy järjestelmässä.			
Valtion uusliberaali politiikka	Politiikkojen uusliberaali agenda	Finanssikriisin syyt ja syylliset	
Poliittisen vallan ja rahavallan yhteenkietoutuneisuus			
Ei poliittista tahtoa uusliberalismin sääntelyyn			
Kapitalismin finanssoituminen	Rahoitusalan vallan kasvu ja voitontavoittelu		Finanssikriisin syyt ja syylliset
Spekulatiiviset markkinat			
Veroparatiisit			
Riskisijoitukset			
Kotitalouksien velkaantuminen			
Ylikansalliset yritykset	Ylikansalliset yritykset ja talousinstituutiot sekä Yhdysvallat	Finanssikriisin syyt ja syylliset	
Rahoitussektorin yritykset			
G20			
OECD			
IMF			
Maailmanpankki			
Talouden asiantuntijat		Epätasa-arvon lisääntyminen	Finanssikriisin syyt ja syylliset
USA			
Työvoiman hyväksikäyttö			
Epätasa-arvo rikkaiden ja köyhien maiden välillä		Demokraattinen globalisaatio	
Rikkauksien keskittyminen			
Uusliberalismista luopuminen			
Järjestelmän korjaaminen			
Demokraattinen vaihtoehto kapitalismille			
Talouden globalisaation vastustaminen	Talouden sääntelyn ja valvonnan tehostaminen	Finanssikriisin ratkaisu-ehdotukset	
Kriisistä oppiminen			
Sääntelyn tehostaminen			
Markkinoiden itsesääntelyyn puuttuminen			
Julkishyödykkeiden jakelu kansainväliseen valvontaan			
Pääoman kierron hillitseminen			

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Veroparatiisien sääteleminen		
Läpinäkyvämmät markkinat		
Kansainväliset verot		
Demokraattinen valvonta		
YK:n organisoima julkinen sääntely	Kansainvälisen yhteistyön kehittäminen	
YK:n uudistaminen		
YK:n kaltaisten organisaatioiden luominen		
G20:n, NATO:n ja OECD:n tilalle järjestö, joka edustaa koko maailmaa		
Valtioiden sääntelemät markkinat	Julkisen vallan roolin vahvistaminen ja julkisten palvelujen säilyttäminen	
Pankkien ja vakuutusten kansallistaminen		
Sosiaaliturvajärjestelmän suojeleminen		
Yhteiset varat julkisten palvelujen rahoittamiseen		
Kansalaiset ja työntekijät valvomaan taloutta ja rahoitusjärjestelmää	Kansalaislähtöinen demokratia ja aktiivinen maailmanyhteiskunta	
Uusi maailmanlaajuinen kansalaisliike/maailmayhteisö		
Voimien yhdistäminen globaalilla tasolla		
Maailmanyhteiskunta valvomaan kansainvälisiä organisaatioita		
Ympäristön tilaan puuttuminen	Oikeudenmukaisuus ja kestävä kehitys	
Julkishyödykkeet maailman väestön käyttöön		
Työajan vähentäminen työpaikkojen lisäämiseksi		
Kehitysavun rahoittaminen		
Globaaliin epätasa-arvoon puuttuminen		
Kestävän kehityksen edistäminen		
Tuloerojen kaventaminen		